

ent. Bo. 4.

DISSERTATIO THEOLOGICA INAUGURALIS, 13
DE
ADPARITIONE DEI
SYMBOLICA 2 33
AD
ORACVLVM

I. REG. XIX. 11. 12. 13.

QVAM

D. T. O. M. CLEMENTER ADIVVANTE
EX DECRETO ET AVCTORITATE
VENERANDI ORDINIS THEOLOGICI
IN PERINCLVTA ACADEMIA MARBVRGENSI
MODERATORE
VIRO MAXIME REVERENDO ET EXCELLEN-
TISSIMO

IOH. CHRISTIANO
KIRCHMEJERO,

S. S. THEOL. DOCT. ET PROF. PRIMARIO, NEC NON CONSILIARIO
ECCLES. MERITISSIMO,
STVDIORVM SVORVM PROMOTORE NVNQVAM
NON DEVENERANDO

AD SVMMOS IN THEOLOGIA HONORES RITE CAPESSENDOS
A. D. V. NOVEMBRIS MDCCXXVI.
EXCELL. DNN. PROCERVM ACADEMIÆ DISQVISIONI
SVBMITTIT

FRANC. VLRICVS WALTER,
PROF. LING. GRÆC. IN ACAD. RINTHELENSI P. O. ET ECCL. REFORM.
PASTOR. ah.

MARBVRGI CATTORVM,
TYPIS PHILIPPI CASIMIRI MÜLLERI, ACAD. TYPOGR.

Praefatio ad Lectorem.

Philostratus aliquis nescio quem Apollonium Thyana-
 um veluti Sem̄ Deum morti exemptum variis colo-
 ribus affabrè depinxerat, & ita immortalis naturæ vita Apol-
 circumvestiverat ut eum industria ac eloquentiæ suæ admi-
 rationem lectoribus suis potius, quam historiæ fidem facere
 voluisse, adparuerit. Scriptores qui sub specie veri fucam
 facere student, & ut fertur, nubem pro Junone vendunt,
 verbis phaleratis suas plerumque hypotheses palliare & ador-
 nare, ne prima fronte fraus veluti sorex suo seipsam indicio
 prodat, opus habent. Rerum periti & quid distent ara
 lupinis probè gnari detracta larva, errorum nebulas veri-
 tatis luce discutiunt. Veritas antiqua sua simplicitate nitet.
 Veritates Divinæ suo lumine fulgent, & sese ad omnem ho-
 minum conscientiam sponte commendant, ut in illas certe in-
 jurius existimetur, qui παθοῖς ἀνθρώπων σοφίας λόγους
 1. Cor. 11. 4. eas obfuscare temere sustinet. Veritates in ver-
 bo Dei contentæ istiusmodi ornatu non indigent. Qui Ocea-
 no aquam & Soli lucem suggerere audet, ærem cædit, idem
 sentiendum de iis, qui de verbis solliciti in cortice hærent, ad
 nucleum nunquam penetrant. Teste SENECA Oratio
 folli-

sollicita Philosophum non decet: *Ep. 100.* multo minus
Theologum, cui maxime curæ cordique esse debet, ut ani-
mâ, non auribus scribat. Quorsum hæc dicta sint B. L.
quum præsens dissertatio omnibus verborum lenociniâ &
mangoniâ rhetorum, quibus nec hætenus operam dedimus,
nec dabimus in posterum, nuda, tuo se conspectui sistat, fa-
cile vel nobis non moventibus intelligi. Voluimus idcirco
statim in limine omne de methodo præsentem materiam per-
tractandi præceptum judicium declinare, &, quum tantum
ea, quæ, si Deus vires & otium clementissime concesserit,
pleniora & alia facie olim in lucem proditura sunt, radi-
heic penicillo ceu amplioris tractationis prodromum ad-
umbraverimus, veniam H. L. si ejus palato non omnia re-
spondeant, perquam humaniter implorare. Spem hinc cer-
tam fovemus Benevolum Lectorem, quem, quid mysterio-
rum in prophetarum, quibus Deus sub Oeconomia legali
præca futuræ gratiæ typum exhibuit, visionibus & vaticini-
is lateat, minime fugit, æqui bonique hoc scriptum, licet
singularum partium analysin, verborum situm atque nexum
propter ipsius visionis sædos curatius observare non potuerim-
us, tum quod temporis & officii (erudite enim scribere fa-
cile esse illis, quorum quies non interrumpitur, apud omnes
in confesso est:) habenda ratio, tum quoniam impossibile in
tantillo chartarum spatio, ea, quæ pluribus Ecclesiæ perio-
dis in diversis circumstantiis propria sunt, exponere, con-
sulturum, aliud præmium non ambimus. Vale & nobis
sæve!

כרנו

DISSERTATIO THEOLOGICA
INAUGURALIS

DE

ADPARITIONE DEI
SYMBOLICA,

AD ORACULUM

1. Reg. XIX. II. 12. 13.

§. I.

Unus omnium gravissimum,
imò Angelicis humeris formidandum,
Propheticum esse, uti prudens nemo facile
negaverit, ità præter Prophetarum, *Mosis*
ad obeundum hocce à Deo vocati, cun-
stantis, *Ex III. II.* *Jeremia* idem propter imperitiam & æ-
tatem detrectantis *cap. I. 6.* *Jona* ed usque ex infirmitate
carnis delapsi, ut fuga sibi consulere potius, quàm tantum
onus cui ferendo non suppetebant vires, suscipere maluerit,
cap. III. exempla, evidenter admodum evincit similis *Eliæ*

Muneris
Propheticæ
gravitas.

A

Vatis

Vatis miserrimum sui ævi statum & Ecclesiæ vices dolentis, hinc persecutionum acerbitate correpti, conditio. Minimè quidem οἱ ἀγίοι θεοῦ ἀίψῃσι τοῖς ἐπιθετοῖς excusandi sunt, quod non statim supplicias à Deo tulerint, sed ultra progressi immunitatem à Deo impetrare studuerint, ac si plus oneris imponeret, quàm essent ferendo. Nihilò secius tamen exinde, quam grave atque molestum munere prophetico, quum qui ad id à Deo electi & consequenter præclaris & naturæ & gratiæ dotibus exornati, non sine tremore in eo fuerint versati, illius Paulini 2 Cor. II, 16. καὶ πρὸς ταῦτα τίς ἰκανός; sed ad hæc quis idoneus? quasi memores, fungi, patescit. Hac etiam de causa Deus, quæ optima est ad officium animandi ratio, certiores de prospero successu, qui dubitatione segnes alioquin fuissent, Prophetas reddidit, & quò alacrius ad opus accingerentur præsentis & gratiæ suæ promissione instruxit. Quod uti omnium temporum fideles Dei ministri experti sunt, ità de eo Ellas testimonium omni exceptione majus subministrat, quum enim omni ope destitutus oberraret, subito visione gloriæ Jehovæ erigebatur, in vividissimum argumentum Deum adesse suis, nec unquam deserere sibi confidentes, de quo ad præsentem locum, cui pro ingenii nostri modulo lucem scenerari conabimur, copiosior dicendi ansa dabitur.

I. Reg. XIX. II. 12. 13.

יאמר צא ועמדת בהר לפני יהוה והנה יהוה עבר ורוח גדולה וחזק מפרק
הים ומשבך סלעים לפני יהוה לא ברוח יהוה ואחר הרוח רעש לא ברעש
יהוה: ואחר הרעש אש לא באש יהוה ואחר האש קול דממה רקת: ויהי
כשמוע אליהו ויילט פניו בארדתו ויצא ועמד פתח המערה והנה אליו קול
יאמר מה-לך פה אליהו:

LXX Inter-

LXX Interpretes.

Καὶ εἶπεν, ἐξελεύσῃ ἄριον, καὶ σῆσῃ ἐνώπιον κυρίου ἐν τῷ ὄρει. ἰδὲ παρελεύσεταί κύριος. καὶ ἰδὲ πνεῦμα μέγα κραταῖον διαλύον ὄρη καὶ συντρίβον πέτρας ἐνώπιον κυρίου, ἕκ ἐν τῷ πνεύματι κύριος. καὶ μετὰ τὸ πνεῦμα συσσεισμός, ἕκ ἐν τῷ πνεύματι κύριος. καὶ μετὰ τὸν συσσεισμόν πῦρ, ἕκ ἐν τῷ πνεύματι κύριος. καὶ μετὰ τὸ πῦρ Φωνὴ ἄβυσσος λεπτής. καὶ ἐγένετο ὡς ἤκουσεν Ἡλίας, καὶ ἐπεκάλυψε τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ἐν τῇ μιλῶντι αὐτοῦ, καὶ ἐξῆλθε, καὶ ἔστη ὑπὸ σπήλαιον, καὶ ἰδὲ πρὸς αὐτὸν Φωνή, καὶ εἶπε, τί σὺ ἐνλαύθῃς Ἡλίας;

Et dixit Dominus exi & consiste in monte isto coram Jehova, & ecce Jehova transibat & ventus magnus ac validus perfringens montes & perrumpens petras ante Jehovam, non verò in vento Jehova: post ventum autem terræ motus, non in illo terræ motu Jehova. Et post terræ motum ignis, non in igne illo erat Jehova: post illum ignem demum vox silentio tenuis. Fuitque quum audiret Elias velavit faciem suam toga sua, & exiens constitit in porta ipsius speluncæ. Quum ecce vox ad eum fuit, quæ dixit, quid tibi rei hic est Elia?

§. II.

Exhibetur in hisce Summi Numinis majestatis plena visio, quâ timidum & tum ob hostium tyrannidem in veris Dei cultoribus hæcenus exercitam, tum ubique furentem idololatricam Baaliticam valde adflictum Elia animum consolari, atque potentia sua demonstratione, quum momento hostes prosternere & fœdissimos idololatras perdere posset eum non solum in munere suo confirmare, sed simul illi egregio Prophetarum maximi Jesu Christi typo veram regni Christi faciem, maximas inter persecutionum calamitatumque procellas ab initio fere usque ad finem ob oculos ponere & per transitum cum horribilibus portentis conjunctum causam, quare

Dissertationis Argumentum & divisio.

4 DISSERT. THEOL. DE ADPA.

conditio Ecclesie non adpareat splendidior, indicare voluit, eo cum effectu, ut Elias presentia Jehovæ certus veram Ministrorum Evangelii & fidelium maximè Novi Fœderis formam perpulchre expresserit.

Divisio verborum præsentis thematis esto sequens:

A. MANDATUM JEHOVÆ, quo Eliæ injungitur ut exeat.

I. Forma hujus mandati ויאמר צא ועמרת *Et dixit eui & confiste*, ubi notetur.

α. Quod Eliæ præcipiatur ut confistat.

β. Indigitetur locus in quo debeat confistere בהר לפני יהוה qui

α. הר *mons & quidem*

β. ההר *mons iste coram Jehovæ.*

II. Causæ hujus mandati prolixè enarratæ & *Ecce Jehovæ transibat* quo pertinet

α. Ipse transitus Jehovæ והנה יהוה עבר

β. Consequentia illius, quæ ita ordine suo disposita ut iterum hic spectanda.

α. Diversa subjecta.

a. *Ventus magnus ac vehemens perfringens montes & perfringens petras coram Jehovæ.*

b. *Concussio post ventum.*

c. *Ignis post concussionem.*

β. De hisce subjectis prædicata καὶ ἄσπυ vel negative proposita, non in vento, non in concussionem non in igne erat Jehovæ.

B. MANDATI EXECUTIO, ubi

I. Promptum Eliæ obsequium.

α. Cau-

α. *Causa quum scilicet audiret קול רממה דקה vocem silen-
tii tenuis.*

β. *Quomodo mandatum impleverit.*

α. *Quod velaverit faciem suam pallio suo וילט פניו
באדרתו*

β. *Ita exiverit, ubi dicitur*

a. *In genere, quod extens constitit ויצא ויעמד*

b. *In specie in quo loco פתח המערה in porta spelunca.*

II. *Effectus illius dupliciter descriptus secundum*

α. *τὸ ὄτι, quod fuerit ad illum*

a. *Vox קול*

b. *Vox Domini קול יהוה*

β. *τὸ πῶς quomodo vox Domini ad illum fuerit*

per modum interrogationis מה-לך פה אליהו

Quid tibi rei hic est Elia?

Præsentem materiam ita sumus tractaturi ut illa quæ ad sen-
sum literalem præprimis spectant, præmittamus, deinde
verò *Δήλωσω πνευματικῆν* sive sensum mysticum addamus,
Pater luminum retegat oculos nostros & Spiritum Sanctum
largiatur ducem, qui cœpta secundet, & ad sui ipsius gloriam
nostramque salutem dirigat.

§. III.

Instituti mei non est quorundam veterum Rabbiorum
commenta, quibus Prophetam nostrum eundem cum PIN-
CHASO Sacerdote, filio Eleazaris, nepote Aaronis, & sic
binominem fuisse tradunt, quemadmodum id Rabbi KIM-
CHI in 1. Reg. XVII. 1. refert, quamvis simul recte hæc &
alia e longinquo petita esse adferat, sub incudem vocare; nec
patriam quam *Doctiss. JUNIUS* sequenti modo delineavit:
*Thisbites h. e. incola partis illius Gilbadis, quæ ad Orientem spe-
ctat, temporibus Saulis Hagarensis adempta, hæc autem Tescheb
dicta est, vel eò quod veteres incola ad centum millia captivi ab-
ducti sunt: vel quod ex Israelitis trans Jordanem Colonia eò*

De Elia

*patria, pa-
rentibus &*

familia

*paucæ co-
gnita sunt.*

Ratio cur

Propheta

*nostræ cor-
ruptissimo*

*illo seculo
אליהו
vocatus.*

transmissæ sint, ut eam inhabitarent, vide 1 Par. V. 21. Ex inquilinis Gilhadis h. e. colonis & Gilhade transmissis; nec parentes, nam neque pater, neque tribus neque familia describitur, sed repente & ex abrupto hic introducitur, nec etiam etymologiam nominis גִּלְהָד cujus derivatio facilis est & talem denotat, cujus Dominus Deus est, vel qui se totum Deo mancipat, pluribus examinare. Id monuisse sufficiat illum sapientissimo Dei consilio in oppositione idololatrarum corruptissimo isto seculo, quo nullum ferè inquinatus, quum Achabus Rex sceleratissimus, cui Propheta noster coætaneus, sceptrum Israeliticum teneret, 1. Reg. XVII, 3, *malum fecit præ omnibus qui fuerant ante ipsum*, seductus ab uxore Jesabele filia regis Sidoniorum, quæ truculenta Prophetarum Domini cæde & innocentis Nabothi sanguinis effusione, maximè vero Eliæ persecutione typum gessit spiritualis illius Jesabelis de qua *Apoc. XI, 8. XVII, 2 &c.* sic vocatum, variæ de Elia Judæorum sententiæ videantur apud LIGHTFOOTUM volum. I. p. m. 82. 266, & 386.

§. IV.

*Elias vim
impositi no-
minis im-
plet.*

Eliam impositi sibi nominis vim insigniter expressisse, ex ejus fervore in precibus 1. Reg. XVII, 20. 21. laudabili zelo pro gloria Dei, ob quem ab H. GROTIUS in III. Reg. XVII, 1, *Vir excelsi animi & acer legum vindex merito vocatur*; quo zelo accensus falsos Prophetas, quos lex vita privari jusserat *Deut. XIII. 5. XVII. 5.* in necem dat conf. MOMMÆ *Oecon. Temp. cap. 16. lib. 2. p. 314.* stupendis miraculis, potentia Dei, quæ admirabilis circa illum fuit, 1. Reg. XVII, 6. 10-16. XIX. 5-8 denique adsumptione in cælum, dum vivus quoad animam & corpus in cælum sublatus, relicto pallio quod cum duplici Spiritus Eljahu portione Eliæ successori in hæreditatem cessit, manifestum est, unde Helios verè Helios (respectu ad הֵלִיֹּס) verba sunt Divi CHRYSOSTOMI Tom. I. p. m. 420, in *Homilia de ascensione Eliæ, quoniam carru arque equis*

equis fulgentibus, igne de Oceani fluctu i. e. de mundi commotione, per montium scopulos, id est per magnorum laborum difficultates progrediens, ad caelestia deVectus ascendit.

s. V.

Omissis illis quæ de Baale ejusque cultu, de quo BONFRERERIUS, *Clariss. PFEIFFERUS op. Phil. p. m. 188. & seq. BOCHARTUS Geogr. Sacr. 736 & 859. HUETIUS in Demonst. Evangel. p. 324. FULLERUS lib. 2. Miscell. Sacr. cap. 7. SELDENUS de Diis Syris*, videri possunt, ad

*συνάφεια
cum prece-
dentibus.*

συνάφεια materiæ susceptæ breviter demonstrandam accedimus. Manifesto Elias miraculo indicaverat, non Baalem sed Deum Israelis verum Deum esse, quem totus Israelitarum cœtus cum ingeminatione יהוה הוא אלהים היה הוא אלהים professus fuerat, & Eliæ exemplo provocatus pseudoprophetas hosce sacerdotes Baaliticos neci tradiderat. Ne verò ullum in Israelitarum mentibus dubium de potentia & majestate Jehovæ superesset, Jehovam pluviam daturum prævidet atque promittit, quo notabilem iterum Divinæ suæ missionis caracterem prodidit conf. *Van TILL Op. Analyt. Tom. 1. p. 697.* Quamvis verò egregium Elias triumphum de Baalitis reportasset, atque eo sui muneris partes haud segniter adimplevisset, novum illi rursus imminet periculum, impia enim Jesebel, nuntio de Baalitarum inopina clade accepto, interitum Eliæ certissimum minitatur vs. 1. 2. Metu igitur percussus, vitæ suæ potius consulere, quam Jesebelis furorem sanguine suo expiare maluit, hinc puero suo Beer-Schebæ Judæ relicto, rectâ tendit in desertum, ibique sub *junipero* quadam, cujus quidem gravis umbra, teste MARONE, sed quam tamen, teste PLINIO, serpentes fugiunt, veluti in tuto portu recubat & animo ex instantibus periculis valde afflictio ac perturbato *expetit mortem vs. 3. 4. 5.* Quò voto obdormiens excitatur ab angelo, atque ut adpositis vescatur, etiam secundâ vice, quum recubivisset admonetur vs. 5, 6, 7. cibo hoc angelico confortatus, iter quadraginta die-

dierum & noctium, per vias in vias in deserto vagatus, usque ad Chorebum montem conficit vs. 8. itinereque hoc satis longo & perarduo delassatus, quietis ergo in speluncam, quandam ad pedem montis secedit, in qua præter mentem. præsentiam Jehovæ experitur versus *noni parte prima*. Quibus ità perpensis primum est colligere subortos tum propter fratrum immedicabilem duritiem & in idololatria proterviam perseverantiam, tum imminetia mala scrupulos animum Prophetæ alias constantem tentare potuisse, quo propter Deum fideles servos sibi curæ cordique esse allocatione versus *noni parte secunda* declarat. *Quid tibi rei hic est Elia?* ad quam quum respondisset vs. 10. denuo verbum Dei ad illum non solum per modum quæstionis sed etiam imperativi: *Consiste in monte coram Jehova*: cujus mandati rationem sequentia suppeditabunt.

§. VI.

Mons Choreb cur sic dictus.

Mons *Choreb* idem ut Sinai *Actor*, VII, 30. in desertis Arabiæ, loco inculto ac sterili procul à Canaan, situs. *Choreb* & Sinai sunt duo jûga ejusdem montis. Sinai altior tractus *Chorebi* pars, unde inde quidem non solum in mare rubrum, verum etiam in totam terram Canaan prospectus debatur vid. *Petrus BELLONIUS Observ. lib. 2. cap. LXII. seq.* in hujus montis cacumine, quod teste *BELLONIO* l. c. quatuor tantum passuum latitudinem habet Moses cum Michaele illo administratore F. G. Dei filio, remotis arbitris, vidente tota congregatione Israelis, de ore ad os egit, & fundamentum commune utriusque Fœderis præcepta, quæ qui facit vivit in illis, & formulam in specie F. G. credentes verè vivificantem atque confirmantem accepit. Haud spernenda est *Lud. CAPPELLI* Observatio ad *Gal IV, 25.* Sinai montem dictum esse à voce מנה quæ & Hebraicè & Arabicè *spinam, rubum, & senticetum* significat. Deus enim est hic מנה de rubo Mosen allocutus. Mons item *Horeb* ארר siccitatem & vastitatem notat. Deus nempe istiusmodi
loca

in illo legem promulgavit, sed & Eliæ præclaro servato ris nostri Jesu Christi typo, gloriam suam conspicendam exhibuit, ità ut κατ' ἐξοχήν nomine MONTIS DEI insigniri debeat,

§. VII.

Quarum
rerum em-
blemata
montes.

a. Montes in S. literis imagines sunt regnorum & potentium populorum, qui instar montium præminent in mundo cont. Jer. LI, 25. *Ecce ego contra te mons corruptor, quod FLACIUS ita exponit: Sic vocat Babylonem licet fuerit in plano sita ob altitudinem dignitatis & potentia, qua sicut præalissimus quidam mons super reliquas civitates & populos eminuit.* b. Denotant elatos quosvis hostes regni Dei Es. II, 14. *Dies Domini super omnes montes excelsos, & super omnes colles elevatos* conf. cap. XL, 4. *Mons magnus igne ardens projectus est in mare Apoc. VIII, 8.* c. Montes Ecclesiam Christi præfigurant Es. XI, 9. & LXV, 25. *Non nocebunt neque perdent in universo monte sanctitatis meæ.* In eo enim distinctum est regnum Christi à regnis hujus mundi, quod in his alii alios perdunt, in illo regnant pax, mansuetudo &c. conf. in prædialoca CALVINUS & COCCEJUS.

§. VIII.

מַעְרָה
cujus usus
& Symbolum.

Chorebo adjacebat מערה σπήλαιον spelunca ab excavando vel evacuando denominata, Germanicè eme Grube, Höle, מַעְרָה, בַּר מַעְרָה vel באר pro uno eodemque sumi videntur, propriè בַּר cuius radix e Syriacismo בר desolatus, vastatus est, repeti posset, ex mente doctiorum quorundam Hebræorum est cisterna, & quidem extructa, ubi aquæ non scaturiunt, sed colliguntur, unde aquas habere, iisque carere potest. Speluncæ in genere interviunt vel ad capiendum, Ps. VII, 16. vel ad delitescendum 1. Sam. XIII, 6. Prov. XXVII, 7. vel ad sepeliendum Jer. XXXVIII, 6. 7. 8. 10. hinc foveæ & speluncæ metaphoricè usurpantur atque Symbolum nobis præbent omnis miseræ & calamitatis, status iræ, damnationis

nis & maledictionis divinæ, in quem ceu profundum carcerem inciderat per peccatum universum genus humanum, ubi nulla aqua viva consolationis, gratiæ & beatitudinis.

§. IX.

De itinere & fuga Eliæ, tadio inde quidem ex purioris cultus neglectu concepto, hinc verò metu ex minis Jesabelis orto tribuenda, à Beer-Seba Jehudæ usque ad Chorebum, quod iter quadraginta dierum ac noctium spatio, quum citius multo, quatuor aut quinque diebus conficere potuisset, nisi huc illucve fugientium more vagatus, emensus impræsentiarum nobis non lubet esse prolixioribus. Diffidentia quadam specie Propheta, qui derelictæ vocationis & neglecti sibi demandati muneris argui posset, sese præoccupatum prodit, quum non plenius Divinæ protectioni se committeret, debuit sane hoc modo experiri miracula antea patrata Divino beneplacito & potentia in solidum esse accepta ferenda, atque ut ita *בן אדם* *filium hominis* se agnosceret. Vide sodes humani pectoris segnitiam, qui enim Achabi regis furorem parum curabat, sed in illius quasi conspectu impios Baalitos omnes ad torrentem Kischon jugulavit, hic minis mulieris exanimatur. Hoccine humanæ imbecillitatis manifestum indicium? quum qui pridie nec regem nec sacerdotes, nec furentem populum timuit, ad unius fœminæ minas fugit & tanto constringitur pavore? quem CORNELIUS à Lapide ita interpretatur: *Deus subduxit ei robur, ut illud agnosceret esse donum Dei, utque ipsum in humilitate conservaret, & THEODORETUS in 3. Reg. Inter. LIX. Cur quum tantas haberet vires, solam timuit Jesabel? ita respondet. Quoniam non solum erat Propheta, sed etiam homo, & alioqui timor erat Divina dispensationis. Nam ne miraculi magnitudo ejus spiritus nimis attolleret, concessit gratia natura, ut timorem susciperet, ut suam agnosceret imbecillitatem. Ea de causa ei etiam significavit Dominus permansisse septem millia ab impietate libera: num verò Deus itinere hoc quadragesimali patientiam ei*

*Elia pavor
infirmi-
tis indi-
cium.*

suadere atque ad animum illi revocare voluerit quomodo Ecclesia Israelitica in deserto per quadraginta annos prius peregrinari debuerit, quam ad terræ Canaan possessionem illiusque bonorum fruitionem admissa, ita hujus ad exemplum Eliam quoque experiri debere non dari accessum ad Deum ejusque communionis fruitionem nisi ritè præparatis, id suo relinquimus loco.

§. X.

Elias jubetur in monte consistere.

Mandatum quod Deus Eliæ dedit ejus erat tenoris: *Exi & consiste coram Jehova in isto monte.* Quos conscientia alias propter peccata remordet, quique in illicitis versantur actibus latibula quærunt, & ad foliorum sonitum expavescent, uti LUCIANUS lib. 8. ait de Pompejo fugiente

Pavet ille fragorem motorum ventis nemorum.

Plerumque ex inquietudine animi corpus existit tremulum, conscientia impios ut latere malint, quam in luce versari impellit. Stulti verò fugiunt, quem effugere non possunt. Non sic decet pios, non sic convenit fidelibus Dei ministris qui causam Dei agunt. Hinc minime mirum Eliam ex latibulis protrahi; indigitatur locus in quo consistendum esset: *Consiste in monte ISTO*, erat Sina vel Choreb, in cujus vertice remotis omnibus veprium fruticumque impedimentis liberior dabatur prospectus, quo veluti צופה *Jes. XXI. 8. Speculator* ad singula quæque objecta & sequentem visionem accuratius attendere posset: non Prophetæ libertati in quo vellet loco consistere permissum, sed ex instituto Divino hic vivendum erat, quid Deus ab Elia fieri velit indicabatur mandatò: *consiste*, sedere enim commoditatis vel quietis indicium est, stant qui aliquid exequi intendunt, igitur Prophetæ in hoc monte consistere debebat tanquam promptus & alacer ad jussa Divina rite percipienda & sine mora exequenda: Quasi Deus illi diceret: Non hic in obscuro antro tuo officio satisfacis, non hic tua ego operâ, non hic rectè tua cha-

charismata collocantur, sed ea potius in Judæa, Samaria, Damasco impendenda sunt ad hominum ædificationem, qualem enim in hac spelunca à consortio fratrum alienus fers fructum, *Tuum jam est, prouti nomine meo vócaris, quæ fortem atque timoris nescium, non cum tenebrarum filiis terræ glebæ adfixum, quæcunque meo agis nomine, in luce prout ego lux sum, coram omnibus libere exponenda sunt, deserta enim statione tua delitescendo nihil proficies, quia manum Dei tandem non effugies quæ illic te collocaverat, linque idcirco hoc obscurum antrum quod sinistrè tuæ & tranquillitati & securitati inservire putas, ad quæcunque misero te ito, & quæcunque præcepero tibi loquitur, ne timeto ab istis, nam adsum tibi ad eripiendum te Jer. I. 7. 8. In specula tu consiste jugiter interdiu, & in observatione tua persta totis noctibus. Jer. XXI. 8.*

§. XI.

Quo אֱלֹהֵי de præsentia Jehovæ plenius convinceretur, additur, *consistes in monte* CORAM JEHOVA לפני יהוה quis hujus præstantissimi nominis sit sensus ità inter eruditos constat, ut de novo illud explicare, actum agere videri queat, respicitur ad fœdus cum Mose & populo Israelitico in hoc ipso monte olim in initum, quod sequenti notabili exordio inchoatum: אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ in signum implementi (ex parte tantum) promissionum Abrahamo, Isaac & Jacobo, quibus Deus hoc nomine non innotuerat Ex. VI. 2. factarum. פָּנֵי De cujus variis significationibus videatur GLASSIUS in Philol. Sacr. p. m. 833. b. quando Deo per ἀνθροπωπᾶθεον tribuitur, ipsius manifestatio, varia providentiæ opera, ex quibus Deus perinde ut ex facie coram homo homini innotescit, intelliguntur. Facies Dei duplici præsertim modo manifestatur vel in pleno perfectissimoque beatæ æternitatis statu, ubi satiety lætitarum ante faciem Dei Psalm. XVI. II. XVII. 15. cujus in hoc seculo prægustum sentiunt fideles ἀπαρχῆν primitias tantum habentes, siquidem fulgor majestatis faciei Jehovæ tantus est, ut mortalis oculus illum ferre non pos.

*Jubetur
consistere
in monte
coram JE-
HOVA
לפני יהוה*

possit 1 Cor. II. 9. que pertinet adpellatio faciei Divinæ, quam in hac vita videri posse Jehova ipse negat, atque promittit Mosi Ex XXXIII. 20, 23. וראית את-אחרי *videbis posteriora mea*; quibus verbis aliqua gloriæ divinæ revelatio in hac vita eaque imperfecta ceu *cognitio à tergo* intelligitur: vel in hac mortalitate, quum se hominibus patefacit sub certis quibusdam præsentiaæ suæ symbolis uti *per columnam nubis* & ignis Ex. XIII. 21. XXXIII. 9, 10. Deus quidem ubivis locorum præfens, πάντα δε γυμνά καὶ Ἰεραρχηλισμένα τοῖς ὀφθαλμοῖς ἀυτῆς Hebr. IV. 13. ibi tamen maximè præfens esse dicitur, ubi singularia potentiaæ, gloriæ & gratiaæ signa exhibet, eodem itaque jure, quò *Jacobus* locum illum, in quo scalam Jesu Christi θεανθρώπου cœlum terræ jungentem Col. I. 20. typum viderat ἡ- בית-אל *domum Dei* vocavit, potest hic *mons* nuncupari יהוה לפני הַר *mons coram Jehova*.

§. XII.

*Leviter
tantum
quarum
rerum in
specie mon-
tes emble-
mata sint,
tangitur.*

Quemadmodum §. VII. in genere & obiter tantum, quarum rerum symbolum montes gerant, adnotavimus, ita & heic loci de illis in specie differere proclive, eos nempe *a.* emblemata esse immutabilitatis & constantia Divinæ *Jes. LIV. 10. ipse Deus est mons & rupes fidelium Ps. XVIII 3. b.* Jesu Christi tanquam fundamenti Ecclesiæ מוסד מוסד *fundatio fundatissima* vocatur *Jes. XXVIII. 16.* cui Ecclesia ceu rupi inædificata, est enim Christus *lapis angularis Eph. II. 20. c.* Omnium mysteriorum atque profectuum fidei, qui homini irregento instar magnorum montium sunt, conf. ORIGENES *homilia in XIX. cap. Gen. d.* Ecclesiæ ejusque perfectionis & in fide perseverantiaæ, ideo sub montis nomine occurrit *Pf. LXVIII. 17. tum* propter immobilitatem *Hebr. XII. 22. & 28. tum* propter extensionem, hinc venit sub symbolo *montis magni Dan. II. 35. Super montes ubi Jes. LVIII. 14. & excelsa terræ conculcare* felicitatem Ecclesiæ notat, CHRYSOSTOMUS per ἑρεῶν θεμελίον τῆς οἰκῆς *soli-*

solidum Dei fundamentum 2 Tim. II. 19. intelligit τὰς στερεὰς ψυχὰς, αἵτινες ἐστῆμασι πεπηγῶται καὶ ἀκίνηται, animas solidas, qua firma & immobiles stant.

§. XIII.

Quod Eliæ personam spectat ille cum in latibulis, tum in exitu, uti in genere fidelium ita in specie Ecclesiæ ministrorum figuram representavit. Latet ille in spelunca omni auxilio destitutus, evocatur tamen subito atque in monte consistere jubetur; Ita omnes à cœlesti paradiso exulant in solitudine peccatorum tanquam *domo leproforum* §. 6. constituti & ab ipsius Dei communionem separati, deinde totum genus humanum sedebat in fovea, in qua non aqua Zach. IX. II. nullus divinæ gratiæ sensus ibi potius ὁ κλαυθμὸς καὶ ἡ βρυγμὸς τῶν ὀδόντων fletus & stridor dentium Matth. VIII. 12. porro Deus pro immensa sua Φιλανθρωπία electos vocavit ex spelunca atque tenebrarum regno εἰς τὸ θαυμαστὸν αὐτῆς φῶς in admirabilem suam lucem 1 Pet. II. 9. hic quidem peccatorum & reatus incumbentis gravitate fideles prius anguntur & terrentur, quando non tantum aculeati conscientiæ mortis illos pungunt, sed & præterea legis damnationem pronunciantis vox accedit, subsequitur tamen potentissima Dei jubentis ut exeant à mundo, & consolantis spiritus vox, quando spelunca impuritatis per spiritum regeniti relicta se in Petra Jesu Christo, unico salutis fundamento, præter quod nemo aliud ponere potest 1 Cor. III. II. Divino conspectui sistunt ἀμώμους καὶ ἀμέμηττους Eph. I. 5. Nec minus typum gessit Ecclesiæ ministrorum, qui illius adinstar spirituali sæpius obruuntur torpore, ut de zelo pro gloriæ Jehovæ 2 Cor. XI. 2. quo prius accensi, vel ex hujus vitæ amore vel persecutionum metu, plurimum remittant, atque in terræ cavernis delitescere, quam in luce periculis quibusvis obvii esse malint, ita fateri debent carnis infirmitatem. vid. §. 8. Deinde Elias, qui ut dicit CHRYSOSTOMUS in sermone de illo; aliorum mundo, proximus

Elias delitescens figuram gerit & fidelium in genere & ministrorum Ecclesiæ in specie.

ximus caelo, montis habitaculo & Dei colloquio fruebatur, ne illorum poenam perspiceret, quorum scelera videre non posset, in monte consistens typus est ministrorum N. T. τὴν διακονίαν τῆς δικαιοσύνης ἐν δόξῃ ministerium justitia in gloria praedicantium 2 Cor. III. 9. hi enim ceu מצא speculatores Jer. VI. 17. Ezech. III. 2. superstruēti super fundamentum Apostolorum ac Prophetarum, ἐπίσκοποι in via regia ambulantes & aberrantes videre atque deflectentes sono ac tuba Evangelii revocare sub poena mortis tenentur. Plura heic addere de Ecclesia quae in oppositione ad regna mundi instar ingentis montis praeminet, & quae similia observari possent, non lubet.

§. XIV.

Causa ob quam Elias in monte consistere debet.

Quae fuerit causa cur Elias in cacumine montis consistere juberetur satis claret, dum dicitur והני יהוה עבר *Ecce Dominus transibat.* Deo tribuitur ambulatio Lev. XXVI. 12. *ambulabo in medio vestrum* h. e. gratiosè vobis adero & benefaciam, vid. GLASSIUS *Philol. Sacr.* p. 739. ambulationem hanc improprie intelligendam esse bene monet CHRYSOSTOMUS in *Gen.* cap. III. *Quid dicitis? deambulat Deus? pedes ipsi tribuemus? & de eo nihil sublime cogitabimus? Non ambulat Deus, absit: quomodo enim ambularet, qui ubique praesens est & omnia implet? cui caelum thronus, & terra scabellum, ipse in horto continetur? Quis cordatus hoc diceret?* adscribitur Deo descensus *Gen.* XI. 7. In quem locum AUGUSTINUS lib. XVI. de C. D. cap. V. *Non loco movetur Deus, qui semper ubique est totus, sed descendere dicitur, cum aliquid facit in terra, quod praeter usitatum natura cursum mirabiliter factum praesentiam ejus ostendat.* Diverso tamen sensu transitio Deo tribuitur in עבר & התעבר quae, ut cum GLASSIO l. c. loquar vel punitio Divina intelligitur Ex. XII. 12. 23. *Amos* V. 17. *vel contra dissimulatio Divina, quando non punit* *Amos.* VII. 8. *Non addam amplius* עבר לם *ci* LXX. τὰ παρὰ μελθεῖν αὐτὸν h. e. *connivere ad peccata eorum.* Hoc loco
TRANS.

TRANSITUS Jehovæ notatur tanquam magnarum & stupendarum rerum prænuntius, qui Eliæ attentionem, ut sequentem visionem eò diligentius observaret, excitare potuit. Quum enim sapientissimi Numinis hîc mos semper fuerit, ut quoties Prophetas misit, toties etiam symbolo aliquo externo vel in munere initiaverit, vel in inchoato confirmaverit, hinc notabilis spiritus sancti asterismus ECCE יהוה adponitur, quo plerumque in rei novæ, insolitæ & admirandæ enarratione usus est, *Er. VII. 14. Ecce virgo concipiet &c. Ecce Rex Tuus veniet Zach. IX, 9.*

§. XV.

Illud omnium minime præteriri debet, quod quum prius *Elias* in monte יהוה לפני ה' εβδμήκοντα ἐνῶπιον κυρίου coram Domino consistere iussus, nunc ipse JEHOVA transiisse dicatur, hinc dubium enascitur, numne ille ipse JEHOVA coram cujus facie PROPHETA stabat, transiverit, an verò alia S. S. Trinitatis persona. Ut quod res est fatear, Jehovam transeuntem ab illo coram cujus facie Elias consistebat, distinctum esse ex sequentibus rationibus concludo. a) Versu 8. hujus capituli fit mentio יהוה & Elias consistere jubetur coram Jehova יהוה לפני יהוה ubi nomina יהוה & יהוה uni eidemque personæ Divinæ convenire extra omne dubium positum, Jehovam verò in cujus conspectu Elias consistit, & יהוה עברי Jehovam transeuntem sibi invicem contradistingui ipsius rei natura docet, prima enim fronte hoc colligi posse videtur, quando ille qui loquebatur Pater videlicet prima Deitatis persona edicit: *Exi & confisise in isto monte coram יהוה: ecce autem יהוה transibat*, Chorebum enim montem eò sensu dici esse לפני יהוה coram JEHOVA, quo omnibus totius universi Deus præsens est, foret ἀσύστατον ac hujus dictionis emphasin tolleret. β) Nullo opus fuisset transitu nisi Jehova ante cujus faciem consistere jubebatur Elias distinctus à יהוה עברי Jehova transeunte, hinc ea quæ

JEHOVA
transiens
contradi-
stinguitur
JEHOVA
ante cujus
faciem Eli-
as consistit.

Spiritus S. adeo clare distinguere voluit à nobis distincte sunt concipienda. γ) Si hujus visionis scopum rite pensaverimus, quod de hujus sententiæ veritate ulterius dubitemus non erit, scilicet DEUS inter alia simul ostendere voluit se tanquam *Sapientissimum* cui omnia tum quoad finem, tum quoad media ad finem ducentia intimè sunt cognita, & *Potentissimum*, qui sine suo nunquam excidit, Ecclesiam miserrimè quandoque licet adflictam perpetuo conservaturum, hinc simul causam indicat propter quam, Messiam scilicet, semen καὶ ἐκλογῆς servatum iret, quæ nequiquam ab invicem divellenda. *Igitur Deus Pater est* ante cujus faciem Elias consistebat, ILLE rationem reddit præsentis Ecclesiæ inter tot calamitatum & ærumnarum procellas per transitionem τῆς ἰσθμῆς Mediatoris quum sponsor, qui æque יהוה צרקו יהוה Fer. XXIII. 6. ac *Pater*, nondum exhibitus & per passiones consummatus sit, ostendens in præsentis non esse mirum, quod Ecclesia variis calamitatibus prematur, & adeo sit imperfecta & invisibilis, aliquando adfuturum & post tot seculorum defluxum certo adpariturum esse Jehovah Redemptorem ac fidelium Gœlem ad mansionem in & cum fidelibus faciendam & res collapsas restituendas, *Jes. XLIX. 6. ad erigendum tribus Jacobi.* δ) Quædam circumstantiæ si non confirmant, saltem sententiam hanc probabilem reddunt, in hoc monte Deus adparuerat Mosi in rubo, angelus fœderis, ANGELUS Jehovah Ex. III. 2 quem Jesum fuisse inter omnes convenit: quia enim notum est ex pluribus locis: præsertim, verba sunt Magni CALVINI in l.c. ex primo Zacharia capite inter angelos statui unum principem & caput, qui aliis imperat: rectè senserunt veteres Ecclesiæ Doctores, æternum Dei filium ita vocari, respectu personæ Mediatoris, quam licet verè demum una cum carne suscepit, figuram tamen gestavit ab initio. Et Paulus hujus mysteri idoneus est interpret, qui palam asserit Christum fuisse ducem populi in deserto, in hoc ipso monte novum

vum fœdus sancitum, & lex data per manum Mediatoris, ita quoque gloriæ Filii Dei intererat ut se, veluti Moſi, qui Fœderis Sinaitici internuncius erat, olim hoc ipſo in loco innotuerat, eodem modo & huic ſuo prodromo, quo muneris ſui partes eò confidentius obiret, manifeſtaret. ε) Hinc merito per Jehovam יהוה צדקנו intelligimus *Jehovam juſtitie noſtrae Jer. XXIII. 6.* Eliæ animus adſtiſſimo Eccleſiæ ſtatu perterritus ſuavi liberationis fidelium futuræ, multiplicandi ſeminis juſtorum ſpe ac ſolamine erat perfundendus ac reſoſcillandus, omnis verò ſalus quæ priſcis fidelibus unquam obtigit ex vi meriti Servatoris retroactiva orta fuit, ideo Mediator tum temporis nondum conſummatus de novo quaſi ſeſe Patri obtulit, *transiens* & pro ſemine ſibi dato ſpondens: *Ecce venio ad voluntatem tuam perficiendam Pf. XL. 8.* Filius ante faciem Patris tranſiit, tanquam fidelium anteſignanus & caput Eccleſiæ omnis temporis. Is adinſtar Summi ſacerdotis fideles Patri ſemper repræſentat. Confirmatur hæc ſententia ex verſione των ἐβδομήκοντα ἰδὲ παρὰ λέγουσαι κύριον, dixit DOMINUS, non poteſt ergo loquens & *transiens* pro uno eodemque haberi.

§. XVI.

a. Conſiſtere non potuit Elias prius quam tranſiſſet *Jehova* nemo conſiſtit לפני יהוה niſi per fœdus Filii, nemo Patris ceu irati iudicis faciem intuebitur niſi per Filium, ſine quo omnis aditus ad Patrem intercluſus eſt: *Quisquis negat Filium nec Patrem habet: qui agnoſcit Filium etiam Patrem habet. 1 Joh. II. 23.* *Quanquam ergo tunc proprie loquendo, utor iterum iis quæ prælaudatus CALVINUS in Ex. III. 2. commentatus eſt, nondum nuntius erat Patris, prædeſtinatio tamen ad officium jam tum ita vigeſcit, ut patribus ſub hoc habitu cognoscendum ſe exhibuerit. Nec ſane alia unquam ſanctis fuit communicatio cum Deo quam per Mediatorem promiſſum.* b. Omnis revelatio priſcæ Oeconomix fidelibus facta eſt

*Non datur
accessus ad
Patrem niſi
per Filium.*

*Revelatio
fidelibus
prisca Ec-
clesia facta
est instar
transitus.*

adinstar TRANSITUS, siquidem Dei אהרות solum modo iis conspicienda dabantur Ex. XXXIII. 23, ita omnes adparitiones symbolicæ erant tantum *transitus*, c. Datum quidem fuit fidelibus V. T. consistere לפני יהוה quatenus in medio ipsorum habitabat & quatenus eum considerabant אלהים *Deum* Fœderis vs. 8. quoniam vero nondum oblato Jesu Christi sacrificio erat reconciliatus, ideo fidelibus obverfabatur ceu iratus Judex, cujus iræ & excandescentiæ signa in sequentibus prodiis, *vento montes perfringente & perirumpente petras, concussione & igne* conspiciebantur haud obscuro indicio legi damnanti nondum esse satisfactum, licet enim certum esset venturum suo tempore Sponsorem, interea tamen nihilominus lex potestatem peccata fidelibus exprobandi adhuc retinuit, de quo infra erit agendum. d. Illa verò iræ diviniæ signa mox cessarunt & lenis spiravit aura ad denotandam suavem illam hominum cum Deo communionem, cujus per fidem inter tot hujus vitæ turbines, ex quibus tamen vi & efficacia meriti Christi eripiuntur & in tuto collocantur portu *Prov. XVIII. 10.* prægustum in se deprehendunt majori vero emphasi & pleniori mensura ea fruituri, quando cœlesti panegyri *Sionitica* adgregati in æternum duratura quiete, nullo interrumpenda casu, Deum à facie ad faciem visuri sunt. Sententiæ huic nostræ de *Transitu Jehova* Filio Dei tribuendo aliquatenus *Clar. MOMMA in Oecon. Temp. Tom. I. cap. 16. §. 133. p. m. 315.* accedit: *Posuit, inquit, & Elias cogitare, fore olim, ut Dominus sit עבר transiens & ambulans inter suos carne indutus & os habens ad loquendum, quodque omnis caro visura esset quomodo os Domini loqueretur.* Suo interea per nos quisque fruatur sensu.

*Post signa
ira lenis
spiravit
aura.*

*Ventorum
materiam &
Origo bre-
viter indi-
catur.*

§. XVII.
Ubi Deus specialiter præsens est, ibi etiam extraordinaria præsentia hujus signa conspiciuntur רוח גדולה ורוח מפרק הרים ומשבר סלעים ואחר הרוח רעש אחר הרעש אש

Ven-

Ventus magnus ac vehemens perfringens montes & perrumpens
 petras : post ventum concussio, post concussionem ignis. Ventus
 secundum ARISTOTELEM ita definitur: ἀνεμοῦ ἔδεν ἐστὶ
 πληρὴ ἀέρος πολλῶν καὶ αἰθέρος ἕως τῆς ἀμα καὶ πνεῦμα λέγε-
 ται. λεγέσθαι δὲ καὶ ἑτέρας πνεύμα ἢ ἐν φυτοῖς καὶ ζώοις καὶ διὰ
 πάντων διήκασα ἐμφυχός τε καὶ γόνιμος ἄστια, i. e. Ventus nihil
 aliud est quam aër multus fluctuans & coactus qui etiam Spiritus
 adpellatur: quum alioqui spiritus adpelleretur substantia animata
 & genitilis in stirpibus & animantibus existens, & per omnia per-
 tingens. Veterum quidam Philosophorum alii ventum per
 aëris fluxum, alii per aëris impulsum definiebant, in re tamen
 cum recentioribus conspirant: quidam ventum meram
 agitationem & exhalationis affectionem definiverunt, quum
 tamen corpus sit revera motum habens; nos illis qui tan-
 tummodo ventum accidens esse arbitrantur hoc solum &
 lubentes cum Celeb. G. J. VOSSIO lib. 2. de Orig. & Progr.
 Idololatr. cap. 1. p. m. 736. largimur, in vento non substantiam
 duntaxat attendi, sed motum etiam localem, sive fluxum circa
 terram, qui est causa formalis venti. Nec enim hoc volumus ex-
 halationem simpliciter esse ventum, sed exhalationem fluentem,
 à quo fluxu ventus hoc habet, ut ventus & sit & dicatur & per
 eum definiatur. Generationis ventorum causam in aqua
 quærendam esse ab igne calefacta, machinâ artificibus qui-
 busdam haud ignota, quæ pila æolia vocatur, demonstrari
 solet. Conf. MORHOFII Polyhist. Tom. 2. lib. 2. p. 2. cap. 23.
 Ignes subterranei ventorum causa esse possunt, quum nempe
 illorum calore terræ pori laxantur, adeoque halitibus via
 aperitur, qui continuo ut VIRGILIUS lib. 1. Æneid. ait

Velut agmine facto
 Qua data portarunt & terras turbine perflant.

§. XVIII.

Quantquam in plenius eruenda ventorum origine defudarint
 plurimi, tamen manet abstrusissima, quando vel eruditissimi de
 Ventorum origo incerta.

de ea magnam partem certent incerti, ex quo potentia Dei abdita & dives agnoscitur hinc AUGUSTINUS in Ps. CXXXV. 7. dicit: *Quia flat ventus sentis, qua causa flat, vel de quo thesauro rationis eductus sit nescis.* Nec mirum siquidem Deus illos producit מוצא רוח מוצא רוח לXX. ὁ ἐξέγειρον ἀνέμους ἐκ θησαυρῶν αὐτοῦ. Humana ingenia haud parum vexat, quum exhalatio humida quæ materies venti est, adscendat, cur nihilominus feratur ventus per obliquum motum, & ex loco unde ortus in locum sibi oppositum proPELLATUR. Divinæ id tribuendum sapientiæ cujus ἐδοξάμεν ἐξυχνίασι via impervestigabiles Rom. XI. 33. Deus vento fecit pondus Job. XXVIII. 25. in quem locum videri iterum meretur CALVINUS. Cæterum quod voces רוח & πνεῦμα uti hoc loco septuaginta Interp. reddiderunt, spectat, non ventum solum, sed & Spiritum hominis, imò etiam רוח הקדש רוח Spiritum Sanctum denotant. Quoties in sacris literis huic nomini πνεῦμα præcedit articulus id distinctionis causa fieri & Spiritui S. attribuendam esse adnotavit olim Dydimus Alexandrinus vid. GLASS. Phil. Sacr. p. m. 322. b. hanc verò regulam infirmam esse ostendunt loca Eph. IV. 23. 1 Theß. V. 19. 1 Job. IV. 1. ubi πνεῦμα sine articulo Spiritui S. designat personam vid. SUICERI Theßaur. Ecol. in voce πνεῦμα.

רוח &
πνεῦμα
plures
quam ven-
ti habent
significa-
tus.

Venti de
quo agimus
stupenda
& extraor-
dinaria
vis.

§. XIX.

Varia venti prædicata ומשבר טלעים ומשבר הרים גורלה חוק מפרק הרים insolitum hoc fuisse portentum, quippe non rumpuntur montes sine horrendo fragore, non perfringuntur petrae absque ingenti sonitu, maxima vis ad montes qui aliàs inconcussi stant & divinæ sapientiæ providentia demersi terræ incumbunt Prov. VIII. 25. loco movendos requiritur, clare satis indicant. VATABLUS in Biblis Criticis, tam vehemens erat ventus ut montes subvertere posset & petras confringere. Vel tam vehemens quam vehemens esse solet ventus montes subvertens.

Sb-

Signa horrenda qua terribilem Dei presentiam significant. Explicationi epithetorum non diutius immoramur, de iis ubicunq; obviis abundè constat, videri potest BUXTORF, in *Lex. Rabbin. & Talm.* ad voces גְּדוּלָה וְרוּחַ פָּרוּק פָּרוּק LXX Interp. sic reddunt πνεῦμα μέγα κραταίειν διαλύσων ὄρη, καὶ συντριβὸν πέτρας. Fortem admodum hunc fuisse ventum ex prædicato גְּדוּלָה quod à rad. גָּדַל implicare, intricare, instar funis intorquere apud *Rabb. & Talmudicos* cognoscitur, siquidem instar turbinis קִוּי turbini exitiali proprium *Es.* XXVIII. 2. *Ecce vehemens & validum est Domino* וְרוּחַ אֲרוּנִי וְרוּחַ יִשְׂרָאֵל קוּצֵה כְּרוּצֵה alia impis convenit *Pf.* VII. 3. *Ne abripiat tanquam leo animam meam,* וְרוּחַ פָּרוּק וְרוּחַ מְצִיל dilaceret nemine liberante; *Vi avelere & celeriter* notat *Gen.* XXVII. 40. *Ex.* XXXII. 3, major vero hujus turbinis vehementia sese in eo prodidit, dum dicitur מְשַׁבֵּר מְלַעֵם מְשַׁבֵּר מְלַעֵם ejusdem cum שָׁבַר significatus vento tribuitur *Ezech.* XXVII. 26, vehementia hujus venti præterea ex eo liquet, quod durissimos petrarum lapides, qui hominum vix arte ac robore, malleorumque fortissimis ictibus dissolvuntur, perfringere posset: illi quidem venti magni vocari merentur qui rubrum mare exsiccaverunt & vicissim concluderunt *Ex.* XIV. 21, qui coturnices *Israëlitis* attulerunt *Num.* XI. 31. Sed montes & petras non perfringerunt, singulare ergo quid portendisse hunc validum ventum necessum est. *Deus* quidem *terram super ejus bases fundavit ne dimoveretur in seculum* *Pf.* CIV. 16. *Quum* verò *intus in terram contremiscit, & quum attingit montes fumant,*

§. XX.

Ex ordinatione verò & voluntate divina tum ventorum beneficio plurima mortalibus bona conferuntur, repurgant quippe aërem, sovent & recreant omnia animata, omnia è terra nascencia maturant, tum etiam mala inferuntur, siquidè non raro noxios halitus hinc inde dispellendo morbos excitant, impetu suo ædificia prosternunt *Job.* I. 19, & qui eorum ef-

Venti à gentibus pro Diis habiti & quare?

effectus, quos heic omnes recensere operæ pretium non est, plures sunt. Ex varia illorum natura, mutatione & effectis ortum est, quod gentes olim divino ventos cultu dignos existimaverint, quamvis enim *solem, lunam, stellas* in Deos vertent, divinumque iis exhibuerint cultum, tamen deinde in valescente corruptione *ἀποθείωσις* se demisit ad creaturas sublunares, & hac ratione venti, æther, mare, terra, fructusque terræ Deorum nominibus cultibusque investita sunt, conf. GOODWINI *Moses & Aaron* lib. 4. cap. 1. de *idololatr.* §. 8. Illorum morem fuisse *διὰ τὸν ἀνερόν ἢ τὴν ἀνιμάχην* per ventum & acinacem jurare, quia ille vitam conservat, hic aufert LUCIANUS in *Toxarid.* ait, *Celeberr. G. J. VOSSIUS* lib. 2. de *Idololatr.* cap. 3. p. m. 743. *Nunc videmus, inquit, quid miseris impulerit gentes, ut ventos etiam haberent pro Diis. Non dubitandum autem, quin ante omnia eos moverit stupenda eorum violentia, quæ arbores frangunt vel evellunt, adificia prosternunt, vastas in mari naves mergunt. Atque hunc admirationem auxit, quod illud tam violentum non sit oculis cernere, imò vulgò etiam sit incognita ejus origo pag. 748. Præter enim dicta tum amorem ventis conciliarunt tot emolumenta, qua generi præstarent humano, tum metum incussere tot damna, quibus homines sæpe afficerent In finè cit. cap. Præterea ventorum beneficio patet aditus per orbem universum; ita ut inter gentes omnes sint commercia quaque earum præbente quo abundat & recipiente quò deficit, quando ut ait Poëta*

Non omnis fert omnia tellus.

Christiani verò hoc ultra capiunt utilitatis longè profecto maximum quod navigatione quavis pateat via ad annuntiandum salutare Evangelium juxta mandatum Salvatoris nostri Matib. XXVIII. Marc. XVI. sed hæc veluti in transitu.

§. XXI.

Facili quidem negotio hoc loco enarrari posset prolixius, quarum rerum emblemata venti gestent, siquidem non ange-

Venti quarum rerum imagines.

angelorum tantum, sed ipsius etiam Spiritus sancti Joh. III. 8. figuram in illis cernere licet, hos verò & alios longe plures significatus mittimus, id solum silentio non transeundum mihi h. l. videtur, ventum primò rei vanæ imaginem esse, quod tum ex variis phraseologiis hinc inde obviis: *dare verba in ventos* apud OVIDIUM, *ventisque profundere verba* apud LUCRETIVM, *ἀνέμους πῆδιον* apud HESIODUM, de his qui ingenio admodum levi & mobili sunt, quos & *ventosos* possis nominare, adagium, *ἀνέμους γεωργεῖς* in frustra laborantes apud SUIDAM, tum ex ipsius S. Scripturæ testimoniis Prov. XI. 29. *Qui conturbat domum suam possidebit ventum*, i. e. faciet ut bona sua in ventum abeant Hof. VIII. 7. *Qui vento seminaverint turbini etiam metent.* Eccl. V. 16. *מִי שֶׁעָמַל לְרוּחַ* qui laboravit in ventum, quod ò LXX. vocant *μοχθῆσιν εἰς ἀνεμους*, talis est, qui magno labore opes, quæ ingruente vento pereunt, cumulat 1 Cor. IX. 26. *ἀέρας δέγων* ærem cadens est, qui vanam rem agit, patescit. Secundo venti uti judiciorum Divinorum administri sunt, ita publicarum calamitatum, quæ propter peccata genus humanum pervadunt, & sæpius Ecclesiam ipsam prodromi, Apoc. VII. 1. *Quatuor angeli, quatuor terra angulis insistentes & quatuor ventos terra retinentes*, publicas denotant calamitates, à quibus tamen fideles immunes servantur, siquidem eæ non prius ab angelis executoribus impiis in omnibus mundi plagis immittendæ, quam fidelibus cautum atque prospectum fuerit. Et quid multis opus est? quum experientia teste extraordinarii venti bellorum præfagia, saltem aliquando fuerint, quod ex sequenti incidenter notamus casu, in Gallia anno 1561. circa finem Novembris ante bellum civile, à Trium. Viris Claudio Guisio, Anna Mommorantio, Connestabili & Mareschallo Sandandreo excitatum & anno 1606. mense Martio horribilis ventus, quò multa ædificia & turres dejectæ, & sylvæ aut

saltem plurimæ arbores radicitus evulsæ sunt, antecessit motus in Ungaria, & Polonia & Austria. Quories extraordinariis ejusmodi effectis ipsa terræ fundamenta commoventur digitorum omnipotentis cuncti animadvertere debent, ad hæc enim qui oculos claudunt, occœcatum animum produunt imo talpis sunt cœciores.

§. XXII.

רעש quid?
& cur
LXX. In-
terp. per
συσσεισ-
μὸν verte-
runt.

Disruptionem montium & petrarum dissolutionem, non poterat non *συσσεισμός* ita LXX. reddidere, insequi *רעש* efficacissimi significatus vocabulum & crebrioris in Sacro codice usus, *cordi Ezech.* XII, 18. לחמך ברעש תאכל *panem tuum in commotione comedes*, tribuitur. Deinde quoniam per *προσωποπίαν* de animalibus brutis verba usurpantur, quæ propriè hominum sunt, de equo dicitur: quod *רעש* in commotione & fremitu fodiat terram *Job.* XXXIX. 27. de balana quod rideat ad vibrationem lance *כירן רעש כירן Job.* XII. 20. vid. de ejusmodi metaphoricis locutionibus GLASSH *Philol. Sacr. Tract* 1 cap. IX p. 762. Constructum verò cum adjectivis חוק & גרול prouti ex themate liquet Deo convenit concutienti terram *Jer.* X. 22. *magnam concussionem à terra aquilonis venturam* veluti justissimæ pœnæ prænuncium innuitur. Id interea nobis hæc accidit mirum, quod, quum alibi LXX. Interp. *רעש* simpliciter per *σεισμὸν* uti *Jer.* X. 22. transtulerint, hæc tamen verterint per *συσσεισμὸν*, an forsitan per prius terræ motum ex causis naturalibus ortum, posterius vero Divina potentia excitatum, præter naturæ leges ad sublimius quidpiam significantum intelligunt, in medio relinquo. Quod vero simillimum, hic terræ motus *συσσεισμός* *commotio vel concussio* vocatur, quia cum vento illo validissimo erat conjunctus, ideo dicitur terra *συσσεισθαι*, quum enim altissimi montes visolo æquantur, durissimæ rupes diffunduntur vel franguntur, simul terram

mo-

moveri oportet, id procul dubio Spiritus Sanctus vocabulo
συσσεισμή concussio indicare voluit.

§. XXIII.

Frustra defudaremus in terræ motuum causis investi-
 gandis, quum illos quidam in ignibus subterraneis, quos esse
 eosque plurimos & maximos satis cognoscitur ex *Hecla*,
Aetna, *Vesuvio* & aliis montibus ignes ingenti copia eructan-
 tibus, de quibus ARISTOTELES. VITRUVIUS l. 2. c. 6.
 JOSEPHUS ACOSTA lib. 3. cap. 24. G. J. VOSSIUS
de Idolol. lib. 3. cap. 63. p. m. 646. videri possunt: alii
 verò in aëre terræ cavernis incluso, maxima vi erumpente,
 quærant, siquidem hoc nec Spiritus S. finis nec instituti nostri
 ratio exigit, proinde etiam de terræ motuum finibus, qui vel
generales vel *speciales* esse possunt nihil addimus nisi Deum
 mediantibus terræ motibus judicia quidem in impios olim
 exercuisse, quando *concutitur terra è loco suo in excandescencia*
Jehove exercituum, & quò die accenditur ira ejus Jesh. XIII. 13.
Et concutitur ערררר & movetur terra, fundamenta montium
commoventur, concutiuntur autem quando ira accenditur ei.
Pf. XVIII. 8. sed tamen iis maxime fuisse usum ad suorum
 liberationem promovendam, sic terræ motus quo carceris
 fores aperiebantur & omnium vincula laxabantur *Act. XVI.*
25. 26. eò faciebat, ut *Paulus & Silas* de exauditione precum
 certi in munere docendi Evangelium confirmarentur, & si-
 mul commentariensis cum familia ad fidem in Christum con-
 verteretur. *conf. Act. IV. 31.*

*Terra mo-
 tus causa
 communes
 & fines le-
 viter tan-
 guntur.*

§. XXIV.

Quemadmodum hic terræ motus non fuit universalis,
 ita nullus qui totam scilicet terram concusserit, hæcenus
 fuit, præter eum forte, qui tempore passionis Christi accidit.
 Hoc interea extra omnem controversiam positum est, quod
 longè pertigerit, nam Bithyniam concussit, & in urbe Nicæna
 multas ædes subvertit ut EUSEBIUS ex *Phlegonte* refert,
 D 2

*Terra mo-
 tus qui
 tempore
 Christi ac-
 cidit longe
 pertigit,*
 &

& cujus præsertim Antiochia tristissimos sensit effectus vid. PHLEGON *lib. 14.* & OROSIUS *lib. 7.* Præter alia hæc concussione significata, ostensum fuit *rerum naturam Christo συμπάσχειν* inquit VOSSIUS *in Harm. Ev. p. m. 325.* Tempore usq̄ Regis Jehudæ fuit etiam terræ motus, cujus *Amos. I. 1.* *Zach. XIV. 1.* mentio fit.

§. XXV.

Terra motus quarum rerum figura, & quod in rebus magni momenti plerumque fuerint.

Terra plerumque opponitur cælo, quod spirituale Dei regnum ac felicitatis æternæ statum denotat, ita terra è contra statum corruptionis & peccati in quem homo post lapsum devolutus fuit, designat *Job. III. 31. ὁ ὦν ἐκ τῆς γῆς γῆς, ἐκ τῆς γῆς ἐστὶ, καὶ ἐκ τῆς γῆς λαλεῖ.* Qui è terra est, terrenus est, & terrena loquitur. Igitur non mirum, si Deus propter homines ἰὰ ἐπίγεια φρονέοντες *Phil. III. 19.* interdum terram commoveat, eoque peccatorem officii comonefaciat. Quod terræ motus in se spectatos concernit, illi in rebus magni momenti Scriptura teste *Amos I. 1.* *Zach. XIV. 5.* *Act. XVI. 26.* *Matth. XXVII. 54.* semper fuerunt, PLINIUS *lib. 2. Nat. Hist. cap. 84.* scribit: *Nunquam urbs Roma tremuit, ut non futuri alicujus eventus prænuntium esset.* Denotant α) seditiones, discordias, atque tam bellorum intestinorum, quam ab exteris hostibus illatorum figuram habent. *Pf. LX. 4. Commoveras terram diffregeras eam,* hæc terra ponitur metonymicè & incolæ ejus intelliguntur, quod iterum synecdochicè judææ adplicandum. β) Possent conscientie angores in hominibus carnalibus, qui in sacris literis sub nomine τῆς γῆς veniunt, significare, hi enim verè *ברעש* in commotione panem suum comedunt, quovis momento de judiciis divinis anxii, quod quodammodo illustratur *Divi CHRYSOSTOMI* verbis *Homil. 8. ad populum,* uti allegantur apud TERTULLIANUM *rom. 1. p. m. 53. τοῖς ἐν ἀμαρτανόνοιαν ἰδὲ ἔθνος ἐστὶ, πάντα ὑποπλευσαι, ἰὰς*
σκι-

ομιὰς Ἰσραῆλ, πάντα φόβον δεδοίκασι, καὶ ἕναος ἐπὶ βα-
 διζερ νομιζουσι: Talis est peccantium consuetudo, omnia suspe-
 Eta habent, umbras tremunt, omnem strepitum timent, quemcunque
 putant contra se venire, CHRYSOSTOMUS idem confirmat
 Homilia XVII. in Gen. III. Ipsa scilicet conscientia nos circum-
 it, obturbat, laniat, flagellat, nunquam quiescit, sed & domi &
 in foro, & in templis, & in mensa, & dormientem & surgentem
 adoritur, rationem delictorum exigit, obque oculos proponit &
 delictorum gravitatem & subsequitur aënam. γ) Interdum
 terræ motus signa sunt atque præsigna tristium in Ecclesia &
 Politia eventuum, ita Christus inter signa excidii urbis
 Hierosolymæ & totius Politie Molaicæ, & templi Hieroso-
 lymitanæ terræ motus numerat Math. XXIV. 2. seq. Inter
 signa ante everisionem Babylonis istius magnæ terræ motus
 maximus recensetur Apoc. XVI. 17. 18. 19. 20. Quemad-
 modum verò in novissimo die terra motus universalis Christo
 judici ad manifestandam tum potentiam tum gloriosissimam
 majestatem inserviet Apoc. XX. 11. 12. ita etiam terra motus
 instantis mundi finis & Christi ad iudicium adventantis præ-
 nuncii erunt Apoc. XI. 15. & seq. atque ita δ) signa sunt
 convenientissima iudiciorum Divinorum impiis infligendo-
 rum, quando Jehova iustus deplere faciet super improbos pru-
 nas, ignem & sulphur, ventusque procellisissimus calicis ipsorum
 portio futurus est. Ps. XI. 6. Verum enim verò hæc ipsa
 concussio quæ reprobis æternæ damnationis prognosticon,
 piis mentibus æternæ felicitatis, perennisque gloriæ memo-
 riale erit. Fideles adspicient, & attollent capita, quoniam re-
 demtio illorum adpropinquat. Luc. XXI. 28.

§. XXVI.

Quamvis huc non spectet de cultu divino quo gentiles Tellus pro
 olim terram venerati sunt, pluribus agere, quia tamen §. XX. Dea culta
 cultus ventis à gentibus exhibitus mentionem iniecimus, hic fuit,
 etiam

etiam ὡς ἐν παρόδῳ saltem monendum est, sub variis nominibus terram gentibus olim fuisse cultam veluti *Rhea*, *Cereris*, *Berecinthia* vid. OVIDIUS *libr. Fast. magna matris*, *Cybelis* CLAUDIANUS *lib. 1. in Eutrop. Dyndimæ* ità à quibusdam montibus vocatæ, & ad auxilium ferendum (quapropter *Opis* nomine celebris) à Romanis imploratæ VIRGILIUS l. X. *Aneid.*

*Alma parens Idea Deum cui Dindyma cordi
Turriger aque urbes, bijugique ad frena leones
Tu mihi nunc pugna Princeps. Tu ritè propinques
Augurium, Phrygibusque adsis pede Diva secundo.*

Bona Dea, *Fauna* à savendo *Pomona*, *Flora*, *Paletis Palilia*, & quæ longè plura sunt nomina quibus *Dea Tellus* olim à profanis gentibus investita fuit vid. sæpius citatus VOSSIUS *de Orig. & Progr. Idolol. lib. 2. cap. 62.* ubi non solum tellurem sed etiam exiguas quasdam terræ portiones Divino honore affectas esse probat, veluti *Cappadoces montes* pro *Diis* habuerunt, *Carmelus* mons *Jovis delubrum* fuit creditus, *Κάρμηλος ὄρος, ἱερὸν Διὸς*, quod ex SCYLACI *Cariandensis* adfert & addit: significat montem & Deum esse & Dei sedem ac fanum. Nullum enim in eo templum, ut TACITUS indicat, sed ipse mons *Carmelus* quasi templum erat *Numinis*: imò & corpus ejus. Nam *Carmelus* Deus constabat genio loci, & vasto montis corpore. Verisimile autem est, hanc opinionem paulatim irrepsisse ex eo quod *Elias* *Thisbites* hic habitavit scholamque habuerit: ut quidem prodidit *Johannes Hierosolymitanus Patriarcha* (ordini *Carmelitarum* à *Carmelo* monte denominato, ad hunc usque diem ob originem, quam inde ab *Elia* factat, inter Pontificios celebri, & qui præter multos Abbates, Episcopos atque Patriarchas, aliquot etiam Papas *Ecclesiæ Pontificiæ* dedit, addictus) Prope sane cum sacerdotes *Baal* ab *Elia* occisos legimus 3 Reg. XVIII. ac *Elia* discipulum *Eliseum* hic aliquamdiu sedem fixisse cognoscimus ex IV. Reg. cap. 2. & 4. Quia igitur

Pro-

Montes pro
Diis habi-
ti.

Carmelus
mons *Jovis*
delubrum,

Propheta tanti hunc locum elegere ad incolendum sacraque praestanda: eò diu ille pro sancto habitus est, gratioreque in eo fore Numini cultum iudicatum. Deos in altissimis montibus veluti eorum sede falsorum Numinum cultores crediderunt, quæ superstitio oriri potuit vel ex fama, quæ ad gentes idololatriæ deditas dimanavit Mosis scilicet in Sinai monte legem datam, vel ex ipsa hac adparitione Dei Eliæ facta, vel ex miraculo quo Elias in vertice montis sedens Divino Spiritu instinctus, illos, qui ad se comprehendendum ab Ahasia missi, igne cœlitus delapso perdidit, quoniam hos fuisse irrisores, Patronos Baalis ideoque morte dignos noverat 2 Reg. II. 9. seq. conf. *Clariss. DEYLINGII Observ. Sacr. p. 3. Observ. 12. de Diis montium.* Quanto igitur horrore idololatræ propter terræ motum ceu *magna matris Deæ furorem* fuerint percussi, iudicatu facile est.

§. XXVII.

Quemadmodum universa rerum natura ad nutû conditoris flectitur, ita omnia quasi elementa Dominum suum comitabantur, venti veluti ex abditiſſimis terræ thesauris proruebant, fundamenta montium contremiscebant, quando Jehova loquebatur **IGNIS ANTE CONSPECTUM EJUS,** vix ab inusitata radice vix Græcis πῦρ uti h. l. *in LXX.* vertunt, ignem notat. Quamvis vero de igne inter Philosophos sententiæ variant, quum haud pauci illum ex elementorum classe ejiciant, corpus tamen esse negari nequit, ex eo quod præter motum nihil videamus, minimè colligendum est, non aliud quoddam hujus motus esse subiectum. Verustorum quidam Philosophorum, *Pythagoras, Empedocles, Plato* alique, quos omnes recensere, dum in alienam messem falcem nostram immittere nolumus, operæ pretium non est, ignem inter corpora retulerunt, eumque primum fecerunt elementum. Præsentem ignem terræ motus, cujus vi hinc inde latentes ignes subterranei in unum colligeban-

*Ignis quem
Elias vidit
unde exci-
tatus.*

gebantur, atque prorumpentes in flammam abibant, quæ cum specie non tantum & forma verum etiam igni propriè sic dicto similis, ~~ux~~ vocabatur, excitavit, *vel* potuit summus ille rerum arbiter de novo hunc ignem quò mirabilior ejus potentia adpareret, creare. Plura de igne ejusmodi effectibus videri possunt apud sæpius laudatum VOSSIIUM de *Idololatr.* l. 2. p. m. 642. Ignis ceu elementum res obvias consumens ab HERODOTO nomine *bellna avidissima & inexplebilis, quæ quanto plura consumit, tanto fecundius se parit, insignitur.*

§. XXVIII.

Quarum rerum ignis symbolum?

Ignis non minus quam ventus ac terræ motus variarum rerum in S. Literis imago est, prout enim hic variam ad homines relationem habet, ità eo notantur sequentia, 1.) *Præsentia & benevolentia Divina*, quam sæpius igne demonstravit, igne Deus olim descendit è cælo, ut grata sibi suorum holocausta consumeret *Lev. IX. 24. 1 Reg. XVIII. 38. 2 Chron. VII. 3.* igne Deus olim contra hostes defendit *Zach. II. 5.* In columna nubis & ignis præivit Israëlitis eos obtexit in deserto *Ex. XIII. 21. & XL. 38.* 2.) *Ira Dei in peccata*, quæ miseros homines contra quos exardescit, absumit ac ignis stipulas *Dent. IX. 3. XXXII. 22. Ef. X. 17. Ezech. XXI. 3.* neque etiam commodius emblema est vindictam Dei vividius exponendi quàm ignis, inde S. Scriptura de damnatione impiorum verba faciens eam describit per *stagnum igne & sulphure candens Apoc. XXI. 8.* conf. *Dent. IV. 23. 24. Ezech. I. 4. X. 2. Dan. VII. 9. 10. 11. 3.) Adflictiones & calamitates* tum omnes in genere tum illæ, quæ fidelibus obtingunt in specie, siquidem hi ceu *fili Levi* igne explorantur *Mal. III. 3. 1 Cor. III. 12. seq. Ef. XLIII. 2. Ps. LXVI. 2. 4.) Doctrina falsa Apoc. IX. 17. 18.* de ministris antichristi dicitur: *ex ore ipsorum prodibat ignis & fumus & sulphur; Et traditiones humana Ef. L. 11.* falsa enim dogmata instar ignis, qui ligna exurit, animas hominum occidunt. 5.)

Æmu-

Amulatio, iracundia, exacerbatio conjuncta cum sanguinis vehementi agitatione Apoc XVI. 8. *Et datum est ei* quarto scilicet angelo homines affligere astu per ignem, exacerbare eos propter veritatis, quam suppressam volebant. propaginem. 6.) *Hostes irrupentes & bella desolantia* Ps. LXXVIII. 63. *Ef XLII. 25. Jer. XLVIII. 45. inimicitia, disidia* Apoc. IX. 17. *incommoda* quæ in mundo proveniunt à lingua improba *Prov. XVI. 27. Jac. III. 5. 6.* de pluribus ignis significatibus vid. GLASSII *Phil. Sacr. p. 786.* 7) *Ignis imago Christi* *Mal. III. 3.* ut enim ignis calore suo metalla liquefaciens puriora reddit, ita Christus pios terrens & quasi dissolvens & ad peccatorum agnitionem ac resipiscentiam adducens à peccatis purgat. 8.) Est emblema Spiritus S. *Matth. III. II.* qui animas nostras à fordibus peccati non aliter purgat, quam ignis aurum à scoriis separat, hinc *Ef. IV. 3.* vocatur *Spiritus judicii & combustionis*, vim igneam in cordibus fidelium exerens, penetrando, illuminando, accendendo, purgando, separando heterogenea ab homogeneis, elevando & objectum accensum suo igne in se transformando. *Quia ignis maximam vim habet agendi & generandi, Spiritus S. a quo regeneramur & ad bona excitamur, igni comparari voluit*, inquit ZANCHIUS de *Oper. Dei intra spatium sex dierum creatis p. m. 281.* Spiritus S. olim in figura ignis in Apostolos & per eos in totam Ecclesiam descendit, ut eos illuminaret veritate Evangelii eosque foveret.

§. XXIX.

Quum multiplicia elementaris ignis bona & mirandi effectus gentiles in amorem, admirationem & cœlestis Numinis laudem pertrahere debuerint, multo potius horribili ignorantia obrutuere & inani speculatione contenti naturæ mystæ facti sunt, quam illius qui hominum causa sic creaturam condidit *Rom. I. 21. ἐμαρτυροῦσαν ἐν τοῖς διαλογισμοῖς αὐτῶν, vani facti in ratiocinationibus suis, & mutarunt veritatem & coluerunt res conditas παρὰ τὸν κτίσαντα: Persis ignem*

*Gentiles
ignem cul-
tu religioso
prosecuti.*

ignem fuisse pro Numine, à Persis igné Sacrum accepisse *Capadoces*, ab his *Phryges*, quorum æmuli postea *Lavinenses*, quos denique ceu eorum propago *Albani* secuti, id omne fuscè & solidè pertractavit VOSSIUS & ostendit ignem non solum à Græcis Philosophis, item sacerdotibus tum Græcis tum Romanis sub nomine *Vesta* cultum, sed etiam nominis *Vesta* etymologiam studiosius anquirat, interque alia ità deducit: Valde est verisimile, cum pleraque omnia vocabula sacra sint ab Oriente, etiam VESTA sive Ἐστία esse ab $\Psi\Omega$ i. e. ignis & η uno ex Dei nominibus, ut $\kappa\alpha\lambda\acute{\alpha}\lambda\acute{\alpha}\zeta\omega$ sonet IGNIS DEUS, vel potius IGNIS DEI, eoque proprie symbolum potius Numinis quam Nomen ipsum sonet. *Babylonicos* ignem sub nomine נבא a נבא splendere, lucere, coluisse illique Divinitatem à Chaldeis fuisse tributam HERODOTUS in *Clio* docet. Ignis colendi auctor creditus est Zoroastres, HUETIUS *Dem. Evang.* p. m. 153, & 156. Ignicolæ Persis כברי Kebri, Arabibus مواجا *Magjusi* dicti fuerunt vid. PFEIFFERI *Op. Phil.* p. m. 470. & 968. Modum colendi ignem aliquo modo delineavit Christoph. ARNOLDUS in *appendice Germ. Alexandri* ROSSENS p. 13 *seq* von denen unterschiedlichen Gottesdiensten in der ganzen Welt: Diejenige Secte, sagt er, welche das Feuer anbetet, und solches in ihren Tempeln unterhält, heissen die Mejuzer: deren sich zwar viel in Persien aber noch mehr in dem Mogolischen Reich befinden. RICAUT, *Hist. de L'emp. Ottom.* liv. 2. Chap. 21. Gleichwie nun die Sonne ein Vorbild Gottes, also war das Feuer ein Vorbild der Sonnen: dannhero die Persiamischen Priester مواجا , das ist: die Feuer-Schürer genant, bey einer ganzen Stunde vor dem Feuer stehend, ihre gewöhnliche Feuer-Lieder mit einzehelliger Stimme gesungen, das so genante Eisen-Kraut in ihren Händen haltende, und mit ihren Hohenpriesters Hüten, dermassen verkappet, das ihnen beydes die Wangen und Leffen darmit bedecket wurden. Quando *Lev. XXVI.* 30. חמית

excellorum perdendorum mentio fit, quidam idola solis honori dicata, alii Jovem Ammonium cui in Africa templum solis simulacro celebre, intelligi censent conf. CORNELIUS à Lapide in Lev. XXVI. אֱמוֹנִים notare cultum religiosum igni exhibitum ex eo quod etymologia אֱמוֹנִים & אֱמוֹנִים non repugnet & non dissimile sit è gentiliis præsertim Chaldæorum κακοζήλια Judæis aliquando cultum ignis solennem fuisse eove huc alludi valde probabile redditur. *Doctis. H. GROTIUS* diversum sentit: si quis, inquit, consideret *Es. XVII. 8. Ezech. VI. 4.* non tam simulacra quam loca fuisse videntur, nempe in quibus sacri ignes facti, quod origo videtur significare: πυρὰ θεῖα STRABONI lib. XV. πυρὴν αἰετῶν αἰετῶν. Ab Amnone qui אֱמוֹנִים Hebræis venisse & nomen & institutum putant quidam. Ignem Sacrum sibi præferri voluerunt Persarum Reges & Romanorum Imperatores HUETIUS in Dem, Evang. pag. 158.

§. XXX.

Quod nunc הַיָּוֵה vel הַיָּוֵה idem ac sol fuerit demonstravit BOCHARTUS *Geogr. Sacr. p. 736.* conf. HUETIUS in *Situ de Paradiso terrestri pag. 52.* Baalem eundem cum Hercule & Jove demonstrat ALEX. ROSS. In semen unterschiedlichen Gottesdiensten der ganzen Welt pag. 892. seqq. Per Baalem, cujus cultui Israelitæ tempore Eliæ deditissimi, intelligi Tyriorum & Sidoniorum Deum, quem etiam Achabuscum Jefabele coluit, & hunc esse Herculem, Herculem autem solem esse pro Deo habitum & cultum quasi אֱמוֹנִים omnia illustrantem & illuminantem eruditè probavit FULLERUS *Misc. Sacr. lib. 2. cap. 7.* Dubitari igitur nequit, quin populos Judaicus, eodem ritu, quo profanæ gentes præprimis Chaldæi idololatræ, quos eosdem cum Zabii vel Sabæis, in quorum secta Abrahamus primum educatus fuit, facit *Frid. Spanhemius F. in Introd. ad Hist. V. T. p. m. 20.* & qui per ignem traducebant filios vid. *Celeberr. Joh. Henr.*

Baal idem
ac sol &
ignis Deus.

HOTTINGERI *Hist. Orient. lib. I, cap. 8, p. 202.* ignem vel solem cultu Divino fuerit veneratus. Plura vero quæ huc adferri possent de cultu Baalis merito in aliam occasionem rejicimus. Sed è diverticulo redeamus in viam.

§. XXXI,

*Venti terra
motus & ignis causa
efficiens solus Deus.*

*Non genii
motores,*

*(Gentiles
omnium
malorum
causas tribuebant
Christianis,)*

*Vel certi
quidam ex
angelis
constituti
Præsides.*

Si paulisper hic pedem figere velimus antecedentium portentorum *Venti quippe, terra motus & ignis* causam non amplius ruspabimur, illorum enim causa efficiens solus Deus est, qui quæcunque vult, facit: *qui refregit montes, irâ ut non animadvertant homines, qui subvertit eos in ira sua. Qui commovet terram è loco, adeo ut contremiscant ejus columna. Qui extendit caelos solus & calcât excelsa maris. Qui facit Arcturum, Orionem & Plejadas; ac penetrantium Austrî sidera Job. IX. 5. seq.* Non necesse igitur est citra necessitatem cum BODINO ad genios motores confugere quod superstitionem sapit. Delirarunt olim gentiles si urbes terræ motu essent concussæ, vel bella, fames pestisque, tria illa Orbis mala ingruerent, id omni Christianis eorumque religioni tribuentes, TERTULLIANUS in *Apolog. cap. 2.* ait. *Quod existiment gentes omnis publicæ cladis, omnis popularis incommodi Christianos esse causam. Si Tiberis adscendit in mœnia, si Nilus non adscendit in arva, si cæcum stetit, si terram movit, si fames, si lues, statim Christianos ad leonem, tantos ad unum?* Tales quippe tunc gentibus habiti fuerunt Christiani, malorum nimirum omnium auctores, omnibusque diris digni. In ipsum sane Deum injurii existunt & ὑπερβάλλον μέγεθος Ἰησοῦς δυνάμεως αὐτοῦ supereminens pondus potentie Divina, quod ex operibus naturæ elucet, negant, qui creaturis tribunt, quod solius DEI est. Detestamur impia illorum molimina, qui sine ulla necessitate, quum Deum vel palpando invenire Aët. XVII, 27. potuissent alias causas extra Deum confingunt, veluti superstitiosus ille & fanaticus Robertus FLUDDIUS *angelos vel bonos vel malos ventorum præsidés &*

diri-

diribitores constituendo, somniat vid. MORHOFII *Polyb. Tom. 2. l. 2. p. 2. c. 23. §. 5.* Quid enim ad stupenda Dei opera, quotidiana illorum effecta cœcutire? Quid omni caciōethes cœstro percitum esse est? si hoc non est? Etiam si enim *Deus angelos suos faciat ventos, & ministros suos ignem flammantem Pl. CIV. 4.* nihilominus tamen & sine illis quæ vult operatur, qui causas omnes tū naturales tum liberas regit atq; gubernat. Illi sanè omnipotentiam Divinam extenuant, qui eam causis secundis ita adnectunt, ut absque iis quasi operari nequeat, quod occœcati animi tenuiter nimis de perfectionibus Dei sentientis indicium.

§. XXXII.

Insolita naturæ opera in hominibus non minus admirationem quam Summi Numinis reverentiam excitent, necessum est. Uti enim ipsa natura hominum sese magistram exhibet, ita maximè quando heic altissimi montes è conspectu Dei aufugiebant & humiliabantur, petræ duritiem suam amittebant ac dissolvebantur, ignes subterranei ad Conditoris imperium è terræ cavernis prodibant, illud omne lucidissimi instar speculi erat & tabula, ex qua quid suarum esset partium quivis animadvertere facile poterat. Illi ergo *quorum oculi sunt elari, & quorum palpebræ sese extollunt Prov. XXX. 13.* se demittant, quo Jehova sit solus altissimus. Nemo gloriatur in sua vel sapientia vel potentia, DEUS quippe *ὁ πρῶτος ἀντιτάσσεται, ταπεινὸς δὲ δίδωσι χάριν. Jac. IV. 6.* Quorum corda lapidibus fere sunt duriora, & qui faciem suam petra obfirmatiorem reddunt & converti renuunt, nullo ad severas verbi divini reprehensiones pudore suffusi, per veram respiscentiam & amorem Deiliquefiant ac lacrumis ex verò de peccatis dolore, quem Paulus *λύπην κατὰ Θεὸν* vocat 2 Cor. VII. 10. ortis dissolvantur. Nisi enim hæc præcedant, nemo *ἵνα* *coram Jehova* consistere valebit. Profectò quicquid mortuum in mundo accidit, terram singulis momentis absorberi posse, nisi arcana Dei

Quem usum homines ex hisce operibus naturalibus superantibus capere queant.

Dei virtute stare, confirmat. *Nam si aquabilis & idem, inquit, Magnus CALVINUS in Ps. XVIII. 8. semper fueret rerum tenor, non ita sensibilis esset Dei potentia, ubi autem vel subito imbre, vel tonitru, vel procellis caelum transformat, necesse est, qui prius torpebant expergescere: quia tam inopinata vices Dei praesentiam melius ostendunt. Sereno quidem & tranquillo caelo plane conspicua est Dei majestas: sed quia sensus suos ad eam reputandam non erigunt homines, donec propius descendat: David ut nos efficacius tangat, repentinas quibus percelli solemus mutationes, enumerat, Deumque inducit, nunc vestitum obscura nube, nunc procellis turbantem, nunc praecipiti ventorum impetu secantem aëra, nunc fulgurantem nunc jaculantem grandines & fulmina; & in Ps. CIV. vl. 4. His autem verbis admonet, denuo inquit: non temerè ventos surgere, nec fortuito impetu oriri fulgura; sed DEUM suo arbitrio regere & moderari quicquid est perturbacionum in aëre. Cujus doctrina duplex est fructus, nam si quando surgunt noxii venti, Auster aërem inficiat, segetes exurat aquilo, non arbores tantum sed aedificia prosternat: alii venti fruges terra corrumpant; trepidandum est sub istis Dei flagellis. Rursum si Deus suavi aliquo vento temperet nimium calorem, si aquilone purget aërem foeculentum, si Austris aridam terram humectet; hic reputanda est ejus bonitas, conf. Steph. FABRICIUS in Ps. h. & COCCEJUS.*

§. XXXIII.

*Ventorum,
concussio-
nis & ignis
fines saltem
generales.*

Adeoque si Ventorum, terræ motuum atque ignis fines generales spectemus, sequentes, ut multa paucis complectar, erunt: *primò* Deus hisce gloriam suam manifestat & homines de immensis potentiae suae viribus convincit. *Secundo* ex istiusmodi prodigiis mortales intelligunt, ipsos atque terram ipsorum habitationi destinatam solo DEI beneficio stare, ac proinde bonitatem DEI erga se agnoscere & potentiam Dei, qui omnibus creaturis in hominum perniciem si velit, uti posset admirari & celebrare tenentur.

Ter.

Tertio insolitis ventorum turbinibus ac ignium flammis homines avocantur à peccatis, eam enim ob causam DEUS inter-
dum mira patrat in terra, producit ventos ex abditissimis
thesauris, qui quando, ut VIRGILIUS ait *lib. I. Æneid.*

magno cum murmure montis.

Circa claustra fremunt, fundamenta montium quasi commo-
vent, ac horribiles ignium flammæ oculis nostris obseruan-
tur, hæc omnia ceu totidem tubæ ac pœnitentiæ præcones
auribus nostris inclamant: Respicite, *An divitias beni-*
gnitatis & longanimitatis. Divina contemnitis, ignorantes beni-
gnitatem DEI vos ad respicientiam deducere? *Rom. II. 4.*
ecquis ergo nisi omnem plane rationem excusserit Dei digi-
tum in illis operibus quæ leges naturæ transcendunt, non
agnosceret? neque etiam alium in finem ejusmodi opera
singulari Dei sapientia, quam ad hominum mentes sui Deique
oblitæ à vitiis efficaciter deterrendas, disponuntur. Omnia
Dei opera quidem sunt observanda *Hof. XIV. 10.* sed tantus
est plerumque stupor humanus ut communia licet magna
non observemus, solent extraordinaria magis afficere adeo-
que ad ea respiciendum est, idèd contingunt atque notabiliora
Dei præsentia & virtutù in iis conspiciuntur signa *Pf. XLVI.*
9. 10. quinimò *Quarid* his signis ira Dei adversus peccatores
πῶς πνέοντες, feroces indicatur *depluet Deus super improbos,*
prunas, ignem & sulphur, &c. Pf. XI. 6. Id quod maximè in
consummatione seculorum adimplendum restat. Ex hisce
generalibus magis specialiora facili negotio possent deduci,
nisi alia majoris momenti explicanda restarent.

§. XXXIV.

Id verò nobis h. l. mirum quoque videri minime diffi-
mulamus, quod quum *causa efficiens venti Pf. CXXXV. 7.*
constrictionis Pf. XVIII. 8. & *ignis Pf. CIV. 4.* solus Deus sit,
& ipsa hæc extraordinaria naturæ opera non solum egregium
fidelibus, quibus pœnitentiam inspirant, adserant fructum,
sed

Licet Deus
sic Venti
&c. causa
efficiens,
tamen in eo
non fuisse
dicitur.

atque decrevit effectui dantur, ubi tam luculenta ejus potentia conspiciuntur signa, ubi quæ sunt omnes naturæ leges & humanum captum immane quantum superant? *Clar. MOMMA in Oecon. Temp. T. i. cap. XVI. p. m. 35.* sequentem rationem in medium profert. *Quod autem Dominus dicitur non fuisse in vento, motu, igne, eò notatum fuit, DEUM in omnibus his non turbari; sed esse immutabilem, quietum, & tranquillum, quamvis iram exercet, in corde tamen ira fervorem non sentit, quamvis omnia movet, ille à nemine commovetur & à nulla re, apud illum non est umbra conversionis Jac. I. 17. Quæ Doctissimi VIRI verba quantum valeant postea patebit, possent quidem si modo aliis S. Scripturæ locis confirmaretur, hunc sensum obtinere, nisi ἐβέγηται illorum, prout quidem æstimo, ad angustos nimis limites redigeretur, atque insuper veritates, quæ juxta hanc sententiam proponuntur, satis superque essent cognitæ. Quem enim latet etiam medio-criter sanum, Deum esse immutabilem, ἀκίνητον, non turbari? siquidem hæc sunt prima quasi cognitionis Dei ejusque perfectionum, quæ in DEI notione cuilibet obversantur, elementa.*

§. XXXV.

Dispiciendum igitur erit quisnam sit harum enunciationum genuinus sensus. Fortasse quæ supra de variis venti terræ motus & ignis emblematis §. XXI. seq. dicta sunt hic adplicari possent, iis enim positis *hæc enuntiatio negativa non erat Jehova in vento ita interpretanda foret.* & Non. complacere Deo in illis qui naturâ ventosi sunt, *μόχθησόν τῆς ἀνεμῶν*, eaque agunt, quæ omni fructu carent, non absimiles viro stulto domum arena inædificanti *Matth. VII. 26.* & arundinâ vento agitata *Cap. XI. 7.* ☐ Quum tentationes quibus probantur fideles fluctibus & procellis similes sint, quæ facile pessundant instabiles animos, quorum levitas tranquillo tempore non perspicitur, ficti nominis Divini professores

Quomodo interpretari possimus illam enunciationem, A) DEUS non erat in vento.

eò discernuntur à veris, quum vento ac procellis impulsis, vel fluctibus allisi protinus concidunt, atque ita ostenditur, nec in illis complacere DEO, imò abominari DEUM 3. maximè tales qui Ecclesiam & veros DEI cultores opprimere & delere student, atque hinc vocari merentur *ἀνεύχως γεωργεῖς καὶ ἀέρα δεγόμενοι* in frustra laborantes & aërem cadentes. 1 Cor. IX. 26. 7. Illorum conamina potentissimo Dei brachio, veluti vento altissimas cedros dejiciente & ipsos montes subvertente infringi, omnes illos, quos Spiritus ac Ventus iniquitatis agit & inflat, esse *tanquam quisquilias, quas projicit ventus Ps. I. 4.* de quo perquam eleganter & erudite pro more Magnus CALVINUS: *Sensus est, inquit, quamvis nunc feliciter habeant impii, mox tamen quisquiliis similes fore: quia ubi Dominus eos ad inopiam redegerit, ira sua flatu huc & illuc dispellet. Porro hac loquendi forma docet nos Spiritus Sanctus fidei oculis contemplari quod alioqui incredibile videri posset. Quamvis enim emineat impius instar proceræ arboris, statuere tamen oportet, paleam vel glumam fore simul ac ejus altitudinem flatu suo dejicere volet DEUS.* 7. Omnem etiam illam fiduciam impiorum quæ in rebus caducis, quibus ceu idolis sacrificant, ponitur in ventum abire & evanescere opinione celerius,

§. XXXVI.

B) DEUS
non erat in
terra motu.

Porro abominatur Jehova α) Omnes illos qui de terrenis anxii nulla remage afficiuntur, quam quæ cum sensu carnis consistere potest, nil nisi τὰ ἐπιγεια φρονέσας Phil. III. 19. *Nam qui requiem ac delicias requirunt* inquit OECUMENIUS in h. locum, *hi terrestria curant*: atqui Apostolus adserit τὸ φρόνημα τῆς σαρκὸς ἐχθρὰ εἰς θεόν. *Quod caro sapit inimicitia est adversus Deum.* Rom. VIII. 7. β) Damnata Jehova omnes qui infeliciam discordiarum, bellorum tubas ac seditionum faces sese exhibent, quales sunt omnes impii, in discordiis, veluti salamandra in igne, vitam quærentes. Ne.

Neque aliud quidpiam ab ejusmodi hominibus expectari potest, quomodo enim vinculum pacis servabunt, qui pacem cum DEO colere detrectant turpissimi fœdifragi, hinc ὁ Θεὸς ἐν τῷ κόσμῳ cum quibus *Deus esse* utique negari potest, γ) Et quamvis conscientia, quæ in istiusmodi ἀσυνήτοις Rom. I. 31. κενανθηριασμένη cauterio resecta est, stimuli interdum pungant tum, *quum irruiat altus sopor in homines, illis occurrit pavor & tremor* Job. IV. 14. coll. cum cap. XXXIII. 15. seq. tum verò quando ob vocem Dei in ordinariis naturæ operibus tum extraordinariis effectis clamitantem horrore corripiuntur, ut adinstar *Caini* Gen. IV. 14. in quem locum CYRILLUS *Glaphyrorum in Gen. l. p. 16. & seq.* videatur, *dixit ero gemens & tremens super terram & erit omnis inveniens me occidet me, quemcunque contra se venire arbitrentur, & umbram propriam metuant, cum quibus Deus non est, interim licet probe norint, nullam sibi cum Deo esse communionem, adeoque nullam veræ & æternæ felicitatis spem, ad meliora tamen & saniora consilia non redeunt, sed eandem semper cantilenam canunt.*

§. XXXVII.

Nec DEO *a.* accepta sunt ἐνάλματα ἀνθρώπων *c)* *Non*
mandata hominum quæ sanctissime *Matth. XV. 9.* detestatur, *Deus in*
 non minus quam *b.* impiorum in defendenda doctrina *igne.*
 falsa æmulationem & fervorem, quò propter veritatis, quam suppressam quin imò extinctam vellent propagationem accenduntur; Tanta vis aliquando est falsæ persuasionis, ut idololatræ, hypocritæ & falsi Prophetæ majori zelo interdum flagrent pro falsa religione quam quidem pro vera veri fideles, ast verò has flammæ non inspirat Spiritus Dei sed Spiritus Diaboli, & omnis illorum fervor non nisi furor, zelus non nisi peregrinus ignis est, qui offerentes devorat uti in Nadab & Abihu hujus rei exemplum prostat Lev. X. 1. seq. Illorum *c.* calumnias quibus in ipsum non tantum Deum, sed

F 2

etiam

etiam proximum ac se ipsos blasphemii, & injurii existunt, odit. Ita & lingua pusillum membrum est & sese effert magnifice. Ecce exiguus ignis, quantam materiam incendit? Et lingua flamma est & mundus iniquitatis Jac. III. 6 *Vulgatus vertit universitas iniquitatis*, quod universas in se iniquitates contineat. *Ilia malorum, Oceanus malorum.* Et sane peccat & iniqua est lingua mala multipliciter contra Deum blasphemando, contra proximum detrectando, contra seipsum vanè gloriando, contra præsentes & absentes, contra viventes & mortuos, nemini parcat, nec Deum nec homines reveretur *inflammata a gehenna.* Lingua improborum maxima mala mundo fidelium infert. Eam ob causam Deus illos secundum δικαιοκρίσιαν absumet velut ignis stipulas, condemnando hosce πυρολάτραις ad stagnum illud igne & sulphure ardens. *ἐπὶ ὁ σπάλιξ αὐτῶν ἔστω ἡ γῆ καὶ τὸ πῦρ ἔστω ἡ σβέννυται* Marc. IX. 46. ubi cum iis qui creaturas ventum, terram, ignem præterito conditore coluerunt & scedis carnis affectibus turpius quam gentiles olim, terra, ventis & igni litarunt, in æternum excruciantur tum quoad animam tum quoad corpus. Si enim ut ZANCHIUS de Operibus Dei intra spatium sex dierum creantis p. m. 282. inquit, poterunt cruciari corpora, quid ni & anima propter conjunctionem cum corporibus Sympatiamque mutuam cruciari ab eodem poterunt igne. Justissimum hoc Dei judicium est, quando juxta legem talionis, per quod enim quis peccat, per idem quoque meritò punitur, Deus impuros ejusmodi Epicuri de grege porcos quò ἐν ταῖς ἡδοναῖς τῆ κρέμει sese volutarunt &, quemadmodum olim Gnostici instinctum carnis Divinum, & veram viam qua à carnis sceditate sese liberare possent & in DEUM quasi redire, si omnes carnis concupiscentias explerent, esse putarunt, ita Summum Bonum in voluptatibus & omnis generis deliciis quæsiwerunt sceditissimis flagrantibus affectibus, ad rogam inextinguibilesque flammis damnat, in quibus, simul qui

qui olim adversus Ecclesiam igne furebant & gladio, qui veluti turbulenti venti ex omnibus mundi plagis in domum Dei irruerant, sibi ipsis ignis erunt, & horribili tabelcent siti, ad eam, quam omnia Oceani flumina non exsatiabunt, restinguendam guttulam etiam aquæ expetentes. *Luc. XVI. 24.* Interim in his justissimis pœnis DEUS non est, primò quatenus omnem gratiæ suæ sensum subtrahit & iis mericò denegat, qui ejus gratia, dum viverent, abusi sunt, deinde non DEUS est in hisce suppliciis quia iis non delectatur, & quamvis DEUS ipse *ignis consumens Hebr. XII. ult.* qui impios perdit, nuncupetur, tamen non complacet ei in interitu hominum qui in mediis judiciis, quæ in hac vita saltem secundum justitiam suam immittere debet, inolet.

§. XXXVIII.

Quum verò in ipsis toties memoratis signis afflictionum & calamitatum, quibus haud rarò ipsi fideles subjiuntur, emblemata contemplemur, certo sensu dicere licebit *in iis Deum non esse*, si sc. sensum consolantis Spiritus Sancti gratiæ, qui in fidelibus sub cruce & peccatorum onere gementibus non adeo vividus & efficax est, quandoquidem S. Literæ Deum in afflictionibus tum Ecclesiæ toti⁹ *in genere*, tum singulorum illius membrorum *in specie* abscondere faciem sæpius monent, spectemus. Quoties fideles peccant, toties Deum quasi à se pellunt, uti enim nulla est communio luci cum tenebris, ita vera sanctitas & fides per quam Deus in cordibus nostris habitat per carnis infirmitates sæpius læduntur, ut Deus quasi gratiæ & communionis suæ sensum imminuendo recedere videatur *Pf. LXXXVII. 8. seq.* eum in finem, ut fideles prudentiores efficiantur & circumspiciunt ambulent, ut postquam per seriam *μετάνοια* & ardentes preces benignum vultum Patris cœlestis quæsierunt, in posterum à peccatis sollicitè sibi caveant, & cogitationes peccaminosas *in prima*, ut dicitur *herba*, ne in actum perducantur, suffocent.

Deus non est in afflictionibus fidelium.

§. XXXIX.

§. XXXIX.

Extraor-
dinaria
natura ope-
ra eò faci-
unt, ut fide-
les liberen-
tur & Ec-
clesia con-
servetur
medios in-
ter hostes.

Quod si tamen ab altera parte illas calamitates & ju-
dicia Divina quibus fideles cum infidelibus sæpius implican-
tur, consideremus, τοῖς ἀγαπᾶσι τὸν Θεὸν πάντα συνεργεῖ
eis ἀγαθόν Rom. VIII. 28. ità medias inter afflictiones Deus
interdum inopinatò fidelibus adest ad liberandum, omnia sic
DEO elementa præsto sunt in usum piorum, EURUS in fundo
maris Israelitis viam aperuit Ex. XIV. 21. TERRÆ
MOTUS carceris fores reclusit quò Paulus & Silas libera-
rentur Act. XVI. 26. IGNIS Elifæum ejusque puerum
circumfulsit in symbolum Divinæ protectionis, ità DEUS
promissâ fideliter implet Es. XLIII. 1. 2. Quotidie miracula
Deus patrat dum per extraordinaria naturæ effecta infide-
lium & Ecclesiæ persecutorum corda in tantum emollit &
aperit ut Dei digitum sentientes non adeo ferociter adversus
Evangelii professores sæviant.

§. XL.

Omnes cir-
cumstantia
sublimius
quid per
hac porten-
ta, ventum
sc. montes
perrum-
pentem
concusio-
nem & i-
gnem indi-
gitari do-
cent.

Etiam si hæc ità sese habeant, cavetamen credas præ-
dictis sensum hujus visionis exhauriri, siquidem omnes cir-
cumstantiæ ità comparatæ sunt, ut sublimiora hisce subindi-
cari & inditari nulli dubitemus, sicine enim Elias ex lati-
bulis prodire jubetur, ut quæ vel proprio instinctu nosse
poterat, revelarentur? Sicine in monte corams Jehova con-
sistere & quæ contingerent probè observare jubetur, nisi, quæ
altioris indaginis, essent retegenda? Quorsum terna repe-
titio non Jehova in vento, non in concussione, non in igne? Quo-
rum tam insolita præparatio? Quorsum tam stupenda natu-
ræ effecta? Nisi enim divinius quid & sublimius præsignifi-
catum nullo ex spelunca exitu, nullo Jehovæ transitu fuisset
opus, quum vel in eo, in quo Elias latebat antro vel per חַרְבַּת
filiam vocis dici vel in aurem susurrari vel in somnio revelari
potuissent, imò ne hisce quidem vates indiguisset videtur,
siquidem probe norat, Deum esse constantem, veracem, ju-

justum vindicem & liberatorem suorum, præprimis ministro-
rum qui iis certo adfuturus, impios vero ad tartareas flam-
mas detrusurus.

§. XLI.

Nemo quidem inficias iverit Eliam ex hac tam solemnī
& illustri Jehovahæ adparitione suavissimo solamine fuisse per-
fufum, siquidem tantumdem erat ac si Deus Prophetæ auribus
insufurraret: noli animo frangi, quod tempora tua mœstū
atque dolore sint plena, quod Ecclesiæ facies pallida, ejus con-
ditio tristissima ac deploratissima sit: noli ideo excruciaci
quod calamitates undique turbulentorum adinstar ventorum
ingruere videas & sentias: noli ideò spem abjicere quod
persecutores adeò esse feroces & in cultu idololatriæ fervi-
dos experiaris: noli expavescere, quod illos totam quasi
rerum univcrsitatem blasphemis suis diceriis & elato ser-
mone commovere atque ità cœlum terramque intolerabili
suo fastu conclamare, audias, videas, sentias tuo præprimis
exemplo: cogites velim isthunc idololatræ esse, semper
fuisse morem, caveas velim, meo hæc nutu, beneplacito &
mandato sic geri credas, omne dubium abjice, quasi mihi
deesset robur puniendi hostes, ab ira tibi caveas, temperan-
dus est tuus pro gloria mea laudabilis quidem zelus, sed non
ultra quam par est extendendus, & non cum affectibus
humanis confundendus; egregiè hæc confirmant verba
THEODORETI in 3. Reg. Interr. supra cit. Propter hæc autem
ipsum docuit, quod lenitate & clementia regere & administrare
statuerit humanum genus, & quod esset ei facile fulmina & fulgura
immittere in impios, & terram quassare & repentinum eis efficere
sepulcrum & ventis violentis universos perdere. Alii putant,
verba CLARII in Bibliis Crit. horrendum illum ventum, fragorem
& ignem à Domino Elia ostensos, ut illum doceret, impiorum ho-
minum magis desiderandam penitentiam quam perditionem, &
sustinendum peccatorem ad tempus, quam subito perdendum.
Elias autem nimio fervens zelo nullum putabat peccatori dandum
pæ-

*Elias ex iis
signis ma-
ximam ce-
pit milita-
tem ea en-
nim non
tantum fa-
ciebant, ad
consolatio-
nem, sed
etiam ad
confirma-
tionem in-
munere
Propheticæ,*

poenitentiae locum. At Dominus non invenitur in turbine impetuoso, in fragore omnia concutiente, aut in igne omnia subito devastante, sed in voce placida, i. e. in Spiritu mansuetudinis. Deinde ostendere DEUS Eliae voluit nullam sibi communionem cum illis intercedere, qui ἐπίγευα φρονήτες furiarum adinstar in omnia scelera præcipientes ruunt, nullum sibi cum illis esse commercium qui deliciis hujus vitæ toti quanti inescati, non prius Divini nominis memores sunt, & non prius ex sopore evigilant, quàm si rerum universitas potenti Dei brachio quassetur, cujus generis s. d. plures fuerunt illorum, qui plenis buccis hypocriticè clamabant יהוה הוא אלהים יהוה הוא אלהים non differentes ab iis qui dicunt: Domine, Domine! & tamen regno Dei excluduntur Matth. VII. 21. Difficillimum quandoque est hypocritas, qui majori zelo pro gloria Dei flagrare videntur, quoad externam professionem & actiones à veris fidelibus dignoscere, *multi enim speciem habent pietatis, sed ejus vim abnegant*, hos quidem ex sapientissimis causis Deus pro sua longanimitate fert, manet tamen illos gravissima pœna ob hypocrisin, quâ non hominibus sed ipsi Deo mentiti fuere. Porro eo ostensum est, Jehovam impiorum tyrannidi obicem ponere, eosque ad unum omnes sedibus suis exturbare posse. Denique uti ad imperium omnipotentis horribilis flabat ventus, & terra in subjectionis signum sese ceu paratam ad jussa creatoris exequenda movebat, ignis ex terra prosiliebat, ita non obscure eò indicabatur varia judiciorum genera ad puniendos idololatrias esse in promptu, quos Deus vel vibrato fulmine percellere, vel cœcitate percutere, ut impios Sodomitas Gen. XIX. 11. vel multas plagas in illos immittere ut in Aegyptios Ex. VII. seq. & magnam in illis stragem facere ut in Sennacheribi exercitu 2 Reg. XIX 35. vel terræ vivos devorandos tradere, ut CORE, DATHAM & AB RAM Num. XVI. 31. seq. vel igne consumere posset ut Nadab & Abihu Lev. X. 2. quod æque facile fuisset Divinæ potentiae ac

ventum Petras perrumpentem & perfringentem montes excitare, negari ergo nequit, hisce signis Eliam mirè fuisse confirmatum, quod omni timoreposito in demandato sibi munere strenuè pergeret.

§. XLII.

Supra adductas rationes quare Deus non in vento &c. fuisse dicatur non adeo absonas esse sequens evincit *lene spiramen aura*, in quo Elias presentiam Numinis extraordinario quodam modo sentiebat; non maximo opere sumus solliciti de sensu דקמ דקמ הוּק *voce tenuis silentii* LXX. habent *Φωνή αὐρας λεπτής*, (*λεπτή αὐρα* subtilis aura & tamen *ληπτή* perceptibilis es *war ein geringes und gelindes Wehen*, dennoch aber sehr empfindlich und angenehm) Si Germanicè redditur dici posset die Stimme oder das Wehen einer gelinden Luft vel uti LUTH. Ein sanfter Saufen, qui respexit ad הוּק generaliter pro quovis sonitu sumtum; at distinctio observatur ex versu sequenti: *Ecce vox ad eum fuit, quæ dixit, quid tibi rei hic est Elia?* hic enim sonitus minori cum vehementia agitabatur, quod cognoscitur ex דקמ דקמ silentio tenui, optimè sensum explicarunt LXX. Interp. per *Φωνή αὐρας λεπτής* siquidem Hebraicæ voces quandam obscuritatem involvere videntur, quomodo enim דקמ דקמ & הוּק vox & tamen silentium tenue convenitur? Licet autem quædam discrepantia in verbis observetur recte tamen Hebræi exponunt *vocem demissam*, adeoque res per se satis claret, & quotidiana probatur experientia, nam quævis aër sæpe quietus ac placidus, cælumque ferenum sit & dicatur, quoniam à nullo turbatur vento, eò tamen *lene spiramen auræ* non excluditur, quod non molestum ob vehementiam, sed suave ob refrigerium, & æstus nimii temperiem, non concutit montes, sed folia arborum jucundo strepitu agitat & motu quodam ipsa non tantum animata, sed etiam inanimata vegetante & recreante, hinc vento

*Modus ad-
partitionis
κατὰ
θέσιν.
הוּק דקמ
הוּק דקמ
silentii te-
nuis gra-
tiosæ Dei
presentia
emblemata.*

G

sua.

suaviori & utiliori, quocum Divina præsentia ob utramque causam jure comparari meretur; istiusmodi inquam flatus lenes, incredibili quadam voluptate corpora nostra præ æstu insolentiori ferè elanguida afficiunt, ac refocillant, omnem gravem caliditatem pellendo; porro dum lenes venti spirant non impediunt, quò minus aliorum voces & quæ in aère alias contingunt, audiri queant. Quantum ergo differt suavis Zephyrus ab austero Borea, tantum etiam discrimen inter ventum montes perfringentem & hunc placidum sonitum observatur. Talis forsitan fuit, qui Davidi in Symbolum victoriæ 2 Sam. V. 24, datus: & esto quum audieris sonitum incessus in cacuminibus mororum, (pyrorum Vulgata habet, arborum nomen est idque satis habuit exprimere Chaldaus. Plures moros interpretantur. At alii stillas accipiunt cadentes lacrymarum more ut sit & pro ה nam כה flere. Græci hic: τὸ κλαυθρῶνος. HESYCHIUS βῆρυχον, κλαυθρῶν Φοίνικες: An hinc βῆρυχοι. H. GROTIUS in h. l. conf. POLI Synops. Crit.) tunc movebiste, tunc enim egredietur Dominus ante te, ad percutiendum castra Philistæorum. Pollicitus erat DEUS Lev. XXVI. 36. Se effecturum ut hostis fugiat à strepitu folii agitati, hæc de gratiosa Dei præsentia in tenui sono nos dubitare non sinunt, ut nullis amplius opus sit verbis.

§. XLII.

Quadam
a Spiritu S.
in textu di-
ligenter no-
tata cir-
cumstan-
tia.

Hoc loco prolixius de prompto Eliæ obsequio, quod alteram sensus literalis partem constituit, foret agendum, ubi iterum primò quæstio oritur, num Propheta antequam inciperent illa prodigia vel iis demum cessantibus ex spelunca egressus in monte coram Jehova constitit? in quam utramque sententiam argumentis non destituimur: Secundò an Elijahu Divino mandato paruerit, quum in monte consistere jussus in porta speluncæ פתח המערה substitisse versu 13. dicatur? Terrio an non eò, quando per Spiritum Sanctum notatur, Eliam in porta constitisse, exigua illa cognitio contemplato-
rum,

rum, quam Prophetæ unquam habuerunt de mysteriis gratiæ, intelligenda sit, quamdiu enim in hoc terrestri tabernaculo *σενάζουεν βαρύνενοι* 2 Cor. V. 4. corpus corruptioni obnoxium aggravat animam & deprimit terrena habitatio mentem curis plenam Sap. 1X. 15. 1 Cor. XIII. 9. Quæ circumstantiæ non sine gravissimis rationibus à Spiritu Sancto notatæ, adeoque minimè silentio prætermittendæ. Verum quum prævideamus nos consuetos limites egressuros, hisce impræsentiarum studio superfedemus, eas opportuniore tempore referantes.

6. XLIII.

Quod singulare quidpiam in auræ lenis flatu Prophetæ observaret & non in validissimo vento &c. indicium fuit regnum Dei non venire *μετὰ παραλήψεως* cum splendore mundano qui incurrit in oculos, & hinc observari potest, siquidem regnum Dei non constat *visibilibus prædiis sed invisilibus*. Non est regnum corporum sed animorum ut ERASMI Paraphrasis in Luc. XVII. 20. habet. Ventus perfringebat montes sed non adficiebat animum Eliæ, perrumpebat petras, sed non cor illius, ita charismata spiritualia non sunt æstimanda ad modum regiminis mundani. Per vocem auræ tenuis prout exponit THEODORETUS, ostendit, *διὰ δὲ τῶν αὐρῶν ἔδειξεν ὅτι μακροθυμία, καὶ Φιλανθρωπία μόνῃ Φίλη Θεῷ*: quod lenitas, benignitas & clementia sola Deo est grata. Vox lenis auræ notavit Dei dulcedinem *Φιλανθρωπίας*, mansuetudinem, *συγκατάβασις*, verba sunt Clar. MOMMÆ in Occ. Temp. T. 1. C. XVI p. m. 315. quæ digna ut hic adponantur, quodque vox illius sc. Filii DEI audienda esset & vocatura urbem Mich. VI. 9. ea tamen cum mansuetudine & lenitudine, ut de illo dici posset, Non clamavit, non exultit, non fecit audire foris vocem suam Es XLII. 2. & ut omnino similis futura esset tenui auræ, quæ non multum facit strepitum, non procul auditur sed suavissimo refrigerio homines recreat & pecudes aërem purgat, camposque à solis æstivantis ardore resocillat.

Divinum quid in leni flatu observabatur. Quorundam de eo allegantur sententiæ.

Imò tum quidem fore multum ventum, motum, ignem; quis enim nescit, qua iudicia, motus, fervores ante adventum Domini antecesserint exercita in judaos & gentes; imò & illum secuta sunt. At tamen Dominus non fuit in vento, motu, igne, neque illius culpa iudicia hac illata sunt, sed hominum malitia illa contraxit; quo respectu THEODORETUS l. c. egregie adnotavit *εκασον δε των άλλων η ανοησία των ενθρῶπων εφέλασε, unumquodque autem aliorum attrahit hominum improbitas. Imò in mediis iudicii indoluit Dominus, mansuetus corde, hominibus illorumque malis; & ne sancti in illis motibus perirent, perpetuo intercessit.*

§. XLIV.

*Elias caput
suum vela-
vit non mo-
re gentili
sed ex reve-
rentia Je-
hova.*

Lenis auræ spiramen tanquam Divinæ presentiae character ita movebat Prophetæ animum, ut ad testandam reverentiam Jehovæ, cuius gloriam mortalis oculus sustinere nequit, faciem suam toga sua velaret, *επεκάλυψε το πρόσωπον αυτῆ εν τη μηλατή αυτῆ LXX.* Interp. non more gentilium idololatrarum, siquidem Romani flamines velato capite sacra faciebant, quem ritum eos ab Hebraeis recepisse *Doctiss. in hoc genere HUETIUS in Dem. Evang. p. m. 274.* probabile facit: *Flaminum pilea*, iisque virgæ impositæ, quos Stroppos appellabant; item inarcula ex malo Punica, quæ Reginæ sacrificantes in capite gestabant; & velamenta ac litui Augurum; commotacula quoque eorundem Flaminum, virgæ nempe, quibus cum pergerent ad sacrificia, homines à se amovebant, *originem ducere videntur ex virga, quam gestabat MOSES & velamine quo ex monte descendens vulum texit, ut & mos capite adoperto precandi, qui non penitus apud judæos exolevit.* Operuit Elias faciem tanquam indignus ad spectu Dei, vel ad evitandam omnem, quasi Deus oculis corporeis videri queat, curiositatem & superstitionem, nam *non potest me homo videre & vivere dicit Jehova Ex. XXXIII. 20. Videmus hunc sensum ingentium esse omnibus, ut ad Dei presentiam expavescant.*
A-

Atqui id nobis utile est, ut quicquid in nobis est stulte confidentie vel fastus humilietur, modo statim accedat consolatio quæ nos subleuet CALVINUS in *Matth. IV.* & *Luc. VI. 8.* Humanam infirmitatem gloriosi Dei adspæctum non ferre, testantur exempla illorum, quibus quosdam solum excellentiæ Jehovah radios videre contigit: *Manoah* uxori dicebat, *morre moriemur nam Deum vidimus Jud. XIII. 22.* *Hagar Gen. XVI. 13.* admirabunda secum quasi loquebatur: *Anne* video post videntem me? i. e. an adhucdum vivo, lucem adspicio & oculis meis utor, postquam Deum vel angelum Dei conspexi? *Miror me è conspectu Divino exanimatam non esse*, uti exponunt RIVETUS & Leob. MARIUS. ἐπεκαλύπτειν το πρόσωπον aliàs etiam signum ingentis lætûs vid. BYNÆUS de *luctu Petri* ob Domini sui abnegationem, MARCUS enim dicit ἐπιβαλὼν ἐκλαίει cap. XIV. 72.

§. XLV.

In vento vehementi, concussione & igne nullus perceptibilis extitit sonitus, at vero in leni vento Eljahu articulatam vocem Dei audivit, *והיה ה' עמו* quid tibi rei hic est Elia? primò quidem ex modo allocutionis adparet Deum ab illo rationem reposcere rerum suarum & officii demandati: fidelibus enim Dei servis continuò sic munere suo fungi competit, ut quovis momento illius rationem coram DEO reddere queant, jugiter in timore Domini versari debent, qui præ aliis ad munus Propheticum sunt vocati, imò major cura illos decet, qui præclariorib^o dotibus cum Elia sunt à Deo instructi. Elia, cui non sine arcana significatione nomen *והיה* inditum, cum nomine Spiritus Sancti particeps evaserat, hinc quo excellentioribus pollebat donis, eo industrius ab eo requirebatur studium collata gratia ad Dei gloriam & Ecclesiæ ædificationem recte utendi quo enim plura alicui talenta sunt concredita, eo plus scœnoris ab eo exigitur. Illud omnibus modis agendum, ut quam quisque dorem habet, inquit ERASMUS in *Luc. cap. XIX. vers. 12.* Paraph. primum
m emi-

Emphasis
allocutio-
nis quid
tibi rei hic
est Elia?

meminerit esse pecuniam Domini, cui debemus omnia, & in hujus
 lucrum erogandum bona fide, quod accepimus, non quod ille ullius
 rei sit indigus &c. Paulo post: Nec enim est quod hinc nobis
 vindicemus laudis aut gratia, servi sumus omnes, operam debemus
 Domino. Sors tota est illius, cujus sumus & ipsi: tantum hoc pro
 sua cuique virili eritendum est, ut augeat rem Domini, de premio
 relinquat arbitrium Domino, qui suo tempore promptam voluntate-
 rem nostram ac fidelem conatum largissimè remunerabitur; secundò
 Priusquam vates noster ex latibus evocaretur quid agen-
 dum sit nesciebat, ità fideles Dei servi interdum dubii quo-
 modo in causa Dei versari debeant, hærent, consulendum
 ergò os Dei est, ab eo unicè dependendum; hoc Urim &
 Tumim sine ulla ambiguitate, respondet, promiserat fer-
 vator discipulis, spiritum suum locuturum in illis *Matth. X.*
19. 20. Spiritus hic veritatis in hunc usque diem *instar vocis*
Dei est nos de faciendis vel fugiendis edocentis. *Tertiò*
 Quamdiu omnia ex voto succedunt, Prophetæ miram sem-
 per constantiam prodiderunt, ubi vero fortuna quodammodo
 mutata & hostes minas ac cædes adversus veros Dei cultores
 spirantes non statim fuere repressi, humani aliquid passus sunt
 præ metu fugiendo. Ex quo vel me tacente *Quartò* quàm misera
 sit eorù conditio, dum Divina gratia ad tempus quasi subtra-
 hitur, quòd omnis gloriatio & confidentia in propriis viribus
 pudefiat, patescit, *Quintò* Speciem increpationis hæc verba
Quid tibi rei hic est Elia? habent, obliquè nimirù nimix timi-
 ditatis & trepidationis accusatur, quandoquidem Prophetæ
 fuga sine Divino mandato suscepta, crimine minimè erat va-
 cua, quod enim qui toties per miraculum ab hostibus liberatus
 ad unius imbecillis fœminæ minas Jesabelis sc. trepidaverit,
 reprehensionem utique merebatur, quum potius providen-
 tiæ Divinæ, quæ toties admirabilis circa illum fuerat, tutò
 omnem eventum committere potuisset ac debuisset. Ita
 nullus sanctorum in hac terra est, qui non suos interdum
 patiatuæ nævos. Quod si verò illi qui sævientibus in Eccle-
 siam

siam persecutionibus fugiunt reprehensione digni, quam illi merebuntur poenam qui sine necessitate stationes suas deserunt mercenarii? *Job. X. 12. 13.*

§. XLVI.

Non potuit tamen non Eliæ hoc divinum alloquitum pergratum accidere, tum ob gratiosam Dei præsentiam, quæ in posterum fausta quævis portendebat, tum ob illi adnunciatam adversæ hucusque Ecclesiæ fortunæ mutationem per idololatriæ Baaliticæ & tyrannidis Jesabeliticæ finem, quod utriusque terminus fatalis instaret manifestabatur per unctiorem Jehu filii Nimsi in Regem, & Elisæ in successorem in munere Prophetico, ille, uti eventus docuit, innocentis Nabothæ sanguinis effusionem itemque cædem Prophetarum severè vindicavit *2 Reg. IX. 13. seq. X. 1. seq.* & Achabo, interfecta impia Jesabele, nullum reliquit superstitem secundum verbum Domini, quo Eliæ locutus vs. 17. imò vero Baalem destructâ ejus æde, & combustis statuis & percussis omnibus sacerdotibus Baalis, ex Israele perdidit, quibus nunquam lætior nuntius Eliæ adferri poterat. Maximè incredibile affectum eum fuisse gaudiò necessum est, quum medius inter idololatræ fidelium tamen semen καὶ ἐκλογὴν, quum se solum esse relictum putaret, esse residuum *1 Reg. XIX. 14. Reliquos feci mihi, dicit Dominus ex Israëlitis septies mille, quorum omnium genu se non incurvavit Baali & quorum omnium os non osculatum est illum, intelligeret.* Sapientiori multo, quam homines plerumque pravis affectibus fascinati judicare solent, modo Deus operatur, visum est Deo aliis modis, quàm ejusmodi erant portenta, uti ad confundendos hostes, non minima iracundiæ ceu corrupti affectus humani species est, injuriam recenter illatam statim ulcisci velle, ita agebant filii Zebedæi Βοαβεγγῆς (ὁὶὸς Βοορτῆς אבנר בני סורוס) Syrus interpretatur, filii tonitruo Marc. III. 17.) etiam hoc sensu vocati Luc. XI. 54. 55. *Domine vis dicamus, ut ignis descendat è cælo, & consumat eos, ut etiam Elias fecit? sed con-*
ver-

*Alloquium
Divinum.
Eliæ per-
quam gra-
tum fuit.*

versus Iesus objurgavit eos, dicens, *Nescitis cujus Spiritus vos stis?* videatur LIGHTFOOTUS *Hor. Hebr. in Evang. Marc. III. 17.* ita Deus certo suorum liberator futurus est, quemadmodum luculentissimum in Vate nostro exemplum proferat.

§. XLVII.

*Sensuum
usus.*

Licet Deus plura olim operatus sit extraordinario modo, omnia tamen egit cum homine methodo rationali, ut mens de iis quæ sensibus objiciebantur potuerit esse quàm convictissima, eam ob causam legitimum usum sensibus non denegemus. *Fatendum*, loquor ex ore *Joh. Lud. FABRICII p. m. 149.* omnem quam de singulis rebus habemus cognitionem per sensus externos tanquam per fenestras aut ostia in ipsam mentis arcem penetrare. *Nec enim aliunde mihi constat re hic esse, quam quod te hisce meis oculis video. Consensancum igitur maxime est natura humane. ut ea qua à nobis percipi debent, sensibus nostris quantum fieri potest objiciantur. Hinc ex prudentium præscripto multa audienda, inspicienda multa, quæ evadamus doctiores.*

§. XLVIII.

*Vox silentii
tenuis
τὴν Χαράν
in Spiritu
Sancto con-
notavit.*

En admirandam benignissimi Numinis συγκατάβασις! En sapientissimum optimi Conditoris ordinem, quod non solum externis symbolis titubantes ministrorum suorum animos iterum erigere, sed & suavissima consolatione quæ sensus afficit, dum post nubila oritur phœbus, demulcere velit. Possent hic fusius explicare quod per *vocem silentii tenuis. venium, concussionem & ignem insecutam*, præfiguratus fuerit sensus gratiæ plenior atque vividior in fidelibus, siquidem hic supponit *רוח נשברה לב-נשבר נירכה Spiritium fractum & contritum Ps LI. 19.* non percipitur sensus gratiæ nisi præcesserit intimus sensus tristiciæ *λύπη καρὰ Θεὸν 2 Cor. VII. 10.* Non solet Spiritus Dei jucundo solaminis sensu oblectare fideles nisi prius corda proluxa peccatorum suorum agnitione &

& profundo miseriae sensu contrita sint Jes. LXI. 1. 3 præcedere plerumque debet *vehemens ventus perfringens montes & pererrumpens petras ante Jehovam, & terra motus & ignis* antequam ex placido silentio blandissima vocis susurrus audiatur, neque possunt animi electorum dulcissimo Spiritus Dei alloquio recreari, quin simul inflammentur amore Dei & ad intentum accuratæ pietatis studium excitentur. BASILIUS *Homilia in Ps. LXXII. vs. 12. 13.* inquit πρὸς μὲν ἐν τῷ ἀδικεῖν ἀγαθὸς ὁ φόβος. πρὸς δὲ τὸν ἀπαξ εἰς ἀμαρτίαν ἐλισθίσαντα μὴ ἑαυτὸν προσέσθαι διὰ τῆς ἀνελπιδίας, ἀγαθὴ ἡ ἐλπίς τῷ ἐλέει. τὸ γὰρ κρᾶτος τῶ Θεῷ καὶ παρ' αὐτῶ τὸ ἔλεος. Sane quam bonus ad hoc quidem timor est, ut ne quid iniusti operemur, in hoc porro ut ne, qui semel in peccatum prolapsus est, de spe animum dejiciat, utilis apprimè est consequenda spes misericordia. Potestas enim Dei est & ab ipso misericordia. Expediit profecto nunquam fidelibus à Deo promitti gratiam, quin minæ admisceantur, nam ut nimium ad indulgendum nobis proclives sumus, nisi hi stimuli admoverentur, frigeret apud nos charitas & præceptorum Divinorum observantia. Verum hisce, ut omnem prolixitatem evitemus, longius deducendis non inhærebimus, in aprico enim est blanda hac tenuis silentii voce modum Spiritus Sancti, quem apud Poëtas *sacrum Flamen* vocari constat, corda fidelium præprimis sub N. T. quod *δικαιοσύνη, καὶ εἰρήνη, καὶ χαρὰ ἐν πνεύματι ἀγάπῃ* Rom. XIV. 17. vocatur, exhilarantis, operationum proponi. Idem quaestione quæ hic moveri posset num hoc silentio דקת רממה לק ad insigne illud *silentium semihorii in celo Apoc. VIII. 1.* respiciatur, superfedemus.

§. XLIX.

Absit verò à nobis hujus visionis sensum, non latius quam antea dictum patere arbitremur, absit adèò verborum S. Scripturæ nervum incidamus, absit à nobis ut ad omnes

H

Promissiones Divinae temperantur, ne fideles sibi nimis indulgeant.

Ratio quare Deus in uno loco

cir.

quam in alio præfens esse dicitur, id quod ad intelligendum harum enunciatio- num Deus non erat in vento &c. sensum faciit.

circumstantias oculos ita claudamus quicunque enim æquâ rationis lance ipsa illa prædicata *Deus non erat in vento, non erat in concussione* &c. ponderaverit, allegoricè esse intelligenda lubens fatebitur, nam DEUS immensus & ubique ratione essentiæ præfens est. *Deus ubique totus implens cælum & terram præfente potentia, non absente natura* AUGUSTINUS de Civit. Dei lib. 7. cap. 30. p. m. 694. *Deus est, idem, in mundo non inclusus; extra mundum non exclusus; supra mundum non clatus; infra mundum non depressus.* Deus per præsentiam generalem omnibus rebus non physico contactu & corporea extensione sed in simplici & nobis incomprehensibili essentiæ Divinæ infinitate, intimè præfens est, ut ubique sit, & omnia coram illius facie relecta. Quamvis verò ratione essentiæ à nulla creatura absit, tamen quoad præsentiam efficaciam non omnibus eodem modo adest, hinc specialem esse præsentiam modum, quum fideles favore & gratia sua complectitur Deus, S. Scriptura toties testatur. Fundamentum præsentiam Divinæ, quam nos generalem vocamus Doctiss. J. Lud. FABRICIUS Op. p. m. 148. derivat à necessaria & omnimoda dependentia creaturæ à creatore, hujus verò scil. particularis à particulari liberrima providentia: Verum, sic se ejus verba habent, ut liberrimus donorum suorum dispensator sapiens singularem quandam gratiam & peculiarem favorem quibusdam extraordinaria actione comprobat; cujus rei fundamentum non à necessaria universali, sed à liberrima particulari providentia peti debet. Et quoniam illa que communissima sensibusque nostris perpetuò exposta sunt, à nobis parum attenduntur, hinc fit, ut etiamsi universali ratione ubique agat Deus, non tamen alibi præfiori significatu dicatur præfens, quam ubi particulari & extraordinario modo operatur. Nimirum si quod miraculum aut ordinarias nature leges transcendens exurgat portentum, ibi demum Dei digitum esse exclamamus; quamvis ubi vel minima herbula aut arbuscula crescit, ibi aque sit Dei digitus, qui illam format. Ex quibus verbis ad præsentem

ma-

materiam apprime spectantibus causa quare Deus in horrendis illis prodigiis non fuisse dicitur, facile intelligi potest, quia scilicet particulari modo operatus est in blando lenis auræ suffuro, quum enim Elias in tenui aura præsentiam Numinis expertus primo intuitu quisque particulari modo sapientissimum Numen circa hanc lenem auram disposuisse non aliam in finem, quam ut veram regni sui formam, de qua adeo sollicitus erat Elias delinearet & repræsentaret, colligit.

§. L.

Sive igitur rem ipsam, vel circumstantias loci, temporis, vel personæ spectemus hanc adparitionem Jehovahæ mysticè esse interpretandam, omnes inquam circumstantiæ testatum faciunt *Ucunque quis interpretetur, nemo non intelligere apertissimè potest, hæc plenissima esse mysterium, quæ eodem duntaxat Spiritu possunt intelligi quo & facta & scripta sunt*, inquit CLARIUS. Quis enim horum signorum & externorum symbolorum usus erit nisi veræ Ecclesiæ & spiritualium donorum typum in iis exhiberi credamus? Id eo minus mirum nobis videtur, quo præclarior hic Propheta prophetarum maximi Jesu Christi in miraculis, fervore in precibus, zelo pro gloria Dei, constantia & demum in cœlum adsumptione *ναὶ ἐξοχὴν* typus & prodromus fuit §. IV. amplissimum mihi campum aperiri video, si ea quæ supra leviter tantum attigi de personâ Eliæ ceu in compendio hic referre & adplicare velim, imò si hujus Prophetæ antitypum primò Jesum maximum Prophetam, secundò Johannem Baptistam, Christi præcursorem, quem Eliam fuisse ex servatoris ore *Matth. XI. 14.* ipse est *Elias ille qui venturus est*, discimus, *tertiò* Waldenses & Wiclefitas, *quarto* Reformatores Ecclesiæ, quibus cum meretrice illa Babylonica, cruenta semper bella intercesserant, constituerem. Verum de his similibusque impræsentiarum, quo & tempori inseriviam & ea commodiori servem occasione, præstat *ἐπέχειν*. vid. GRONEWEGLEN in *Hieroglyphicis ad vocem Elia*.

Omnes circumstantia adparitionem mysticè exponendam esse suadent,

H 2

§. LI.

§. LI.

quod probabile red-
ditur.

Convenientissimum sanè fuit & statui Eliæ valde ad-
commodatum, ut illi Christus cum corpore suo mystico
repræsentaretur, quo sic ex statu primæ Ecclesiæ quæ sit
conditio Ecclesiæ sub N. T. futura eò clarius colligi posset.
Quando igitur in Oeconomia sub promissione & V. T. quæ-
dam cum hac visione evidentem analogiam & nexum ha-
habentia offenduntur, meritò adseritur Deum ceu sapientis-
simum cui omnia opera sua ab ævo nota sunt Act. XV. 18.
illam ità disposuisse ut eam quæ in antitypo est, veritatem
& prærogativas N. T. eò augustius præsignificaret, quamvis
enim hæc adparitio Jehovahæ vel transitus typicus fuisse ex-
pressis verbis in S. Literis nusquam legatur, quum non existi-
mandum sit omnes V. T. typos in N. T. expositos esse,
tamen Paulus testatur plura restare mystice explicanda, dum
dicit se de omnibus singularim non egisse Hebr. IX. 5. Quod si
nunc hic Apostolis montem Sina typice allegaverit Gal. III.
23. 24. quid vetat quò minus nos mysticè quæ olim Eliæ
Christi typo in illius vertice exhibita fuerunt, intelligamus.
DEUM Ecclesiam V. T. per typos docuisse εἰσαγώνιον
est, typorum autem explicatio ob perspicuam antitypi co-
gnitionem hodie multo facilior siquidem Christus, qui, ut
BISTERFELDIUS de Scriptura eminentia §. 40. dicit,
*Spiritus est & anima totius V. & N. Testamenti, & secundum
Apostolum ad Heb. XIII. 8. idem heri & hodie & in secula,*
sine tot typis, figuris & involucris, sub quibus ceu legis
colophon latebat, oculis nostris expositus est. In omnibus
quidem ut cum Doctiſſ. WITSIO Oecon. Fœd. lib. 4. cap. 6.
de typis p. m. 639. loqui mihi liceat, *caute agendum est
μετὰ φόβου καὶ τρόμου, ne mysteria fingamus ex proprio corde
nostro, horsumve obtorto collo trahamus, quæ alioversum spectant,
Injuria Deo & ipsius verbo sit, quando nostris inventis deberi
volumus, ut sapienter aliquid dixisse vel fecisse videatur. Ubi
vero perspicuam & specialem typum inter & antitypum con-*

convenientiam deprehendimus ibi id nobis negotii datum esse opinemur ut τὴν σοφίαν τῆ θεῆ ἀνεξιχνίασιν agnoscamus & celebremus. Ita sufficit ex prælaudati Viri sententia, ut in typo tenuis admodum imago sit rei præstantissima, quæ in antitypo eminentissimo modo reperitur, IMO QUO RES SIGNIFICATA AUGUSTIOR EST EO TENUIOREM NECESSE EST ESSE IMAGINEM &c.

§. LII.

Discrimen utique maximum inter tempus quo gratia præfiguratur atque promittitur & illud quo adimpletur ac Ecclesiæ confertur, esse debet, hoc sensu Johannes gratiam contradistinguit legi in Evangelio cap. I. 17. Lex per Moysen data est, gratia autem & veritas per Jesum Christum facta, notanda est antithesis, loquor ex ore CALVINI in l. c. quum legem opponit gratiæ & veritati, nam utrumque horum legi de fuisse significat. Veritas autem meo iudicio pro firma & solida rerum stabilitate capitur: per nomen gratiæ spirituale eorum complementum intelligo, quorum nuda litera in lege continebatur. Ac possunt hæc voces per hypallagen eodem referri: ac si dixisset gratiam, quæ constat legis veritas in Christo demum exhibitam fuisse. Verum quia idem manebit sensus, connectasne an distinguas parum interest. Hoc quidem certum est Evangelistam velle in lege adumbratam duntaxat fuisse spiritualium bonorum imaginem, in Christo verò solide præstari: unde sequitur si legem à Christo separes nihil illuc restare præter inanes figuras. Tolerandum igitur est si sacra Scripturæ, quæ rigorem legis gratiæ contradistinguit convenienter Rom. VI. 14. & passim alibi, dicamus Deum tunc temporis in Oeconomia prisca sub Promissione & P. T. nondum fuisse præsentem, talem scil. qualem se in Jesu Christo ἐν πληρωματι τῆ χάριτος Gal. III. 4. revelavit. Et quamvis nemo sit, qui neget Spiritum S. suo modo ac gradu illi statui convenienter fidelibus priscais indultum, eosque in fide, spe & sensu gustuque divini amoris delicias fuisse, fatendum tamen est Spiritus S. operationes & rariores & parciore multoque terrore mistas

Quia discrimen maximum inter promissionem & implementum ideo certo sensu Deus ante Christum exhibitum non fuisse præsens dici potest.

mistas fuisse: adeo ut comparatione ad ubertatem bonorum N. T. facta Spiritus S. sub V. T. nequidem *existisse* dicatur *Job* VII. 39. Quam exigua tunc obtinuerit cognitio, conscientiae pax imperfecta, sensus consolationis obscurus, *παρρησία* trepidatione & formidine temperata, omnia enim praeter ista quae fidelibus N. T. conferenda bonis tenuia, macra & evanida erant, ipsa oeconomiae illius natura docet, ubi Christus sub tot typis & figuris adumbrabatur, ubi F. G. multa a nigmatum ambage circumscribebatur & quotidiano victimarum sanguine quasi totidem subscriptionibus chirographum exigebatur. Quoties horrenda illa legis carmina & tonitrua ob conscientiam peccatorum & justum divinae vindictae metum horrorem iis ingeneraverunt? ut Apostolus diferte adferat *eos per omnem vitam damnatos fuisse servitutis metu mortis*. *Hebr.* II. 15.

§. LIII.

Ordo tra-
landi sen-
sum mysti-
cum.

Quibus praemissis insensibiliter ad hujus visionis *δηλω-*
σιν πνευματικῆν devenimus, postquam illa praedicata Deus non erat in vento, non erat in concussione, non erat in igne, allegoricè vel figurate accipienda esse probatum dedimus I. Q. E. D. Quis itaque vitio nobis vertet, si in hac insolita & gloriosa Majestatis Divinae adparitione totam F. G. oeconomiam adumbratam esse evincere adlaboremus. Dum vero ad sensum mysticum indagandum nos adcingimus ordinem servabimus sequentem, ut I. Oeconomiam sub Promissione *vento montes perfringente & perfrumpente petras*, II. Oeconomiam *V. T. terra motu & igne*; III. Novi Foederis verò jucunda *tenuis silentii voce praefiguratas fuisse*, qua fieri poterit brevitate demonstramus. In tertia parte ita rursus versabimur, ut hanc visionem evidentem ad modum N. F. administrandi respectum habere verbo ostendamus. Non longa haec ambage enarrare, sed quae scopo inserviunt tantum tractare fert animus. Hanc sententiam eò confidentius à nobis stabilis-
tum iri speramus, quo luculentiora illius in sacris paginis
con-

conspiciuntur vestigia quæ sensui mystico suffragantur, & quò clarius res ipsa de eo testatur.

§. LIV.

In *δηλώσεως πνευματικῆς* frontispicio merito ponitur insignis locus Gen. III. 8. Quando protoplasti vocem Dei in horto ambulantis *וַיִּשְׁמַע אֶת ה' אֱלֹהִים* ad ventum diei audivisse dicuntur. In diversum quidem hic abeunt Interpretes, quid per *וַיִּשְׁמַע אֶת ה'* VENTUM DIEI intelligendum sit, quidam tempus vespertinum, quemadmodum PFEIFFERUS secundum *Irenæi* & aliorum sententiam, qui in eo concinnam analogiam captant, nempe *venisse Filium Dei circa diei vespeream & promulgasse promissionem, qui venire volebat circa mundi vespeream eam impleturus*, probare conatus est. Alii in diversam magis conjecturam inclinant, & tempus potius matutinum, ut per totam noctem primi homines inter arbores trepidi & pavidi latuerint, designari malunt: quæ opinio in se spectata & rationi & circumstantiis accommodatior videtur, si enim analogias formare & in tempore quò Deus protoplastis adparuit mysteria quarere velimus, sanius utique erit dicere venisse circa auroram qui veram mundo lucem ceu *Sol justitie Mal IV. 1.* illaturus & mundum tenebrosum illustraturus erat. In Christi adventu lucem quandam eximiam exorituram iis qui in tenebris & umbra mortis versabantur, promisit *Jesaias IX. 2. & LX. 1.* seq. Christus enim, sic ERASMUS *Joh. 1. 9.* egregiè *παραφράσει*, est illa lux vera semper manans à Deo Patre, fonte omnis lucis, unde lumen mutuatur, quicquid lucet in cælis & in terris. Sive inter homines sive inter angelos, si qua scintilla ingenit, si qua cognitio veri, si quod fidei lumen, ab hoc fonte proficiscitur. Quemadmodum absque sole cæcus est hic mundus, ita absque hac luce caligant universa. Mundus autem ubique regnante peccato & abominandis erroribus undique tenebrosus erat. conf. ea quæ in vs. 5. hujus cap. commentatus est. Magnus CALVINUS posteriori huic sententiæ patrocinator dum in *Gen. III. 8.* ejus verba

Adparitio Dei in vento, quando facta Gen. III. 8. Variata de vento diei sententia.

nant: quod primi homines sub integumento operi noctem in silencio & quiete transegerint adjuvantibus eorum hypocrisis tenebris: deinde circa auroram de integro expergescunt ad se ipsos redierint. Scimus ex oriente sole naturaliter auram excitari, simul ergo cum flatu Deus apparuit. CHRYSOSTOMUS verè medium, dum אֲדָמָה ad ventum diei interpretatus est ad meridiem, tenuit. (Gentiles circa meridiem visa Deorum expectabant THEOCRIT. *Idyl.* 1. Ὁ θεὸς ἄ ποιμᾶν, τὸ μεσσηβριῶν, ἔ θεῖος ἄμμιν συρίσδεν. τὸν πᾶνα δεθόινουμεν. *Haud fas est, ô Pastor! jam circa meridiem, haud fas est nobis fistulâ cauere: Veremur PANA.*) Quid in tanta opinionum diversitate sentiamus, perinde erit. *Clar.* DEYLINGIUS à communi sensu recedit, & locutionem metaphoricam esse coniectat, desumpta metonymia à plagis mundi quæ à ventis cardinalibus denominantur & voculam הָ ad notandam mundi plagam ex *Dan VIII.* 8. אֲרַבְעָה רוּחֹת ad quatuor ventos calorum seu quatuor mundi plagas adhiberi probat. Hinc verba אֲדָמָה AD VENTUM DIEI exponenda esse censet, *versus eam cæli plagam aut horti partem unde ventus vehementissimus tempestatem & tonitru advehens, eo ipso die spirare inceperat & ortus erat, vel etiamnum flabat.* Ut primi parentes sonitum aut tonitru crebro fulgure mixtum in paradiso audiverint, sævire & detonare incipiens versus ventum illius diei, aut juxta eam plagam, quâ ventus vehementior, qui tempestates præcedere & imbres ac tonitrua advehere solet, eo ipso die flabat. Quam interpretationem cum *Dolissimo Viro Observo, Sacr. P. 3. p. 8.* sine salebris fluere & à sermonis Hebræi usu non esse alienam lubentes fatemur.

§. LV.

Extraordi-
nario hoc
venti flatu
miserè ter-

Dubio procul notabile signum præsentia Divinæ non verò gratia (saltem primo intuitu quum Deus obversaretur tanquam iudex) in illo flatu exitit, quò Deus adventus sui indicium ad stimulandas Adæ & uxoris conscientias dedit info-

in solito hoc vento, quum qui antea spirabat in paradiso suavis & lenis erat, hic verò insolentior inhorrescere inciperet, DEUS primorum hominum animos vehementer percudit. Sic quoties videtur DEO, tam ventis quàm aliis creaturis præter naturæ ordinem ad suum arbitrium utitur: David appellat *ventos Dei nuntios super quorum alas equitat.* Ps. CIV. 3. Hic ventus cum tonitru ad peccatores ed magis terrefaciendos fuit conjunctus. De eo dici potest *non Deus in eo*, quum adpareret non tanquam gratiosus, sed vindex transgressionis F. O. acerrimus.

*refacti sunt
primi ho-
mines.*

§. LVI.

Ventus magnus ac vehemens coram Jehova montes perfringebat & per rumpebat petras, eundem ferè illius ad cuius statum adeo contremuerunt protoplasti, fuisse effectum intelligimus ex sequentibus. *a.* Quod omnibus oppido viribus, quibus tam temerario ausu innixi sese contra Deum cœli terræque opificem atrociter efferebant, sese destitutos esse cernerent. Hinc *b.* Vefani fastus, quo ad summum dominium & æqualem cum Deo potestatem adspiraverant, vanitatem agnoverunt, *qui voluerunt super stellas solium suum exaltare & super excelsas nubes ascendere* Jof. XIV. 13. *seq. ad inferos sunt depressi* Matth. XI. 23. Ex horrendis hisce signis spem illam qua à deceptore laceffiti, ac si nulla veram felicitatem inveniendi & stabiliendi comodior via quam fructum vetitum degustare, fallacem serpentis fucum merasque illusorias tentatoris technas deprehendebant. Erant quidem *לפני יהוה* *coram Jehova*, quatenus nihil eorum quæ contra datam legem commissâ, Deum latebat, sed tamen non potuerunt *c.* *coram facie Dei* consistere, ex quo status sui mutationem quod ceu impuri fœdissimisque affectibus contaminati à communione Dei essent alieni, agnoverunt. Quæ & fuit ratio ob quam *primò* nuditatem pudendam tegere studuerunt, *secundò* verò horribilem adventantis Judicis adspectum cuius vocem *בא בתורת* in-

*Primorum
parentum
fastus mi-
serum ha-
buit exi-
tum.*

horto ambulantis vel ambulantem, tonitru sc. & fulgure crebro frequenter in se eunte ab una cœli plaga in alteram atque hinc inde tendente, mixtam audiverant, effugere conati sunt, haud obscuro indicio se omni gloria, quæ ex familiari cum Deo conversatione in eos refulsit, omni felicitate cujus sacramentum in paradiso & arbore vitæ obtinuerunt, quamque ex legis operum observantia jure expectassent, excidisse & cum communione Dei simul veram illius cognitionem amisisse, id quod ex fuga illorum & mox insecta ex paradiso ejectione videre est.

§ LVII.

*Omnium
hominum
in genere
conditio
vanitate
plena &
vento simili.*

Quod si cuncta curatius paululum pensiculemus tota Oeconomia sub promissione vento adsimulatur merito; ipse enim status & conditio illius hoc satis abunde testatur. In genere quidem *a.* per transgressionem legis omnes hominum actiones tum *interna* tum *externa* sunt corruptæ adeoque vanæ. *b.* Quoniam *figmentum cordis humani malum à pueritia Gen. VIII. 21.* homo per pravos affectus ceu tot incitamenta malorum, quaquavorsum agitur & veluti turbine rapitur, cujus experimentum in primis mortalibus quum latibula quærendo conspectum Dei vitare vellent, sese prodidit luculentissimū. Meretur ergo *c.* peccator justam pœnam quæ per horribilem vocis condemnantis sonitum in auribus illius intonare & intimari debet, non potest enim sententia judicis in se licet justa, esse accepta & suavis. *d.* Subsidio aëris ventis temperati, vita animalis, quum sine respiratione vivere non detur, conservatur, s. *d.* antequam homo peccavit suavi & leni animata ac inanimata recreante vento usus est, ast eheu! illud tam necessarium post peccatum adeo nocivum effectum fuit, ut universum orbem, quaqua flant venti, nobis quasi inimicum læpissimum, & merito, quum propter peccatum *ἡ κατὰ τὴν ἰσχυρίαν Rom. VIII. 20.* per eam jure peccator punitur, ita natura sibi illatam injuriam quasi ulciscitur. Faciunt qui-

quidem venti, ut purius sit aetherae illius auræ pabulum, quod spiritu attrahimus, ast calore & frigore nunc jvant, nunc nocent, atque corpora humana gravant, quo respexit HORATIUS *l. 2. Sat. VI.* quum Austrum vocat plumbeum, tam quod corpora nostra reddat coloris plumbei ac pallidi, quàm quod illa quasi plumbea faciat, ut quo ingravescant:

Nec mala me ambitio perdit, nec plumbeus Ausster,

Autumnusque gravis, Libitina quæstus acerba,

conf ea quæ §. XVI. diximus. *c.* Et si ponamus hominem supposita satisfactione, cujus tamen ceu *μυστηριῶς ἐμολογῶ- μένος μεγαλῶς* modus homini sibi relicto incognitus plane, sperare potuisse Deum salvâ suâ justitia & sanctitate sibi velle reconciliari, tamen hæc ipsa spes timore mixta fuerit, necesse est. Siquidem τὸ cogitare de Deo, erat cogitare de Judice, quem severissimum conscientia distabat, quod sine interno animo angore fieri haud potuit, hinc intellectu facile est primos homines fœdere operum per peccatum rupto mirè fluctuasse, & ad strepitum quoque foliorum trepidasse.

§. LVIII.

Cujus rei veritas exinde porrò claret, quod promulgato licet proteuangelio quo primis mortalibus quædam lux adfulgere cepit, sapientissimo Numini tamen placuerit gratiæ suæ solummodo quasdam stricturas exhibere, id quod sæpius fidelium sub Promissione mentes anxias admodum reddiderit necessum est, quam ob rem variis dubitationum fluctibus eos hinc inde fuisse jactatos adlerere non dubitamus. *i.* Incertitudo temporis quo semen promissum mittendum haud parum eorum adfixit animos quoties Messia recordarentur. Quamvis de fide protoplastorum in futurum mundi redemptorem non nisi bene sentiamus: *Adam enim qui peccando pater factus fuerat omnium morientium* *1 Cor. XV. 22.* *uxorem suam vocavit* *non ex fide promissionis divine, credens juxta Dei verbum, neminem hominum veram vitam habiturum esse, nisi qua ab ipsa dimanasset; cujus tamen principium*

In specie sub promissione licet proteuangelium promulgatum, qua tamen vanitas fidei protoplastorum non labefactat.

non in ipsa muliere, sed in capite feminis ex ipsa nascituri, quaerendum erat. Continet ergo hac nomenclatio confessionem fidei, qua in Adamo erat & testatur, quid Adamus filios suos docuerit, & ad quam spem eos per verbum Dei formaverit: qui in ipso nomine uxoris suae, quoties illam compellaret, voluit extare $\mu\eta\ \eta\upsilon\alpha\sigma\tau\omicron\upsilon\varsigma$ promissionis Dei & suae spei. Eandem spem testata fuit Eva, quando primogenitum suum enixa, exclamabat $\kappa\upsilon\iota\ \alpha\delta\alpha\mu$ Gen. IV. 1. (putaverit Eva se hoc semen hunc Virum Dominum obtinuisse, juxta HEIDANI in Corp. Theol. loc. VIII. p. 9 sententiam. Mater Eva tantum de Caino presumpsit, ut putaret se natum virum qui esset Jehova, idest Messiam; aut si turpe illam in re tam evidenti enormiter peccasse, putaverit hunc Cain esse argumentum, praevenit & praecurso-rem viri Domini, MOMMA Oec. T. p. m. 28.) Pietas suadet de fide matris Eva recte sentire eam nempe scivisse & credidisse Messiam non tantum $\theta\epsilon\omicron\upsilon\ \delta\epsilon\omega\tau\omicron\upsilon\varsigma$ fore, sed & semen mulieris i. e. filium virginis. Absque hoc enim fides error fuisset, non fides: neque fuisset solatio. Non potuit igitur existimare, se Cainum acquirendo Messiam acquisivisse, quum CAINUM FILIUM VIRGINIS NON ESSE exploratissimum haberet. Hucusque DOLF. WITSIUS Oec. F. D. l. 4. c. 1. § 31. & 33. conf. PFEIFF. in l. Gen. IV.

§. LIX.

*Vanitatem
agnove-
runt primi
parentes.*

Eo tamen non obstante 2. vanitatem agnoverunt, ejusque quasi perpetuum extare voluerunt monumentum protoplasti, quum Eva parere pergens peperit *Abelem* à vanitate & inanitate nomen portantem, tamen si parentibus suis fuerit charus, & primus quidem qui ex hominibus caeli gloria donatus extitit, adeoque praecclarus Jesu Christi, qui se aliquando $\epsilon\nu\ \pi\lambda\eta\rho\omega\mu\alpha\tau\iota\ \tau\epsilon\ \chi\epsilon\omicron\nu\varsigma$ erat exinaniturus; adsumtâ forma hominis qui vanitati similis Ps. LXII 10. typus fuit. In Caino eximium & pergratum quid se accepisse putaverunt, scilicet hunc esse argumentum & pignus VIRI DOMINI, ast in Habel memores fuerunt vanitati subjecta esse

esse omnia Rom. VIII. 20. *vanitatem esse omnem hominem.* Quod si unquam vanitatis indicia videre licuit, in his fratribus cernuntur, id quod tam diversa nominum impositio indicavit, quum *Cainum* (sortem utriusque Deo non minus, quam postea in Esavo & Jacobo dirigente) *ira*, *Habellem* verò *amoris exemplum* posuit, siquidem moribus & vitæ, agendique ratione maximè impares evaserunt. Ita primi homines spem quasi omnem decollasse, se spe sua mature satis concepta aliquo modo frustratos fuisse, quum in Caino nihil offenderent, quo futuri seminis, Messix nimirum virtutes & proprietates exprimerentur, declarant. Super Caini nativitate exultaverat adeo Eva, & postea illius animæ cessit in amarorem, ex eadem proinde vite stolones & ex eadem progerminant frugiferi palmites. Imprimis hoc piorum familiis proprium ac familiare, quod ex *Caini*, *Chami* irrisoris, *Ismaelis* & aliorum exemplis oppidò constat. Ex Eva mors, ex eadem vita, ex Eva filius mortis & alter vitæ non sine sapientissimi Naminis directione prognatus fuit.

§. LX.

Latius verò 3. vanitas sese diffundere cœpit, quum homines ad unum fere omnes sese scœdis manciparunt affectibus, quapropter tradidit illos Deus *ἐν ταῖς ἐπιθυμίαις τῶν καρδιῶν αὐτῶν εἰς ἀκαθαρσίαν* Rom. I. 24. Impietas, ne de aliis sceleribus dicamus, quæ velle recensere idem foret ac Augiæ stabulum repurgare, sese in eo prodidit maxima, quod per turris Babelicæ extructionem omnem religionem & cultum certo cuidam loco & cœtui, humanæ proinde auctoritati, quam tamen Deus, qui religionem non vult humana auctoritate propagari, semper enim Deo in religione displicuit quod suo sibi arbitrato homino excogitaverat, tanquam *βδελύγμα* sanctissimè abominatur, adsertum irent. Sanè si qui unquam in ventum laborasse *ἀνέμους γεωργίαις* dici possunt, malesani hi architecti sunt, qui, irritò successu, non minus animorum diffensu, quàm linguarum discri-

Vanitas latius scripsit, quod maxime ex Babelica turris extructione liquet.

discrimine, quò veluti Spiritu turbinis percellebantur, immisso, procacis suæ temeritatis stultitiæ & insanix, in omnes mundi plagas per *γλωττοσύχυσιν* dispersi, pœnam dederunt justissimam. Vide Sodes rebellis carnis sese turpiter & damnabili conatu contra ipsum omnia prudenter dirigentem Deum efferentis vanas machinationes! Vide amabo quam arroganter humana ratio sine Deo sibi facere nomen intendens superbiat! Non ergo mirum vento quasi procelloso plane excœcatis hos structores, in quatuor mundi plagas ipsis cooperantibus ventis, ut eò modo æternum impietatis monumentum extrueretur, fuisse disiectos.

§. LXI.

*Vanitas
conspicitur
in externa
Ecclesia fa-
cie.*

Fructus ex illa vanitate 4. emergentes admodum fuere acerbi, quum ipsa Ecclesia tristissima exinde cœperit detrimenta, ea enim incertis sedibus vagabunda ex illo tempore conspicitur. Durum quidem illud fatum erat, tristis illa conditio ac facies, quum universum genus humanum animalibus mundis & immundis immixtum arcæ inclusum, omnibusque periculis, turbinibus, fluctibus & procellis, ut quasi non adpareret, expositum. Miserrimum quæso Ecclesiæ ex impio Chami consortio quasi polluta statum, quem qui non agnoscit, rabido mentis œstro totus quantus percitus est. *Arcam* hanc Ecclesiam figurasse in eo præcipuis, quod sicut in arcam cum piis quoque profanus Chamus intraverat, & cum mundis pecudibus plurimæ immundæ, ita in externam Ecclesiæ communionem multi impuri & hypocritæ irrepturi sint, solide WITSIUS *Oecon. F. D. lib. 4. cap. 6. §. 21. seqq.* exposuit. Sed non mitius illud, ut nunc statum Ecclesiæ & Doctrinæ gratiæ sub Noacho, Semo ac Japheto, silentio transeamus, in persona Abrahami in facie idololatriæ demersi. Quamvis enim ex eo Divina misericordia elucescat, quod DEUS illi manum porrexerit & errantem in viam reduxerit, ut penes ipsum vitæ foedus resideret, & in eo Ecclesia suscitetur ac statuatur fidelium omni-

omnium pater, qui quando patriâ & necessitudinibus suis relictis aliò proficisci jubebatur, Ecclesiæ latius extendendæ typum gestavit *Gen. XII. 1. Act. VII. 2.* attamen Ecclesiam tunc temporis variis iisque maximis adversitatibus fuisse cinctam *a)* in persona Abrahami, adhuc dum inter idololatras in Uræ Chaldæorum degentis, inter illos qui igni Divinum honorem tribuebant, versantis, hinc Ur à cultu ignis nomen accepit, nisi secundum alios lucem ac solem intellexerint: Forte omnium primi fuerunt Chaldæi sive Babylonii, qui ignem adorarunt, inde אור כשדים Ur i. e. *Ignis Chaldæorum Gen. XV. 7.* quæ idololatria præprimis Moabitarum & Ammonitarum eò usque furere erga ignem solebat, ut etiâ charissima pignora liberos maximè amatos Molocho vid. *GOODWINI Moses & Aaron lib. 4. cap. 2. §. 1. seq.* obtulerint eos vivos comburentes *Lev. XX. 1 Reg. XI. 5. 7. 2 Reg. XXIII. 10.* conspicitur. *β)* Adparet illud ex Abrahami non minus quam Isaaci & Jacobi, ac Patriarcharum peregrinationibus, quibus non obscure diversa Ecclesiæ fata expressa fuerunt.

§. LXII.

De Doctrina F. G. illiusque sacramentis sub tempore promissionis impræsentiarum dicere non vacat; vid. *MOMMÆ Oecon. Patriarch.* Nemo inficiabitur illius Oeconomix fideles convenienter isti statui bonorum spiritualium factos fuisse participes, quemadmodum quod *Abraham credidit Deo, imputatum ipsi fuit ad justitiam Rom. III. 3.* ità omnes per fidem in semen promissum vitam æternam obtinuerunt vid. sæpius laudatus *WITSIUS F. D. 1. 4. c. 3. §. 3. seq.* Præstantissimæ promissiones Abrahamo omnium credentium patri honorario & arctissimo cum Deo fœdere juncto, multiplicatio nimirum seminis ipsius per Isaacum *Gen. XIII. 16. XV. 5. hereditas terræ Canaan Gen. XII. 7. eductio ex servitute Egyptiaca facta.* Nullum illo beneficio majus: *Ego tibi clypeus sum & merces amplissima Gen. XV. 1. Ego qui sum אר שרי ero tibi*

*Fidelibus
ante legem
egregia
promissio-
nes factæ*

in

in Deum, & semini tuo post te. Nulla amplior gratia, quam non tantum omnia Dei שרי לא bona, quorum est ditissimus, sed & ipsum Deum omnium bonorum fontem possidere, nulla augustior felicitas quam Dei omnisufficientiæ in gratia & gloria, communionis & fruitionis Dei in anima & corpore pretiosissima tenere pignora, ejusque indubitata in se deprehendere criteria, ita fideles ante legem, utor verbis *Clar. MOMMÆ, in semine promisso, Jesu Christo omnem fiduciam collocantes, & fide grata Deo facere studentes, in consilio Dei gratiosissimo ducti, deposito corpore mortali, quoad animam & Spiritum in gloriam caelestem assumi & illius civitatis, qua fundamenta habet, cives facti sunt.* Potuit Abrahamus Deo tribuere gloriam ac persuasum habere, eum quod promiserat, posse efficere. Potuit promissiones tanquam æternæ beatitudinis sigilla, natiuitatem Isaaci, ex effœta muliere & alias sterili, seminis sui multiplicationem quæ & Israelem κατὰ σάρκα & κατὰ πνεῦμα simul spectabat, firma fide amplecti, atque in Deum τὸν ἀψευδῆν mentiri nescium, omnisque boni datorem recumbere. Potuit exultare in futura Messix ἐσαρκώσει, lætari in ejus justitia olim adducenda, dicitur etiam *gavisus in die Christi* Joh. VIII. 56.

§. LXIII.

sed quodam amarore mixta.

Sed hæc omnia beneficia sub rebus corporalibus, rerum spiritualium ac cœlestium typis, proposita, tanta non sunt, quin amarore quodam fuerint temperata sive Abraham, in quo ceu Patre omnes fideles fuisse censentur, α) spectaret modum quod Messias salutem esset paraturus, scilicet maledictam subeundo mortem, fundendo sanguinem, quod in ipsi præcepta Isaaci immolatione sine dubio ἐν πνεύματι αἰγία prævidit, sive β) oculos mentis in auctores mortis semini promisso Messix inferendæ, qui futuri erant ratione originis filii, ratione auctoritatis & muneris Patresfamilias *architelesi* Ps. CXVIII. 22. de Abrahami pro-

profapia externe gloriantes, converteret, quin oppido acerbissimus dolor in pectore Abrahamico fuerit excitatus aliter fieri non potuit. Sive γ) quod cogitatu facile est, mente sagaci Spiritus ingentes illas quibus filii sui secundum carnem propter horrendum illud in semine benedicto committendum parricidium & funestissimum scelus, affiendi ac devovendi, imò in alteram quasi servitatem Ægyptiacam detruendi, plagas intueretur, utique multum amor pientissimi patris fuit passus. Sive demum δ) varias temporum vicissitudines & periodos per quas Ecclesia demum consummanda, ut maneat immobilis, ad animum revocaret, non sine intima συμπαθία prævidit quasi per transennam multas easque gravissimas afflictiones quæ superandæ essent prius quàm posteri terra promissa ceu typo & pignore cœlestis hæreditatis potirentur. Maxime verò ε) si secum perenderet vera & permanentia bona sub symbolis rerum terrenarum, in quibus, eventu id comprobante, ceu veris bonis Israelitæ plus justo confisi sunt, proponi, ac ante Christum, tanquam plenissimam salutis causam, consummatum & per resurrectionem & ascensionem triumphantem, Ecclesiæ statum non stabilem esse nec vera bona fidelib⁹ conferri posse, quin hæc meditatio *serium dolorem* ac *vanitatis agnitionem* tum ratione externæ gubernationis Ecclesiæ, tum verò etiam instabilitatis illius, quæ nullis certis adstricta sedibus peregrinabatur, imò insuper variis persecutionum fluctibus objicienda erat, operata fuerit, nequit dubitari. Quin simul quæ diximus atrâ illa nocte, quæ Abrahamum dormientem occupavit & ut plurimum terruit, *Gen. XV. 12, 13, 14.* fuerint præsignificata, extra omne dubium ponimus. CALVINUS eruditissimè ut solet inter alia quæ in hunc locum commentatur, ita ait, *Tria gradatim ponuntur, quod annis quadringentis vagari oporteat filios Abrahæ, antequam ad ipsos perveniat premissa hæreditas: deinde quod servi futuri sint,*

K

sint,

sint, tertio inhumaniter ac tyrannicè tractandi. Quare mira fuit & singularis Abraha fides, dum in oraculo tam tristi acquivit, ut Deum fore liberatorem statueret, postquam ad summum cumulum progressæ essent miseria.

§. LXIV.

Tempus à promissione Abrahamo facta 430. annorum fuit quidem luctuosissimum, sed mira contigit catastrophe.

Israelitarum hostes instar montis altissimi à ventis dejecti.

Quum promisso foederalis Abrahamo facta legem in Sinai datam 430. annis antecesserit atque hoc tempus fuerit luctuosissimum operæ pretium foret, quonam modo DEUS Ecclesiam suam medios inter idololatrias, tot turbines & calamitatum fluctus conservaverit, ostendere, ex eo enim constaret, mutabilem non tantum fuisse statum Israelitarum, sed etiam conditionem hostium *Ægyptiorum*. Misere vexabuntur Israelitæ, adeo ut omnem spem decollasse putarent. En verò præter expectationem liberator adest manifestè Deum foederis sui ac promissorum Abrahamæ, Isaac & Jacobo factorum non oblitum, sed ea impleturum declarans! jam instare tempus quo promissiones Divinæ effectu dandæ quum sit *אני אשׁר אומר* *Ero qui ero Ex. III. 14.* qui totam Ægyptum adeoque omnes illorum hostes veluti turbine procelloso concussurus, illud regnum adeò floridum hinc elatum, quod in comparatione cum populo Dei facta ingentis montis & præruptarum petrarum speciem retulit, loco moturus & perrupturus, omnem Ægyptiorum jaçantiam in ludibrium convertendo, brachiumque Pharaonis infringendo, quod postea quum Pharaos ejusque exercitus in aquis maris rubri submersus fuit, accurate impletum. Ita qui populi Dei excisionem moliantur perduntur ipsi, quemadmodum Ægyptii in aquis suffocati miserè perierunt. Mirabilis ibi accidebat catastrophe: Ægyptii qui Ecclesiæ hostes in vaticiniis Prophetarum figurant, non tantum triumphum ante victoriam ebuccinaverant, sed & insolenter factum suum & crudelitatem efflaverant: mox verò ab altera parte DEUS SOLO FLATU terribilem illam audaciam discutit, hinc in *Cantico* quod

quod cecinit Moses & Israel refertur quidem hostis petulantis insultus, sed simul producit Deus, qui solo nutu & iræ suæ signo hostes prostravit: *dixerat hostis, persequar, adprehendam, dividam spolia &c. Flavisti vento tuo, operuit eos mare, demersi sunt quasi plumbum in aquis validis Ex. XV. 9. 10.* Sic Deus in perditione Ægyptiorum & signum suæ potentiae & typum excisionis & interitus spiritualis Sodomæ & Ægypti, ob quem Ecclesia ultimi temporis *cantabit canticum Mosi servi Dei & canticum agni Apoc. XV. 3.* extare voluit. Nunquam ergo fideles hostium minas ac furorem curent, quum Deus nullis destituatur mediis ex maximis periculis liberandi suos è contra verò hostes penitus è terra tollendi; Prius quam DEUS semen suum perire concedat, universa natura intercedet, quò persecutores deleantur; uti hîc venti aperuerunt viam in fundo maris; aquæ recesserunt quo in medio maris velut in arido procedere possent Israelitæ. Potius totum hoc universum nutabit, quam Divina promissa implemento careant.

§. LXV.

Multo plura aliàs huc pertinentia dicenda fuissent e. g. de statu Ecclesiæ sub Adamo usque ad Noachum, sub Semo ac Japheto, Abrahamo, Isaaco & Jacobo, adeoque de conditione Ecclesiæ tum ante quam post diluviana in specialioribus, quibusdam circumstantiis usque ad legislationem in Sinai, (cujus initium Paulus quadringentis & triginta ,, annis legem datam antecessisse memorat *Gal. III. 17.* ,, Tanta verò inter chronologos qui variantibus calculis ,, disputant, inveniendi verum, unde scilicet hi anni sint in ,, choandi, difficultas est, ut à *Magno SCALIGERO* res ,, inter *ἀπορα* fuerit reposita, solide tamen calculum duxit ,, *Erid. SPANHEMIUS* in *Introduct. Chronol. ad Hist. V. T.* ,, conf. *WITSIUS Oeconom. F. D. lib. IV. cap. 3. §. 9.*) ,, debuissent dogmata illius ævi, quo verbum Dei ob pauca præcepta, eò spectarent præcepta septem Noachidica vid. *GOODWINI Mos. & Aaron l. 1. c. 3. de Prosclytis l. 5.*

*Quaedam
alioquin
huc perti-
nentia o-
mittuntur.*

in quibus brevis, quæ credenda & facienda absoluebantur, & frequentes Θεοφασίας, & denique longævitas patrum verbum Dei erat ἀγαθόν, recenseri. Potuissent quædam de Sacramentis hujus Oeconomix, multiplici imperfectione laborantibus, de sacrificiis, de bonis F. G. quorum tenuis portio tunc temporis fuit concessa, de fide, justificatione, sanctificatione &c. ex quibus omnibus sponte illius Oeconomix mutabilitas ac inconstantia elucesceret, moneri. Potuisset hoc loco leviter saltem attingi non putandum esse, totam Ecclesiam intra parietes domuum Patrum illorum Abrahami, Isaaci & Jacobi fuisse inclusam, vixit enim in illis seculis Job, cujus tot extant in sacris literis encomia. Deus Abimelechum, Regem Gerar alloquid & monelâ dignatus est, dicens *Etiâ ego novi, quod in integritate cordis fecisti hoc, & cohibui etiâ ego te, ne peccares in me. Gen. XX. 6.* Plures sine dubio fuerunt secundum Deum in fide ambulantes & eâdem in spiritualibus libertate gaudentes, quo ita quasi præluderetur Ecclesiæ aliquando ex Abrahami posteris & gentibus colligendâ. Verum dum memores sumus nos dissertationem scribere, & plura deducenda restent ad sequentia progredimur, quum exactenus distis verosissimum sit, Deum *vento montes perfringente & perrumpente petras* Oeconomiam sub promissione præfigurare voluisse, hæc enim vento similis fuit sive moraliter sive physicè consideretur.

Plures, licet ad familias Patrum non pertinentes, secundum Deum in fide ambularunt.

Modus legem in Sinai promulgandi fuit horribilis, quia lex ministrum mor-

§. LXVI.

Ipse postea legem in Sina promulgandi modus, ita monente mysteriorum à seculis absconditorum expositore Paulo ad *Hebr. XII. 18. seq.* cum horribilibus Divinæ præsentix signis & terræ motu, mysticus fuit. *In genere quidem ignis, turbo, caligo & procella, tubæ sonitus eò faciebant, ut lex Dei in decalogo contenta cum omnibus comminationibus & promissionibus menti & memoriæ firmiter imprimeretur,*
at-

atque ita omnia præcepta sanctius observarentur *Ex. XX. 19. 20.* alioquin enim transgressoribus gravissima pœna ut vivi *vel* absorberentur à terra, *vel* devorarentur ab igne, imminebat, *Φοβερόν ἦν τὸ Φανταζόμενον* *Terribile fuit quod adparuit*, sua enim natura fulgura, terra motus, tonitrua aliaque cœli phœnomena hominibus obnoxam, quam humanis rebus sæpius inferunt, sunt terribilia, longè itaque terribiora fuerunt hæc signa extraordinaria, quod non mirum, *lex enim mortis Rom. VIII. 2. ministerium mortis & condemnationis 2 Cor. III. 7.* non poterat sine horrore vel adnuntiari vel percipi,

§. LXVII.

Verùm quod locum ex quo lex data fuit, spectat montem scilicet *Sina*, illi opponitur *Ecclesia N. T.* tanquam *Sion*. Quemadmodum enim lex servitutis data est in monte *Sina Ex. XIX. & XX.* ita gratia & Evangelium ex *Sione Ef. II. 3.* *Ex Sione prodiiit doctrina & verbum Jehova Hierosolymis.* Situs erat mons *Sina* in desertis *Arabie*, loco sterili & inculto, procul à *Canaan*, ex adverso respondens monti *Sion*, culto admodum ac jucundo *Pf. XLVIII. 3.* & in meditullio promissæ terræ sito unde exiit lex fidei: nam lex homini peccatori vitam dare, eumque veræ sanctitatis feracem reddere & in cœlestem patriam introducere non potest, Evangelio id competit, quod est potentia Dei ad salutem *Rom. I. 16.* *Sina & Sion* significare duo Testamenta *Vetus* generans in servitutum, *Novum* generans in libertatem verba Pauli innunt, *Hæc sunt duo illa pacta: unum quidem quod est Agar ex monte Sina, generans in servitutum. Isud enim Agar Sina mons in Arabia: eadem autem serie respondet ei Hierosolyma, qua nunc est servitque cum liberis. Illa verò qua sursum est Hierusalem, libera est, que est mater omnium nostrum. Gal IV. 24. 25.* Quod si igitur iste mons *Sina* Oeconomiam Mosaicam significavit optimo jure statuim⁹ etiam illa quæ in hoc & circa hunc montem contingere, quæ eum in finem sacræ paginæ tradunt, suis-

is. Ista signa horrore plena, eo ut verba legis firmiter audientium cordibus imprimerentur, in genere faciebant.

Locus ex quo lex data Sina mons Sion i. e. Ecclesia N. T. oppositus.

fuisse merè symbolica vel typica, quæ demum cum ipso quasi monte loco moveri & evanescere debuerunt.

§. LXVIII.

*Terra mot^o
in legisla-
tione in-
gentis mu-
tationis
signum.*

Quemadmodum τὸ movere translationem unius rei ex hac vicinia in aliam denotat, ita figuratè accipitur pro quavis mutatione, quando ergò lex non solum cum sono, tenebris, igne, fulmine, sed & TERRÆ MOTUI data fuit, eò ipso Deus Israëlitas condocfecit inauditam jam instare mutationem, siquidem Oeconomia sub promissione omnino erat abroganda & alia nova stabilienda. 1) Ratione cultus divini formæ antea incognitæ & certo cuidam loco adstrictæ, quum tabernaculum, arcam Fœderis, altare & quæ similia sunt, quæ ad hanc Oeconomiam umbratilem pertinuerunt, extruere juberentur; & 2) Nôvarum legum ceremonialium à Mose conscribendarum in quibus perpetuum legis in Sinai promulgatæ *μνημόσυρον* extaret. 3) Ratione novi regiminis politici per leges forenses, quæ quum Israëlita in formam Reipublicæ, in quam Deus summum jus sibi referaverat, ut hinc etiam *Θεοκρατίας* nomine condecorata fuerit, omnino erant necessaria. Mutatio 4) accidebat maxime quoad externum Ecclesiæ adspèctum & conditionem, ea enim, antea quasi dispersa, erigebatur ex populo Dei in Canaan, terra Patribus promissa, adeò, ut qui ex hac gente *νατὰσάρκα* non essent oriundi, inter *גברים* alienigenas ab omnibus privilegiis & bonis seclusos, numerarentur.

§. LXIX.

*Terra Cananea re-
ipsa muta-
ta estratio-
ne regimi-
nis politici
gentilis &
cultus.*

Reipsa tunc terra fuit *concessa* i.e. mutata. Terra enim uti terrenorum hominum elegans emblemata est, ita per eam significabatur status politicus regni Cananæi sub gentilibus, illud regnum per regnum Israëlitis funditus deleri debuit, quod factum per *Josuum* qui terram promissam inter Israëlitas distribuit. Antea erat terra idolorum, postea terra Israëlitis Hof. IX. 3. Antea ibi nullus verus Dei cultus, nulla Eccle-

Ecclesia, postea verò facta est terra *Immanuelis*, ibi fundata Ecclesia. Hierosolymis extructum fuit יהוה יכיל templum ac palatium Dei, ibi habitavit inter Cherubinos, ibi variis sacrificiorum generibus, lotionibus, diebus festis & canticis fuit cultus. Hoc cultu terra fuit sanctificata, quum antea ob idololatriam esset impura.

§. LXX.

Vehemens montis Sinai commotio καὶ θυελλη μετα-
bilitatis V. T. quum quæcunque per illud stabilita fuerunt, non in æternum manere, sed non minus aboleri debebant, quàm status sub promissione ante tempora Mosis, imò major futura mutatio, quam tempore Mosis, figuram habuit. Rectè igitur à mysteriorum divinarum interprete Paulo illa omnia dicuntur σαλευόμενα, quorum μετάθεσις ὡς πεποιημένων, ἵνα μείνη τὰ μὴ σαλευόμενα, transpositio tanquam factorum, ut mancant ea, quæ non mutantur, expectanda erat. Hebr. XII. 27. Jure vocatur illa Oeconomia mons Sina palpabilis, quum ferè nihil habuerit quod non terrestre ac palpabile fuerit. Omnia ibi fuerunt σαρκικά corporalia, exercitia carnalia, ἡ γὰρ σωματικὴ γυμνασία πρὸς ὀλίγον ἐστὶν ἀφέλιμη Ⓞ: nam corporalis exercitatio ad pauca utilis est 1 Timoth. IV. 8. infirma mundi elementa, quæ tantum abest, ut veram requiem animis fidelium reconciliaverint, ut potius eorum mentes sæpius turbaverint.

§. LXXI.

Omnia quidem in legislatione ita erant comparata, ut absque horrore nec videri nec audiri quirent, at vero ignis reliqua signa gravitate superabat. Deus qui lumen habitat inaccessum 1 Tim. VI. 16. sæpius in igne adparuit, eo tum purissimam sanctitatem, tum infinitam suam potentiam cui non minus quam igni resisti non potest vid. SUICERI *Theaurus Eccles. in voce πῦρ*, manifestam faciens. Israelitæ ex terribilibus signis vocem Dei comitantibus præsertim ex IGNE facile

Insolitus terra motus, quocum lex in Sinai data est, ipsius illius Oeconomie que tum stabilita amotionem significavit.

Ignis quocum legis promulgatio in Sinai conjuncta in genere significavit hoc factus non minus

*esse amabile
quàm
metuendũ.*

facile colligere poterant DEUM severissimè in datæ legis transgressores animadversurum, eam ob causam Israëliticum populum imò ipsum Mosen, interioris tamen admissionis ministrum, expavisse Paulus auctor est Hebr. XII. 21. simul tamen per ignem Benignissimum Numen gratiæ suæ & auxilii, quò observantibus legem adfuturus atque eos veluti olim Elisæum *equis & curribus igneis circumdaturus* 2 Reg. VI. 17. tesseram dedit. Certe Deus erat veluti murus igneus circa Israëlitas Zach. II. 5. quoties contra hostes eos defendit in maximisque periculis servavit incolumes. Deinde ignis tanquam elementum obvia quæque consumens non sine noxa tangitur, ità Deus per *ardentem montem* eventum hostilium moliminum, illorumque pœnam proponere voluit, hostes nimirum frustra Israëliticum populum ceu *הבא peculium suum* Ex. XIX. 5. Pf. CXXXV. 4. adgressuros, quin imò ab hoc perendos & consumendos, cujus promissio Lev. XXVI. 7. 8. extat: *Persequemini inimicos vestros, cadentque coram vobis gladio. Persequentur quinque ex vobis centum, & centum ex vobis decem millia persequentur: & corruent inimici vestri coram vobis gladiò.* Quod si verò Israëlita contempto & deserto Dei fœdere à vero cultu Dei & pietate expresso defecerint, hostiles gladios in ipsosmet convertendos, & iustos vindictæ suæ in impios & sceleratos apostatas executores fore, interminatur. Quum igitur subinde Israëlitas miserè vexatos fuisse & à suis hostibus crudeliter etiam oppressos legimus, illis cladibus patefacta fuit Dei veritas & quoties accessit Israëlitarum pertinacia, toties etiam crevit pœnarum atrocitas.

§. LXXII.

*Gentiles
quadam ex
modo promulgandi
legem*

Uti plurimæ gentilium fabulæ ex Historia Mosaica per rumorem ad illos delata, ortæ sunt, quod vel ex unica illa Zoroastris cum Mose comparatione patet, *quàm similia omnia, quàm paria ibi sunt!* inquit HUETIUS in præfatione Demonstrationi Evangelicæ præmissa, *Parum discrepant patrum nomina; statim*

statim ab ortu risisse uterque dictus est; mundi principia quinque libris uterque tradidisse, idolorum cultum sustulisse; ad mortem à Rege esse quaesitus; à Deo servatus, immisit in impium Regem venenatis culicibus, periculum fugâ evasisse; fluenta incolumis & secus transmississe; exul uterque secessisse in montem; qui caelestibus ignibus ardere visus sit; illic Deum flammis obstitum oculis suis intueri non potuisse; legum prope earundem codicem à Deo accepisse; flammisque inde retulisse; mirifico quodam cibo in desertis pastus esse; ignis perpetui ritum sanxisse; ignota morte ex hominum oculis uterque evanuisse; ita adparitionem Dei in igne ordinaria sua κακοζήλια imitati sunt hi idololatræ, quatenus non tantum Persæ IGNEM tanquam Deum & Romani vestam, cui primitias obtulerunt, inde proverbium ἀφ' Ἐστίας ἀρχόμενος, à Vestâ incipiens, quæ etiam fuit ignis, adorarunt, sed insuper Jovem sua fœdera ad incutiendum terrorem & obedientiam fulmine sancivisse HOMERUS, ARISTOPHANES, Virgilius aliique finxerunt. VIRGILIUS *Æneid. lib. 12, versu 200, & 201.*

κακοζήλια
ordinariâ
imitati
sunt.

*Audiat hæc genitor, qui fœdera fulmine sancit:
Tango aras, mediosque igneis & numina testor.*

§. LXXIII.

Nihil ferè sub Oeconomia umbratili invenitur, ex quo ejus mutabilitas non intelligatur, quam ob rem nomine generali τῶν σαλευμένων in oppositione ad τὰ μὴ σαλευόμενα Hebr. XII. 26. insignitur, quod respexisse Haggæus cap. II. 7. ab eodem Apostolo l. c. perhibetur; Adeoque in tam formidabili legis promulgatione & horrendis prodigiis ad quæ expavescere populum necesse fuit, maxime ἢ Terra motu & ἢ igne speculum totius Oeconomix V. T. oculis Israëliitarum fuisse objectum patet tum α) ex natura legum ceremonialium, earumque effectis, tum β) ex modo F. G. sub V. T. administrandi externo.

Speculum
mutabili-
tatis V. T.
in Terra
motu &
igne fuit
objectum.

L

§, LXXIV.

§. LXXIV.

Terra motus promulgationem legis antecedens tristis illos motus in cordibus Israelitarum tum ob impotentiam leges tum infirmitatem carnis exortos praesignificavit.

Terra motus ante datam legem ideo procul omni dubio praecessit, ut praceptorum toti cœtui Israelitico revelandorum esset praenuntius, illa nempe maximam partem suo tempore mutanda fore, licet enim lex naturalis in Decalogo esset contenta, tamen cœtera omnia statuta tanquam leges in placitis abroganda erant, fructus eorum admodum amari, convincebant scilicet Israelitas de legis impotentia, quum nemini justitiam vitæ æternæ conferre posset, de infirmitate carnis, reatu nondum extincto, ut suam ἀδυναμίαν perpetuo confiterentur. Erant quidem coram facie Jehovæ tanquam Dei scederati, cui omnem obedientiam, amorem, integram legis observantiam stipulati, verum si secundum rigorem justitiæ suæ Deus cum illis agere voluisset, tantum abest, ut jus vitæ æternæ ex operibus legis potuisset adjudicare, ut potius æternæ damnationis secundum tenorem legis maledictus omnis qui hæc non fecerit &c. Deut. XXVII. 26. reos declarasset, quæ etiam consideratio tantos conscientiaæ angores & ob peccatorum reatusque existentis exprobrationem adstrictæ mentis excutavit.

§. LXXV.

quod probatur porro ex legum ceremonialium argumento in specie,

Quoniam *a.* Iphis non tantum curæ cordique esse debuit, ne contra legem naturalem, quam quilibet cum timore observare tenebatur, peccarent, sed etiam timendum ne adversus legem ceremonialem impingerent. *b.* Non licuit ipsis ea agere, quæ alias agere cum ratione fuisset licitum prohibebantur à multarum rerum usu, quibus fideles sub N. T. μὴ ἐσθίετε ἐν χαρισίαις, 1 Tim. IV. 3. fruuntur e.g. non poterant comedere leporinam, suillam, anguillam, hierundinem, ciconiam, aut carnem alterius sive aquaticis sive terrestribus animalis, quorum pene infinitus numerus, continuò audiebatur vox legis hujus vel illius creaturæ usum interdicentis: μή ἀλά, μηδέ γέου, μηδέ σίτυς Col. II. 21. conf. Lev. XI. Non gestanda erat vestis duplicis materiae ex lino & lana

lana, ager non conferendus diverso semine *Lev. XIX. 19.*
 Nonjungendus bos asino in arando *Deut. XXII. 10.* Non-
 plantandæ arbores nimîâ proximitate. Et quæsi si modos
 varios, quibus ex improvîso impuritatem attrahere sibi po-
 terant, si tangerent leprosum, ægrotum, mortuum, vermem
 vel aliam rem ex lege immundam, si, quæ res erant ob hu-
 manam infirmitatem ferè inevitabiles, profluviò, gonorrhæâ,
 aut leprâ laborassent, & quæ sexcenta erant alia lege Mosaica
 vetita, spectes, vel pedibus in nostram sententiam, nimirum
 terræ motum in Sina, quem Deus secundâ quasi vice non-
 sine prægnanti causa de qua infra *p. LXXXIV. & seq.* quæ-
 dam monebimus, repetiit, commodissimum emblema fuisse
 ad Oeconomîæ legalis naturam explicandam, lubens certe
 ibis. Quod si porrò *c.* præcepta circa dies festos, sabbatha;
 novilunia, paschata, pentecosten, festum tabernaculorum,
 rubarum: Si varias lotiones, quæ sæpius, quod imperfectionis
 nota, reiterandæ, & innumera alia consideremus, hæc in-
 firma fuisse elementa, ipsa inconstantia inconstantiora, res
 ipsa clamat. Quid *d.* per discrimen personarum, quum
 Israelitis non nisi in atrium, sacerdotibus Sanctum, Pontifici
 M. non nisi semel in anno cum sanguine hirci ac juveni
 ad expiandum totum Israeliticum coetum Sanctissimum.
Lev. XVI. ingredi liceret, denotatum fuisse credamus,
 quam omnimodum V. T. defectum. Quod si *e.* per
 effusionem sanguinis animalium sacrificiis destinatum,
 quò Israelitæ quotidie chirographum scribebant se nondum
 pro peccatis in sponsore satisfecisse, adeoque reatum sibi
 adhuc incumbere, confiterentur, non potuit non hæc consi-
 deratio & confessio eos admodum terrere. Fieri non po-
 tuit quin corda Israelitarum ob *συνείδησιν τῆς ἀμαρτίας*
 non aliter ac si terra moveretur perturbata fuerint, in tanta
 quanta potuit esse maxima, inquietudine fluctuantia. Co-
 gitatu facile est, quam imperfecta non tantum fuerit justitia
 per sacrificia quotidie repetenda, & sanctitas ex lotionibus

sæpius reiterandis & non nisi immunditiam corporis aufe-
rentibus, impetranda. *Fixum itaque maneat, legem non solum
docendi causa esse positam, ut homines quod rectum esse, didicerint,
sequantur: sed ad ipsos coarguendos propria iniquitatis, ut se
perditos agnoscant: ac si interitum suum ex justa Dei vindicta
in speculo cernerent.* Verba sunt CALVINI Tom. I. p. m. 1174.
& seqq. de U^su legis,

§. LXXVI.

*Admini-
stratio ex-
terna F. G.
sub V. T.
fuit terre-
stris, adeo-
que muta-
bilis, quod
nullo ele-
gantiori
emblemate
quam terra
motu potu-
it prafigu-
rari.*

Quod rationem F. G. sub V. T. administrandi con-
cernit, hæc fuit statui illius adcommodata. Præter enim
externos illos ritus tot actuum fidei in Christum recum-
bentis symbola, templum, altaria, omniaque utensilia
χειροποιήτα ἅγια Hebr. IX. 24. quæ mutationi erant obnoxia
& ceu umbræ in adventu Jesu Christi tanquam veri antitypi,
τέλος γὰρ νόμου χειρὸς *finis enim legis Christus est* Rom. X. 4.
dissipandæ, externum etiam V. T. & terrenum potius
quàm cœleste obtinuit regnum quod quidem *Θεοκρατία*
REGNUM DEI, ut dicit JOSEPHUS, vocatur, sed mo-
bile & inconstans ob multas rationes, quare etiam opponitur
Regno Cœlorum N. T. Habuit quidem Deus Regnum,
inde à primo Evangelio revelato sub promissione & V. T.
nam hujus symbolum postea erat terra Canaan vel Sanctum
Sanctorum, & quemadmodum lex ex *Sione* prodibat & po-
pulus gubernabatur ex *Sione*, ita habebat Regni Cœlestis
figuram, interim si ejus Regni modum spectemus, erat
adhuc dum sub V. T. terrestris, populus enim erat carnalis,
cui sufficiebat esse semen Abraham secundum carnem. *Secundo*
bona cœlestia adumbrabantur per bona terrena, hinc
etiam habebant legem carnalem. *Tertio* modus guber-
nandi etiam erat terrestris quum tot fuerint *Principes*, ho-
mines, *Διοκλήτω* quidem nuncupati, sed ut reliqui mor-
tales, Dominatores, Legislatores, Patres, Judices, *ἐπίτροποι*
καὶ ὑποκόμητοι, Tutores atque Curatores, *παιδαγωγοὶ εἰς*

Χρῆ-

Χριστὸν Gal. III. 24. & IV. 2. qui dare debuerunt, quamdiu
 servitus illa legalis ceu jugum δουλεύσαντων Αβ. XV. 10.
 duravit, usque ad plenitudinem τῆς κηρῆ τῆς διορθώσεως
 temporis emendationis Gal. IV. 4. Hebr. IX. 10. isti Principes
 τῶν αἰώνων τῶν ἐστῶν debuerunt aboleri, 1 Cor. II. 16. fuerunt
 ἀρχαὶ καὶ ἐξουσίαι potestates, quas Christus ceu vestimentum
 exuere & deponere debuit, adeoque Deus sub illo foedere
 per sic dictos Deos populum suum regens rationem habuit
 Regis terrestris. Insuper separatio ab aliis populis tanquam
 Dei & Ecclesiae hostibus, à quorum communione per mu-
 rum intergerinum legis Mosaicae prohibebantur, indicium
 erat regnum Dei, quamdiu gentes foedere Dei exclusae, ter-
 restre & imperfectum esse. Et quamvis tandem electi ac
 veri fideles simul consequerentur bona caelestia per fidem
 operosam, nihilo minus tamen externa illa administratio
 F. G. erat terrestris, cujus ratio, quoniam Messias tanquam
 ἀρχηγὸς τῆς σωτηρίας Princeps salutis nondum per passionem
 consummatus Hebr. II. 10. Meridiana igitur luce clarius
 est administrationem regni terrestris V. T. quod ceu regnum
 mobile opponitur regno inconcusso N. T. nullo elegantiori
 emblemate quam terramotu, quocum fundamenta Oecono-
 miae legalis iacta sunt, proponi potuisse.

§. LXXVII.

Quod si rem animo praëjudiciis vacuo quis perpendat,
 etiam nobis non monentibus sponte fatebitur à tali regiminis
 forma non nisi tristes provenire debuisse effectus, quoties
 cunque enim prisci fideles promissam in Messiae adventu li-
 bertatem & praesentem illorum statum conferrent, rubore
 sanè ac mœrore suffundebantur, quod tam dura servitute
 pressi in ejusmodi regno egenis mundi elementis ac homi-
 nibus magè quam Deo servire cogerentur. *Secundò* Israelitæ
 à peccatis lege ceremoniali vetitis quidem abstinerunt,
 sed formidine magis poenæ quam sincero amore DEI
 me-

*Effectus re-
 giminis
 Ecclesiasti-
 ci sub V. T.
 fuerunt
 tristes.*

metuentes rigidos nimis censores legis, patres carnis, qui sine ullo moderamine poenas praescriptas exequerentur. *Tertio* ut plurimum modus administrationis E. G. illius temporis impedimento fuit, quod minus legitimum sibi formarent Regni Caelorum conceptum, in tanta personarum & tribuum, quum duae solum ex duodecim una ad sceptrum, altera ad sacerdotium essent electae, discrimine & regiminis austeritate, quae ex *Hebr. X. 28.* facile concluditur.

§. LXXVIII.

*In genere
Ignis in Si-
nai. iustis-
sima pecca-
toribus im-
mittenda
poena figu-
ra.*

Conueniens quoque emblemata τὸ formale Oeconomiae legalis exponendi ignis subministrat, in igne Deus Mosi adparuit *in rubo ardente & non combusto* Ex. III. *per ignem* Oeconomia haec primordia cepit, hinc in eo singulare quiddam V. T. proprium observatur. Si omnes in se circumstantias propius inspicimus, fatendum est Deum ob futuram Messiae exhibitionem quasi non alio modo quam per *ignem irae signum* praesentiam suam manifestare potuisse. Illa enim portenta in Sinai publicationem legis concomitantia potius iram quam amorem spirabant, conf. §. LXXI. quum amor plurimo rigore esset mixtus, cujus Israelitae quotidie memoriam recoluerunt. Quemadmodum iustissimum Numen horrendas suas vindictas igne proponit *Ezech. I. 4.* *2 Sam. XXII. 9.* *Pf. XVIII. 9.* *2 Thes. I. 8.* vocantur πυρός ζήλος ignis ardoris, *Hebr. X. 27.* *excandescencia: ignis ardet in naso meo* *Deut. XXXII. 22.* vocat Deus iram suam אַנְפִּי בַאֵשׁ תִּרְבֵּץ הַאֵשׁ זֶפֶת גֹּמֹרָה Zeph. III. 8. igne gravissimè punivit Aegyptios, *Ex. IX. 23. 24.* ita eandem ob rationem lex dicta est *ignis* *Deut. XXXIII. 2.* videlicet iram operans *Rom. IV. 5.* coll. *2 Cor. III. 7.* quando inobedientes propter crimina contra legem commissa poenae igni in hac & futura vita subiecit; Verum haec generalia & aliquam partem jam supra notata sunt.

§. LXXIX.

§. LXXIX.

Quamvis non negemus amoris divini scintillas quoque ex igne Schechitæ super propitiatorio ἐσαρκώσεως JESU Christi eximii typi, igne perpetuo in altari, luce septem lampadum lychnuchi aurei quadantenus emicuisse, tamen in eo perpetuum simul extitit memoriale 1. Frustra divinæ faciei adspæctum expectari quamdiu per Sponsorem κρείττονος διαθήκης ἕγγυον Ἰησοῦν Hebr. VII. 22. postulatis legis dampnantis nondum sit satisfactum, atque ita reatus ablatuſ. Hinc toties de Deo dicitur quod sit ignis consumens, πῦρ κατὰ καταλίσκων reddidere LXX, Deut. IV. 24. IX. 3. Hebr. XII. ult. 2. Audiebant Israelitæ quotidie maledictionem in transgressores legis pronunciari: *maledictus qui non stabilierit verba hujus legis ea faciendo.* Deut. XXVII. 27. igitur meritò horribili legis voce percellerantur, qui ad ejus, *que viribus erat destituta in carne Rom. VIII. 3.* observantiam sese juramento obstrinxerant. 3. Uti in igne iræ & vindictæ Divinæ in omnes leves & hypocritas exercendæ symbolum proponebatur, ita quasi *per ignem ingrediebantur* Israelitæ Ps LXXVI. 12. quoties legum ceremonialium, *per quas nulla caro justificari potuit, Gal. II. 16.* & quæ erant *statuta non bona, & jura in quibus non viverent, Ezech. XX. 25.* recordarentur, timendum ipsis fuit, si vel minimam istarum legum fuissent transgressi, ne gravissimè punirentur & morte adficerentur immatura, talem timorem Judæis tribuit Paulus de iis dicens quod φόβω θανάτου διὰ πάντας τὸ ζῆν ἔνοχοι ἦσαν δευτείας. Hebr. II. 15. Per violationem legis reddebantur כרת חיי excisione digni. 4. Continuo corripiebantur timore dum metuere sibi deberent à dictis suis Diis, *Patribus Carnis* 1 Cor. VIII. 5. à *Pædagogis legis vindicibus*, qui severe admodum transgressores puniebant: *Si enim aliquis legem Moſis transgressus fuerit, sine misericordia ex duorum aut trium testimonio moritur.* Ista fuerunt tempora □

Quid in specie ignis in Sinai præfiguraverit.

indignationis Dan, VIII. 9. quam ob rem 5, minime mirum prisco fideles sub lege adeo anxie adventum Messiaë שׁוּלוּ & מְשִׁיחַ *Principis pacis Gen. XLIX 10. & Jes. IX. 6.* qui illos ab intolerabili ceremoniarum jugo esset liberaturus, votis ac verbis experuisse *Ps. XIV. 7. Jes. LXIV. 1, 2.* flagrantissimum hoc desiderium instar ignis in illorum medullis fuit, quo quasi renes consumebantur *Job. XIX. 27.* ut de miserrimo statu sub potestate Satanæ, tenebrarum principis *Col. I. 13.* de morte temporali & exinde orta conscientiaë inquietudine, quâ toties exagitati & in ea miras experti fuerunt commotiones, nihil addamus.

§. LXXX.

*Funeſtus
illorum qui
terra motu
& igne pe-
rierunt,
exitus do-
cuit non si-
ne gravi-
bus causis
legem cum
commotio-
ne & igne
datam.*

Quum res adversæ & justa Dei judicia igni comparentur, non sine gravissimis rationibus legem mediante *terra commotione & igne* fuisse datam maximè funestissimus illorum exitus docuit, de quorum sceleribus Deus pœnas adeo memorabiles in maledictionis exemplar sumpsit, ita *Core, Dathan, & Abiram, Num. XVI.* quum stultâ vanitate & deliberata improbitate ad sacrum suffitum, qui terrorem injicere poterat, præsertim quum jam memorabile documentum in *Nadab & Abihu* editum fuisset *Lev. X.* adolendum abriperentur, cum omnibus, quotquot ad eos pertinebant, & viventes à terra deglutiti in infernum descenderunt, & igne consumpti sunt ducenti illi & quinquaginta viri offerentes suffitum. Non sine terræ motu perierunt illi factiosi, forsitan etiam non sine fulmine & tonitru repente excitato, quò se manifestior exereret, Divina potentia. Ignis à Jehova egressus illustres habuit notas, scilicet non naturalibus esse accensum nec fortuito, sed Divinitus esse emissum per miraculum, eodem fere modo quo ignis in visione *Eliæ* derepente fuit excitatus. Ita variis signis lex data, varia pœna in transgressores statuta, singulis rependitur merces pro iniquitatis & scelerum mensura, uti in impia illa ac rebellis *Core & c.* turba videre est. Horribilis istiusmodi pœna ejusque diver-

diversitas ad majorem & Divinæ potentia in populo movendam admirationem & terrorem incutiendum valuit, valuit inquam ad seriam in Israelitarum mentibus memoriam conservandam Deum in promissis non tantum sed etiam in pœnis, quas impiis interminatus est, veracem, constantem ac justum esse scelerum ultorem, à cujus vindicta peccator ubicunque terrarum degat, immunis esse nequit, quemadmodum hujus rei apud ipsas profanas gentes egregia reperiuntur monumenta, perquam enim eleganter apud EURIPIDEM in *Phryxo* dictum est:

Ὅς τις δὲ θνητῶν, οἶεται καθ' ἡμέραν,
κακόν τι πράσσειν, τὸς θεὸς λεληθέναι,
δοκῆι πονηρῶ, καὶ δοκῶν ἀλίσκεται.
ὄταν σχολὴν ἄγασα ἰγγλάνη δίκη.

*Mortalium quicumque quotidie malum
Agens, fore ul lateat Deos existimat,
Is improbè sentire deprehenditur,
Quando otium fuerit Dei justitiæ.*

vid. SEXTI *Empirici Opera* cum notis *Celeb. Joh. Alb. FABRICII*, qui Vir πολυμαθής^α omnes, quos unquam habuit Græcia thesauros felicissime recludit, pag. 275. & 278. Ita nec in terra, hæc enim quando Deo fuerit visum os suum ad perdendum & absorbendum aperit, nec in ipso cœlo, utpote ex quo ignis delabitur ad illos, qui חַיִּי כֹרֶת excisionem meriti, devorandum, tutus peccatori conceditur portus.

§. LXXXI.

Levia tamen sunt, quæ secundum literam quibusdam *Israelitæ à verbo Dei* legis Divinæ contemptoribus contigisse narrantur, si cum *recedentes* iis quæ tota gens judaica divinæ legis pertæsa ac oblita, *hostium su-* perfla demum fuit, conferantur. Quàm miserè ab hostibus *rori per-* fue-

M

*mittantur
secundum
Mosis ac
Propheta-
rum vati-
cinia, qua
adimpleta
perverfos
populi mo-
res suppo-
nunt.*

fuertnt Israelitæ afflicti, quis fando enarrabit, quis varios fortunæ casus, tot rerum discrimina, omnes illas vicissitudines quas inde ab introductione in terram Canaan subierunt, recensere? Prædixerat olim qui tristia Judæorum fata & prævidit & clare satis usque ad Reipublicæ *πανεργειαν* delineavit Moses, si Israelitæ à verbo Dei recessuri sint, illos omnes, qui ipsis molesti atque infesti fuerint, justos vindictæ Divinæ executores fore *Lev. XXVI. 25. seq.* Sicut Deus passim apud Prophetas adfirmat, se hostium populi esse *Ducem*, ac sibi militare tam *Afyrios quàm Chaldeos. Es. VII. 17. 19. X. 5. XVIII. 2.* *Afyrium suam securim & alibi baculum furoris sui, quem agitet manu suâ, vocat. Nebucadnezarene verò stipendiarium suum militem. Egyptios prædicit se evocaturum sibi, Chaldeos se excitaturum clangore tubæ.* Ex quibus omnibus tanta severitate in Judæis adimpletis vaticiniis colligere licet, quam perversi fuerint populi mores & quàm corruptus Dei cultus. *conf. Jud. II. 14. accensa est ira Dei in Israellem, ut traderet eos in manum diripientium.*

§. LXXXII.

*Facies Rei-
publica Ju-
daica fuit
corruptissi-
ma & fere
igne
a) ob idolo-
latrîam.*

Immane dictu est, ad quantas corruptelas, inde ab initio Israelitæ prolapsi, & in quo profundo vastoque idololatriæ, quo nullum crimen turpius, gurgite, de quo Prophetarum populum judaicum ob belluinum hunc stuporem acriter redarguentium, scripta testantur, fuerint demersi, *seortati sunt, prouti Deus fidei servo Mofi Deut. XXXI. 16, seq. id indicaverat, sequendo Deos alienigenarum, illius terræ, in quam venerunt, dereliquerunt Deum, irritumque fecerunt fœdus Dei, quod pepigerat cum illis.* Nulla vel species falsi numinis unquam fuit, quâ populus judaicus, ad omnem idololatriam proclivis, sese non, inauditò plane modo, contaminaverit vid. *Ezech. XX. 20. 21. coluerunt Baalem, portarunt tabernaculum Melechi Amos V. 26. Chiun & Remphan Aſtor, VII. 42. 43. accesserunt ad Baal Pebor & separarunt sese ad pudendum Hof. IX. 10. adorarunt Aſthoreth idolum Sidoniorum*

niorum i *Reg.* XI. 5. 2 *Reg.* XXIII. 13. & Philistæorum i *Sam.* XXXI. 10. vid. GOODWINI *Moses & Aaron lib. 4. de idololatria cum notis celeb. Job. Henr. HOTTINGERI* Viri in Antiquitatibus Judaicis versatissimi. Uno verbo, colerunt totum exercitum cœli terræque more gentilium, qui non attendentes ad opera, non agnoverunt artificem: 'Αἷ πῦρ ἢ πνεῦμα, ἢ ταχῶν αἴερα, ἢ κύκλον ἄστρον, ἢ βίαιον ὕδωρ, ἢ Φωσῆχος ἀεὶνῶ, πρυτάνεις κόσμου θεῶν ἐνόμισαν. Sed aut IGNEM aut VENTUM, aut CITUM AEREM, aut orbem stellarum, aut violentam aquam, aut luminaria cœli Deos rectores mundi esse putarunt. *Sap.* XIII. 1, 2. Quod si Judæorum idololatrarum in idolorum cultu zelum quo quasi ceu igne inflammabantur, spectemus, vel Eliæ ævum, vel conditionem Abrahamæ inter ignicolos Chaldæos habitantis, in quam relapsi sunt Judæi ad animum nobis possumus revocare. Vefanus verò hic in fallorum numinum cultu furor nil aliud, quum ignis alienus, offerentes consumens fuit, quod eventu postea ritè comprobatum est, adeo ut nullis amplius opus sit verbis.

§. LXXXIII.

Ab eo tempore quo *Herodum gens, origine Idumæa ex Esavi posteris* vid. LIGTHFOOT. pag. 298. Vol. 1. cui hæc dignitas ab *Antonio* vid. JOSEPHUS XV. 4. collata est, rei Judaicæ præfuit, tunc exiit ignis ex cynosbato (*rhamno*) & consumpsit cedros libani *Jud.* IX. 15. Respublica Judaica sensim ad occasum vergere incepit, quando *Romanis* tributaria atque subjecta in provinciam mutata est. Amissa libertas patria, cujus Judæi admodum tenaces erant lethale illis vulnus infixit, quanta enim confusio in regimine Israelitico abhinc fuerit orta, quantæ turbæ, tumultus ac motus, fuerint excitati ex *Historia Evangelica* aliquam partem constat. Dissidebant inter se primores Judæorum ratione cultus & expositionis legis Mosaicæ, variæ inter illos erant sectæ, quarum antiquissima *Pharisæorum*, qui sua glossemata

β.) ob
alia vitia
maximè
in religio-
ne.

usque à Mose continuatâ serie dimanasse prætendebant, insignem sanctitatis simulationem prodebant, Sadducæos ut Hæreticos præse contemnebant, omnem populum despiciabant: turba, dicebant, *quæ non novit legem maledicta est Job. VII. 49.* ostentatione magna sanctitatis utebantur hi hypocritæ, cœci Doctores de Cathedra Moïsis gloriantes, quorum ingenium vivis coloribus depinxit *Eruditissimus LIGTHFOOTUS I. volum. pag. 320. seqq. & 521. seqq.* ubi septem Phariseorum genera ex *Talmude* aliorumque Judæorum auctoribus recensentur. Si quædam ex supra §. XXVIII. dictis porro huc referre velimus, ultima Judaismi tempora jure igni comparari possunt α) propter doctrinam falsam, dum iterum a. per traditiones humanas, irritum factum fuit verbum Dei, quod Judæis ceu custodibus traditum ac creditum *Rom. III. 2. Matth. XV. 9 b.* dum plurimi justitiam in externis exercitiis & legis operibus collocarent, *omittentes maxima in lege, τὴν κρίσιν καὶ τὸν ἔλεον καὶ τὴν πίστιν, judicium, & misericordiam & fidem. Matth. XXIII. 23.* β) Accensi erant Judæi igne cœdorum affectuum, æmulationis &c. *Πεπληρωμένοι πάσῃ αἰδικίᾳ, πορνείᾳ, πονηρίᾳ, πλεονεξίᾳ, κακίᾳ, μεσὶ φόβου, φόβου, ἐρίδος, δόλου, κακοηθείας &c.* Repleti omni injustitia, scortatione, exquisita improbitate, avaritia, malitia: pleni invidia, cæde, contentione, dolo, malignitate morum. *Rom. I. 29.* Quæ vitia simul ac supercilium maximè Phariseorum summus Doctor veritatis *ὡς ἐξέσταν ἔχων* acriter sæpius taxavit vid. *Matth. XXIII.* Præprimis γ.) intestina illa bella & dissidia quibus Respublica Judaica horrendum in modum fuit concussa, & quæ Deus ceu futurae versionis prænuntios immisit, instantem excisionem & rejectionem rebellis hujus populi indicabant: nam *πάσα βασιλεία ἐφ' ἐαυτὴν διαμερισθεῖσα ἐρημῶσαι, unum quodque regnum adversus se distidens vastatur, & domus adversus seipsam distidens cadit* *Luc.*

Luc. XI. 17. Itaque Reipublicæ hujus facies velut *igneæ ac rubicunda* nobis obversatur, sive gravissima facinora, quibus sese polluerunt Judæi, sive injuriam, quam alter alteri inferebat, sive innocentis Prophetarum Dei sanguinis effusionem, ob quam illorum manus cædibus plenas dicuntur *Es. I. 15. conf. Matth. XXIII. 34. 35. 36. 37.* Sive corruptum cultum, sive denique horrenda supplicia, quibus rebelles sæpius à Romanis puniti sunt, sic Pilatus sanguinem facinorosorum quorundam Galileorum, cum pecudum sanguine, quas ritu Judaico immolabant, miscuerat *Luc. XIII. 1.* infelix quoque fuit exitus *Thendæ magi & impostoris, & Judæ Galilæi*, qui popularia docentes, non oportere populum Deo dicatum tributum pendere Cæsaris idololatris, bonam plebis partem ad se attraxerunt, cum omnibus quotquot illis adhæserant, interfecti sunt *Act. V. 36. 37.* spectemus. Quorum malorum auctores zelotæ fuerint, dictu impossibile est. *ð) Quum in igne lingua maledicæ emblemata proponi supra monuerimus*, nullum pestilentius hominis membrum mala lingua esse vel ex convitiis Pharisæorum in innocentissimum nostrum Jesum, (christioribus quasi quàm Elias olim ejus præcurfor, fatis implicitum) quem ceu Samaritanum, qui demonium haberet, vinipotorem, amicum publicanorum calumniati sunt, emissis, evidens est. *Sacerdotum labia scientiam & legem observare debebant, Mal. II. 7.* horum verò labia non igne Sancti Spiritus, sed igne gehennæ inflammata, non erant hi angeli Jehovæ, verum & rectum adnuntiantes, sed satellites Diaboli omnium mendaciorum Patris. *Job. VIII. 40.* quorum amentia & furor eò usque progressus est, ut Christum tanquam falsum Prophetam & seductorem populi crucis patibulo adfigendum curaverint, ac mundi Salvatorem, in cruce mundi peccata expiantem secundum *Deut. XXXII. 11.* vilipenderit. Nefandum scelus, cujus pœnam hi tenebrarum filii in æternis infernalibus flammis dabunt!

§. LXXXIV.

§. LXXXIV.

*Terra motu
Oeconomia
legalis est
stabilita
terra motu
iterum ab-
rogata.*

Concutiebatur terra quando nova lex inscripta tabulis lapideis, in Sinai prodita est, terræ motu rursus finienda & abroganda. Magna quidem videbatur illa mutatio, sed futura adhuc major, veteris enim Testamenti conditio non minus fuit mutabilis quàm status Ecclesiæ sub Promissione ante Mosis tempora, quod perspicuè indicatum, per *Haggæum* cap. II. 6. Sic ait *Jebova exercituum*, עוֹד אָחַז מֵעַשׂ הִיאַ מְרַעֵשׁ יְהוָה אֶת-הַשָּׁמַיִם לXX. Interp. ἐπιὸ πᾶξ ἐγὼ σαΐσω τὸν ἔθρονόν &c. *Adhuc semel pavum illud est: rum ego commoturus sum cælos & terram & mare & siccum.* In legislatione, quum novum fœdus panderetur, terra dicitur mota, nunc autem moveri ipsum ἔθρονός cœlum. Sub. N. T. auspicia signa longe notabiliora secundum servatoris nostri vaticinium *Luc. XXI. 25.* *In Sole & Luna & stellis & in terra erat anxietas gentium in consilii inopia resonante mari & solo*, acciderunt, ad quæ Haggæus procul omni dubio respexit. Prodigia quidem maxima in *cælo, terra, mari & sicco* Christo nascente, vivente & moriente facta sunt, de quibus videatur *POLI Synopf. Crit. ad HAGG. II. 7.* quò & pertineret TERRÆ MOTUS, quocum resurrectio JESU Christi fuit conjuncta, qui, loquor cum *Clar. WITSIO Exercit. XIX. in Symb. Apost.* §. XXII. *declarat instabilium rerum utpote fabriciarum amotionem, ut mancant quæ sunt stabilia Hebr. XII. 27. Quum enim moriente Christo velum ruptum, & inimicitia in carne ipsius abolita Eph. II. 15. deletique in cruce Chirographo Col. II. 14. resurgenti veluti apocha à patre data sit: consequens fuit, ut ea quæ ad tempus διορθώσεως instituta erant quaterentur, locum factura perpetuis ac stabilibus. Quod symbolice isto hoc terra motu significatum est.*

§. LXXXV.

Terra motus in

Quassa fuit terra in Christi morte, quassa in ejus resurrectione, prior concussio denotavit a. terram desertari abo-

abominandum scelus in creatore commissum, & quum Judæorum corda ad compassionem non flecterentur, hic ipse TERRÆ MOTUS ostendit rerum naturam Christo quasi συμπασιων VOSSIUS *Harm. Evang. lib. 2. cap. II. b)* Conqueri voluit terra de inutilibus quibus onusta esset ponderibus judæis scilicet, quasi postulans ut vivi, uti olim *Core Darbam & Abiram* absorberentur. Et licet judæi à terra non fuerint deglutiti, tamen hæc concussio docuit terram mox incolas suos evomituram fore *Lev. XVIII. 25. 28.* Ita c) Prophetissam egit, quæ vastationem terræ Canaan denunciavit terram fructuosam hanc in salsuginosam vertendam propter malitiam habitantium in ea. *Pf. CVII 34. Deut. XXIX. 32.* Posterior significavit 1. fœdus Dei in Christo esse confirmatum, & id ipsum quod judæi omnibus viribus impedire conati sint conversionem scilicet gentium, Evangelii adnunciationem in toto terrarum orbe, certo futurum, adeoque 2. Christo qui tanquam primogenitus in mundum introducebatur *Hebr. I. 6.* omnia nunc subjecta, omnia facta nova, omnia post adductam æternam justiciam & præstita quæ lex mortis efflagitabat, fore stabilia nullis interturbanda sæculis.

*Christi
mortis & re-
surrectione
præsignifi-
cationis
fuit.*

§. LXXXVI.

Ità præterire debuit gubernatio Ecclesiæ V. T. non sine horrendis signis, quæ horrendos habuerunt effectus. Motus à Christo prædicti *Luc. XXI. 25.* accuratè evenerunt, possemus & illos physice interpretari, obscuratus enim sol est in cœlo tempore passionis Dominicæ, contigerunt & alia portenta, quibus tamen certis prodigiis & futuram solitudinem prænunciantibus neque attendebant (Judæi, fallacibus, Deumque calumniantibus Prophetis creduli,) animo, neque credebant: sed velut attoniti, nec aut oculos habentes, aut animas edicta Dei dissimulavere: modo cum supra civitatem sidus stetit simile gladio & per annum perseveravit, cometes modo cum ante defectionem primique belli motus ad diem festum azymorum populo conveniente (octavus autem dies erat Aprilis mensis) nona hora

*In destru-
ctione Rei-
publice ju-
daica &
ante illam
extraordi-
narii con-
tingere
motus, qui
à Christo
prædicti.*

hora nocturna, circum aram itemque templum tantum lumen effulsit, ut clarissimus dies putaretur: & hoc usque ad mediam permansit horam: quod imperitis quidem bonum augurium esse videbatur: sacrorum verò peritis, prius quàm eveniret, statim dijudicatum est. Eodemque festo die etiam bos, cum ad hostiam duceretur, agnum in medio fani peperit. Orientalis autem porta interioris templi, cum esset aenea atque gravissima, & sub vesperam vix à viginti viris clauderetur, serisque ferro vinculis obseraretur, pessulosque altos haberet in saxum limen demissos, uno perpetuo lapide fabricatum, visa est noctis hora sexta sponte patescere. &c. JOSEPHUS de B. J. lib. 7. cap. 12. Quæ & similia portenta & prodigia judæos ad seriam pœnitentiam invitare debuerunt, in quem finem etiam sunt præmissa veluti præcones pœnitentiæ extraordinarii, Deus enim neminem punit nisi prius terruerit & pericula imminencia denuntiaverit. Illa prodigia à Servatore prædicta mysticè potius intelligenda sunt, siquidem secundum vaticinium Joëlis II. 32. Sol mutatus fuit in tenebras quando densissimis tenebris & summa corruptione in doctrina ac vita Judaismus circumfusus conspiceretur, illi enim, qui facem alias Ecclesiæ præferre debebant, ipsi clavem cognitionis amiserant cæci duces Luc. XI. 52. Matth. XV. 14. & XXIII. 16. Luna conversa fuit in sanguinem per cædes mutuas à zelotis sæpius excitatas, hi enim omne malitia facinus amulati sunt, nullo in amulatio, quod ante commissum memoria tradidit, prætermisso: quamvis nomen sibi ex bonorum emulatiōe imposuissent: qui eos quos lederent, propter effera sui naturam cavillando fallebant, qui malorum, que maxima essent, bona ducebant. Itaque debitum vita finem invenire, merita illis omnibus poena Dei voluntate decreta JOSEPHUS de B. J. l. 7. c. 28. sic in initio libri VI. refert: ἡ κατὰ τῆς ὀψιμῆς τῶν ἑλλωτῶν ἐπιγέσις, κατῆρξεν ἀλώσεως τῆς πόλεως quod zelotarum in populum dominatio auctor fuerit excidii civitatis. Ita Politia judaica tot cædibus cruentata igneum retulit colorem. §. LXXXIII. stelle deciderunt de cælo, quando Sacerdotes,

Docto-

Doctores legis, Synedrii M. membra rudes & indocti erant, qui omne luce penitus privati sunt ob traditionem Christi Jesu in maledictam mortem crucis, tum enim secundum prophetiam *Jeremia XV. 9. Sol in meridie, vel dum adhuc esset futurus dies occidit. Mare astuavit*, quando Romani veluti *aqua maris* vento vehementissimo agitatae terram judaicam inundaverunt, quum Judæi Romanis per Pompejum tributarii facti, per Augustum in provinciæ formam redacti, per Procuratores variè exagitati, & demum quasi funditus deleti sunt. Quos fluctus, eorumque sonitus & diu antea præviderant & audiverant, quod crucifixio Servatoris, quem ob metum Romanorum Joh. XI. 48. tradiderunt, manifestum facit. Concussæ sunt *δυνάμεις τῶν ἑσπέρων vires calorum*, quando non tantum lex ceremonialis & cathedra Moysi tanquam cæli judaici virtus abrogata & eversa, sed etiam amoto à Juda sceptro regimini Politico Israelis finis impositus est. Et quis fando unquam enarrabit anxietatem & perplexitatem gentium in terra? quandoquidem Evangelii prædicatione totus orbis fuit commotus. Instantis mutationis signa conspiciebantur & inter gentes subito oraculorum silentio, idolorum de cælo, arcæ fœderis in regna gentilium deportatâ, percussione, quæ olim in *dejectione Dagonis 1 Sam. V. 3 4.* præfigurata fuit.

§. LXXXVII.

Quod quidem signa à Prophetarum maximo Jesu Christo prædicta attinet, non ignoro illa simul secundum Interpretum sententiam tanquam seculorum consummationem antecedentia conf. *Matth. XXIV. 3. seq.* explicari, si verò verba *Luce* cum iis quæ *Matthæus* habet, conferamus, evidens est, hic non signa tantum seculorum finem, sed etiam Hierosolymæ destructionem præcedentia describi, siquidem ipsa Hierosolymæ vastatio & consummatio Ecclesiæ V. T. typus fuit consummationis mundi & Ecclesiæ sub N. T. Illa judicium in Judæos exercita sub nomine adventus Christi

N

*Instantis
mutationis
signa genti-
bus præsa-
ctâ.*

*Quamvis
signa à
Christo
prædicta
pertineant
ad finem
seculorum,
attamen
Christus
tunc adve-
nisse jure*

dici potest,
quum V. T.
abolevit &
regnum in-
ter gentes
erexit.

Matth. XXVI 64. proponuntur, tunc enim Christus advenit, quando cœlum V. T. *concusit*, & omnia quasi nubibus & tenebris involvit, quo ipso se tanquam supremum Judicem, παντοκράτορα & glorificatum Dei filium adseruit, cui facile esset terram de loco movere ac regni sui pomœria ad gentes usque protendere. Et sanè fortior sese in Evangelii prædicatione vis exeruit, quam olim in *vento petras perrumpente & montes subvertente*, illâ enim corda gentilium obfirmatiora & quibusvis petris duriora quasi perrupta fuère, ut itâ Divinæ potentia, quâ *ex lapidibus Abrahamo filios excitare poterat*, Matth. III, 9, magnitudo agnosceretur & celebraretur. Adnuntiatio Evangelii inter gentes signum erat adventus Domini, qui rejectis Judæis carnalibus, gentes quoque in communionem E. G. receperit. Igitur quæ olim Eliæ Jeshu Christi prænuntio in monte demonstrata, in Sinai i. e. Ecclesia V. T. pariente ad servitatem impleta sunt.

§. LXXXVIII.

Expecta-
tur insignis
commotio
qua sedes
antichri-
stiana deji-
ciatur &
gentes qui-
bus hacten-
us via salu-
tis nondum
innovit,
in Eccle-
siam intro-
ducantur.

Nostrum h. I. non est pluribus, quod usque signa in destructione Ecclesiastici & Politici regiminis V. T. facta pertingant, examinare. Interea tamen minimè dubitamus quædam adhuc esse expectanda ante ultimum Jeshu Christi adventum, id enim apertissimè innuit Paulus Hebr. XII, 26. in allegatione Hagg. II, 7. adhuc semel ἴτι ἀπαξ ἐγὼ σέσω εἰ μὴ τὴν γῆν ἀλλὰ καὶ τὸν ἕρανὸν ego concitiam non solum cœlum sed etiam terram. Totum hoc universum quasi commovebitur, quando Sol ille spurius antichristus ὑπεραιρόμενος ἐπὶ πάντα λεγόμενον θεὸν ἢ σέβασμα, 2 Thess. II, 4. Soli justitiæ Jeshu Christo oppositus involvetur tenebris, i. e. fraudibus ejus & dolis reiectis omni splendore privabitur, ut omnes hunc falsum prophetam agnoscere possint. Deinde Luna mutabitur in sanguinem, quando regnum antichristi tyrannide occupatum & stabilitum ad formam regiminis Politici administratum, vel bellis intestinis, cædibus, rapinis devastabitur, Apoc. VI, 15, IX, 8. XVII, 19. vel quando

quando Reges & Principes qui lumen suum ab illo sole spurio mutuati erant *Dan. XI. 39.* errores falsi Prophetæ agnoscent, & eum derelinquent. *Porrò stella de cælo decident,* illi qui in dignitate Ecclesiastica constituti veluti sidera cæli spurii adparuerant, abnegato cultu & coetu antichristiano omnem lucem à Christo accipient. *Mare astuabit* quando regna gentilium idololatrarum, in quibus ceu infidelium colluvie & elemento femini verbi Divini recipiendo & fructibus producendis haud apto, nulli fructus fidei, & respicientiæ creverant, gloriam suam Regno Christi inferent & quasi auxiliatorias manus ad meretricem illam magnam turbandam & thronum ejus everendum, ut ita *suffocetur Draco maris Es. XXVII. 1.* porrigentum implebitur vaticinium *Apoc. XVII. 15. 16. Aqua quas vidisti, ubi sedet meretrix, populi sunt & turba & gentes & lingua. Et decem cornua qua vidisti in bestia, hi odio prosequentur meretricem & desertam reddent illam & nudam, & carnes ejus edent & ipsam igne exurent.* Præcedet sonitus veluti fluctuum maris, quem excipiet antichristi lapsus & dejectio illius cathedræ, hunc rursus insequetur gentium propter hæc signa attonitarum. *ἀπορία.* HAGGÆUS l. c. mentionem facit commotionis sicci, per חרבה *Siccum intelligere videtur* Prophetæ, ita Celeb. BRAUNIIUS ad Hebr. XII. 26. commentatur, non imperium Romanum florens & potens, ipsam scilicet Romam & Italiam; sed & omnia Regna & Respublicas, quas variis bellis vastavit, & in formam provinciarum redegit. Præterea reliqua regna gentilium, imperio Romano nondum subiecta; sed ipsi quasi ignota, quemadmodum deserta & vastitates, cultioribus populis ignota esse solent. Tales fuerunt tunc nonnulla loca hæctenus in Europa, præsertim per totam Asiam, ultra Gangem; ferè tota Africa, integra America; Omnis India Orientalis & Occidentalis, omnesque Insule & terra incognite sub utroque Polo. Omnes ista חרבות vastitates, per predicationem Evangelii etiam motæ sunt, ut nostris temporibus in pluribus locis Christus predicaretur, præsertim per Anglos & Hollandos; sed & planè concutiente voce Christi

mutabuntur & ad Christum se convertent, etiam populi hæcenus obstinatissimi ultimo Ecclesia fato, quando plenitudo gentium in-erabit Rom. XI. 25. quando audietur vox septima tube: Regna mundi sunt Domini nostri & Christi ejus Apocal. XI. 13. 14. 15. instat ergò universalis commotio, qua remotissimæ gentes, quibus hæcenus Evangelium nondum innotuit, excitentur ut in Christo salutem quærant atque ita ad externam Ecclesie communionem accedant.

§. LXXXIX.

Ignis initi-um Occo-nomia lega-lis, ignis e-jus finis.

Igne fundata est Oeconomia legalis igne etiam perit, ita finis principio congruere plerumque solet. Populus judaicus eleganter sub emblemate montis ardentis proponitur, igneum quoque retulit colorem, quum sub Omnipotentis protectione tutus omnia hostium tela ignita avertere facile posset, quamdiu enim purior & doctrina sine additamentis Patrum & vita idololatriæ non contaminata apud illum floreret, quamdiu Israelitæ majori zelo pro gloria Dei flagrantibus secundum præcepta Dei fœderati incederent, hostibus erant terror circumquaque, quod non minus per montem ardentem quàm solumnam nubis & ignis per quam nocte & interdiu in deserto ducti, præfiguratum est: Simulatque verò à fœdere Dei recesserunt, igne ipsi sunt consumpti. Quemadmodum igitur Ecclesia Judaica primò adparuit tanquam mons ardens, ita & centalis interit in mare imperii Romani conjecta. Apoc. VIII. 8. Quòd Judæi Romanos invitos ad Hierosolymorum & totius Judææ excidium coegerint, discimus ex JOSEPHO de B. J. lib. 6. c. 11. Denique civitatem ipsi evertère, & Romanos invitos hanc tristem admittere victoriam coègere: tardiusque venientem in templum ignem pene traxère. Et in Prologo de B. J. dicit. Quod domesticis dissensionibus est eversa & in templum sacrosanctum invidias Romanorum manus atque ignem Judæorum tyranni traxère testis est, qui eam vastavit, ipse Caesar TITUS per omne bellum miseratus quidem populum, quod à seditionis custodiretur: sepe autem consulto differri passus civitatis excidium, protrac-

Judæi Ro-manos in-vitos ad su-um excidi-um coègè-re.

ob-

obfidionis spatio; dummodò belli pòneret auctores. Tandem verò Titus decrevit Hierofolymam, ipfumque templum, quod Dei fententia jam dudum igne damnauerat, oppugnare. Tito tamen inuito templum incenfum eſt eò die quo prius à Rege Babyloniorum fuerat concrematum, fuit iſ decimus Auguſti anni à Chriſto nato ſeptuageſimi tertii, verba JOSEPHI de templi incendio inter alia ita ſe habent: *Milium quidam non expectato cujusdam edito, neque tantum facinus veritus, ſed Divino quodam motus impetu, à contubernali ſuo ſuſcillitur, & ex ardente materia raptum ignem in fenestram inſerit auream, unde ad membra circum templum adificata de ſeptionali regione aditus erat. Flamma verò excitata Judaorum quidem calamitate dignus clamor exoritur, & ad ſubveniendum properatio, neque jam vite parcendum rati, neque viribus temperandum, amiſſo eò cujus gratia cauiffimi videbantur: & paulo poſt: Templum quidem hoc modo inuito Tito exurit: mirabitur autem quis in eo etiam circumacti temporis rationem & fidem. Nam & menſem ut dictum eſt, eumque diem ſervavit, quo primum à Babylonis templum erat incenſum. Et à prima quidem ſtructione templi, quam Salomon Rex inchoauerat, uſque ad hoc excidium, quod evenit ſecundo anno Principis Veſpaſiani, mille centum triginta colliguntur anni, & ſeptem menſes, ac dies quindecim. A poſteriore verò, quam ſecundo anno Cyri Aggeus fecerat, uſque ad excidium quod Veſpaſiano imperante Juſtinuit civitas, anni ſexcenti triginta novem, & dies quadraginta quinque, cap. ſequenti: Flamma incendiî templi tanta erat, ut pro altitudine collis, ardentis que operis magnitudine totam quis ardere crederet civitatem. NAM COLLEM QUIDEM IN QUO TEMPLUM ERAT EXURI RADICITUS QUIS PUTARET, ITA UINDIQUE FLAMMIS PLENUM: Videbatur autem ſanguis igne largior eſſe, pluresque interfectioribus interfecti: omnisque terra cadaveribus regebatur, & ſupra corpora mortuorum gradientes milites curſum fugientium ſequabantur. Si tot nobis eſſent ora, quot oculi argo, impoſſibile*

*Templum
incendi-
tur, JOSE-
PHUS de
B. J. lib. 7.
cap. 10.*

Cum tem-
plo tota Ju-
dæa perit,

bile tamen narratu foret in quantis calamitatibus Judæi fue-
rint constituti, quantas clades perpassi, & quantæ factæ stra-
ges, omnes has miseras ἀδήγητα τὰ πένθη inenarrabiles clades
vocat qui de iis fufius egit auctor toties citatus & in hisce
omni exceptione major, ex quo hocce tantum adponimus,
quod ἐδὲν δὲ μέγθ' ἢν τῆς Ἰεδαίας, ὁ μὴ τῇ προαρχέσθι πόλει
συναπώλλουται, nulla pars fuerit Judææ, quæ non una cum
Hierosolymis, præcellentissima civitate interiret. Tunc verè in-
tremuit tota terra, fundamenta montium concussa sunt in ira
Jehovæ, ad perdendum impios ex terra præstantissima, quam
inhabitandam dederat, & quæ omnis generis vitiis erat re-
pleta, tantum enim abest, ut quædam pietatis pars fuerit con-
servata, ut potius summa injustitia ac malitia regnaverit.
Ideo cuncta quæ natura hominis ferre potest supplicia quæ
variis peremti cruciatibus pertulère, in eos ad extremum-
vitæ terminum congesta sunt, qui protervè in Deam &
sanctissimum ejus sœdus peccarunt; meritò Judaicæ gentis
universitas, tota criminibus ac perfidiæ suæ immersa justas
scelerum pœnas dedit, & quâ tandem digna tantis sceleribus
pœna affici poterat? Fortasse quis dixerit minima eos,
quam commiseri, fuisse perpassos. conf. MATTHIAS in
Theatro Hist. de Tito Vespasiano. Ita implementum conse-
quebatur quod prædixerat servator Matth. XXIII. 38.
Ecce relinquetur vobis domus vestra deserta, XXIV. 1. de
templi destructione vaticinans: Amen dico vobis, non relin-
quetur hic lapis super lapidem, qui non dissolvatur: conf. Luc.
XIX. 41, nam postea urbs Hierosolyma à Tito everfa &
solo adæquata est. EUSEBIUS scribit quod terra ejus aratrius
dissulcata, ne lapis super lapidem relinqueretur, sicut Christus
Servator illis prædixerat. Verba BÜLLINGERI in fin.
Epit. Temp. & Rerum &c. de Hierosolymorum gentisque Judaicæ
excidio h. l. mea facere liceat. dum autem considero cades fune-
stissimas, incendiæque & horribiles hujus pertinacis expugnationis
labores, occurrit mihi illud. Ence apud MARONEM:

Qui

*Quis cladem illius noctis, quis funera fando
Explicet? aut possit lachrymis aquare labores?
Urbs antiqua ruit, multos dominata per annos, &c.*

Adhunc verò modum clarissima urbium Orientis, ut PLINIUS ait, Hierosolyma interit, atque gens infelix Judaica horrendis modis est excisa. Ita Hierosolyma mœnibus & fortissimorum virorum præfidiis firmata atque munita, ut inexpugnabilis videretur humana arte & Marte: Nam quatuor muris erat circumdata, & turribus 80 firmissimis communita, quibus confidentes Judæi Romanis gloriose insultabant, seque intra viginti annorum spatium ipsi non dedituros præsumebant: quin imò arroganter & præsumtuose dicebant: si vel pennas volatiles haberent, muros tamen suos ipsos non transvolaturos vid. MATTHIÆ Theatr. Histor. de Tito Vespasiano, funditus deleta est, cujus & totius Judææ everfionem insequabatur dispersio judæorum in universum terrarum orbem, hi enim spectaculum in hodiernum usque diem facti sunt omni carni in signum severitatis justitiæ Divinæ, quæ contemptores fœderis & legum Dei acerrimè puniuntur. Rectissime judicavit BULLINGERUS l. c. in Hierosolymorum interitu universo mundo exemplum sempiternum esse propositum: In horrendo & lugubri hoc spectaculo, dicit, illud in primis censio esse spectandum, Deum veracem & justum patefacere universo mundo, quam odevit hominum rebellionem, eorum maximè, quorum saluti ille consulens, præcones salutis mittit, quos isti tamen aspernantur, respuunt ac persequuntur &c. Quis igitur amplius quum extrema primis adeò congruant, ambigeret istiusmodi stupendis prodigiis, igne nimirum, fulgure, tonitru, terra motu quæ non in legis promulgatione tantum prima, sed & secunda vice in θεοφανεῖα in illo ipso Sinai monte Eliæ facta evenerunt, prælusum fuisse Oeconomix legalis conditioni in genere & fini ejus in specie, ex omnibus circumstantiis aliter judicare non licet.

§. XC.

§. XC.

Calamitates cum quibus Judæi ultimo tempore conflictati, omnes miseras, quas unquam ob peccata sustinuerunt, gravitate superabant.

Uti olim in visione Vati nostro exhibita *ventum concussio, concussioem ignis* fuit insecutus atque ista tria se mutuò gravitate superarunt, plus quippe horroris est in terrâ motu, quam in vento, & in igne quàm in concussione, eodem modo sese res habuit cum V. T. in cujus initio horror Israëlitis incutiebatur *tum* ob horribilem Jehovæ in Sinai monte præsentiam, *tum* legis ceremonialis intolerabile jugum, iste terror augebatur, quando postea, quories in Deum peccassent variis pœnis *vel fame, vel peste, vel bello*, ex quibus malis interdum optio dabatur 2 Sam. XXIV. 13. adficii sunt. Ultimo verò tempore non certò quodam suppliciorum vel miseriarum genere, ut antea, sed cum omnibus maximisque calamitatibus conflictabantur, scilicet fame, peste & bello uti venustè & eleganter CLEMENS *Alexandrinus* inquit, *quod Deus interdum homines castiget quinque, sex vel septem literis*: per quas intelligit tres illas grandes & epidemicas calamitates quæ sunt λιμός, λοιμός καὶ πόλεμος. De tribus hisce malis, intestinis civium factionibus, è quibus cædes, bonorum direptiones & innumerabiles miseræ ortæ, immani fame, & hanc insecuta horribili peste, quæ præprimis in urbe Hierosolyma tempore obsidionis sæviebant, videatur JOSEPHUS ut de Judæorum captivitate & dispersione in omnes gentes, qua nulla unquam severior pœna in illos sæviit, nihil huc adferamus. Ita ultima conditio priore pejor effecta est, quò enim propius Oeconomix veteris finis instaret, eò vehementius quasi judicia Divina in gravescèbant, ut indicaretur externam illam regiminis tum Ecclesiastici tum Politici formam planè abolendam esse, *quod enim antiquatur ac senescit, prope est ut evanescat* Hebr. VIII. 13. Deinde ista signa se mutuò gravitate superantia præludia fuisse videntur, omnium generum pœnarum quibus illi affiendi, qui beneficia gratiæ in Christo oblata respuerent, clarior enim N. T. revelatio & uberiora N. T. bona, graviorem simul infidelibus &

& irrogenitis pœnam denuntiant Hebr. X. 26, 27, 28. in q. c. I. conf. BRAUNIUS in *Comment.* Denique quò propior Messie adventus, eò etiam intensius desiderium illius in fidelibus excitabatur & accendebatur Pf. XIV. ult. Ef. LXIV. 1, 2,

§. XCI.

Quod si ex iis, quæ hucusque in medium protuli, iudicium sit ferendum, nemo cui de meliori luto præcordia ficta, inficias ibit per *terra motum & ignem* tempora Judaismi, præprimis illius ultima fata, designari. Impræsentiarum quidem prolixius de variis V. T. defectibus ac imperfectioribus, ob quas Deus ibi non fuisse sanò sensu, quum maximè temporalia bona Israëlitis collata, *nondum ante ultima tempora ipsis collata fuerunt vera & permanentia bona, ipsaque salus, non fuit ipsis re ipsa patefacta*, inquit *Celeb. noster Interpres COCCEJUS ad ultima Mosis §. 886.* cui ob hæc & similia sinistrè intellecta, dicam scribere non veretur *Doctissimus* alias WITSIUS in *Oecon. Fœd. l. 4. c. 12. §. 5. & c.* dici utique potest, disserere non vacat, nam V. T. Oeconomiam tantum *umbram futurorum* non vera & permanentia bona habuisse, ipse qui summum in cœlo tertio cognitionis apicem consecutus est, veterum mysteriorum explicator *Paulus Hebr. X. 1.* scribere haud dubitavit. Non simpliciter & præcisè præcæ Oeconomiam fidelibus negatur, quod nobis hodie tribuitur, sed *majoris & minoris*, ut loquuntur, *sit comparatio*, quia illi parvas tantum vivæ lucis scintillas habebant, cujus plenus hodie fulgor nos illustrat. Simili ergo prorsus modo quo *Deus in commotione & igne non fuisse* perhibetur, *non fuit* sub Oeconomia legali, sive modum regiminis Ecclesiastici, sive Politici, utrumque ultimo tempore corruptissimum *Mich. VII. Jer. IV.* spectemus. Meritò Deus, in regno & Ecclesia Israelitica præter nomen ultimis saltem temporibus ferè nihil habente, non fuisse fertur, quod abunde immania populi crimina ob quæ miserrimè perit à *Tito Vespasiano* id ipsum occasione coronarum triumphalium sibi in transitu ab Ægyptiis

Uti Deus in concussione & igne non fuisse ferur, ita consimiliter sanò sensu sub V. T. non potest dici maxime ultimo tempore.

oblatarum agnoscere: *Ego hoc non feci sed Deo irato populum suum ob peccata castigare volenti manus meas accommodavi, pessundatus, docent.* Judæos abhinc auxilio Numinis & vero cultu privandos vox in templo ante excidium Hierosolymitanum audita: *Μελαβαίνωμεν ἐν τῷ θεῷ* h. e. *migramus abhinc, subindicavit.*

§. XCII.

Ità verò hæc excipi nolumus ac si veri fideles profusus defecerint, nam quemadmodum tempore Eliæ supererant 7000. millia eorum, qui genua Baali non incurvaverant, eodem modo se habuit conditio Ecclesie illius temporis articulo, quo verus Eliæ antitypus Jesus Christus in carne visus, hæc quoad externum adspectum quasi invisibilis, quum tota Judæa, tum quoad literam tum mysticè esset instar deserti, Jehova sibi tamen quosdam integros scelerumque puros medios veluti inter ignicolos ut Abrahamum in Ure Chaldæorum, medios inter Baalitas ut Eliam, medias inter flammam uti Sadrach, Mesach & Abed-Nego *Dan. III. 12.* servavit, quæ clariora quam ut ulteriori demonstratione & exemplorum syrmate indigeant.

§. XCIII.

Post transitionem Jehovæ cujus מוֹרָא ceu singularis benevolentie & Divini favoris signum Moses olim viderat, Vates noster *flamine lenis aura* recreabatur. Transibat quidem Filius Dei ante faciem Patris sed tanquam Sponsor adhuc per passiones consummandus, relictis post se exandescentie signis, quæ demum veluti nocturnæ tenebræ per surgentis auroræ jubar dispelluntur, in adventu Christi discussa fuerunt. Quantum igitur discrimen inter transitum, & perpetuam mansionem vel inhabitationem, tantum inter V. & N. T. ut non immerito transitui adsimiletur, quod demonstratu facile nisi præsentis dissertationis limites plus justo excedere vereretur. Post transitum JEHOVÆ sc. Sponsoris terra fuit concussa, quoniam Regnum DEI tunc tem-

Quemadmodum sibi Deus olim plures ab impietate liberos servaverat, ita & fuit illius temporis quo Eliæ verus antitypus in carne visus, conditio. Ira signa in adventu Christi cessant, Christus non amplius regnum mobile sed immobile consecutus est.

temporis mobile, R. vero C. quod Christus adeptus, inconcussus est, earum mutationum, quas illud subit, respectu, non amplius transit. Quia vero Regnum Cœlorum gratiam sine signis iræ offert illiusque perpetuitatem, obsignat, ideo comparandum *leni aura*.

§. XCIV.

Quoniam *χρόνος ἀνάλωμα πολυτελέστατον* atque ne minima quidem difficultatis specie adsertum nostrum Novi scilicet Testamenti Oeconomiam per *הַר הַמְּתִיר* *her vocem tenuis silentii* adumbratam fuisse laborat, brevibus quæ dicenda supersunt recensebimus, nam ut fulius omnia exequamur ex. gr. *demissam & vivam* vocem in itis regenerationis & illuminationis, utramque insequitur vividus divinæ gratiæ sensus, adplicari posse, instituti nostri ratio & studium brevitatatis haud sinunt. Antequam *דְּמִיטְרִי* *Dominus justitiæ* nostræ coram facie Patris constitisset & patiendæ æternæ justitiæ adduxisset, non poterat fidelium gaudium verum esse ac solidum; Illud Evangelium *ἐξ' ἰσχύος* vocandum quod veram in passionibus & morte Christi factam expiationem, peccatorum deletionem, justitiæ æternæ adductionem, scissionem & abolitionem chirographi imò æternam *λύτρωσιν* adnuntiat. Hæc omnia impetrata tum quum Christus in monte illo *הַר הַמְּתִיר* coram Patris facie sese stitisset ad offerendum spontaneum & verum pro peccatis mundi sacrificium, cujus valore non amplius transgressiones imputarentur. Quum Elias consisteret ante faciem Dei montes perruptos esse, perfractas petras, terram concussam excitasse ignem novimus; quum Christus *ἐν κρανίῳ τόπῳ* coram facie Patris passus tota natura in *συμπάθειαν* flexa, adeo ut quum homines *ἀπαθείς* filerent, lapides (judex Pilatus ejusque uxor & centurio de innocentia Servatoris testati sunt) loquerentur. Christus verus Eliæ antitypus priusquam patiendæ omnia quæ Prophetæ antea nunciaverant, consummaret, rite exploratus est

Verum Evangelium post factam per mortem Christi peccatorum expiationem nuntiatur. Christus coram facie Patris constitit ἐν κρανίῳ τόπῳ. Ob passionem Servatoris tota natura movetur. Antequam Christus pateretur prius exploratus est.

primò statim ministerii sui anno per 40. dies ac noctes à Sathana tentatus, de quo tamen postea egregium egit triumphum, multo Eliâ, quem persecutionum metus vehementer percult ut fugam capesseret & demum sese occultaret, in quò satis suam infirmitatem prodidit, constantior, excellentior multo Christus qui in certamine suo cum diabolo se Deum fortem, sponsorem ἀμίαντον demonstravit, & demum *τελειωθεὶς ἐγένετο τοῖς ὑπακούουσιν αὐτῷ πᾶσιν αἰῶσι σωτηρίας αἰωνίας* Hebr. V. 9. qui fundamenta Ecclesiæ suæ ità posuit ut porta inferorum eam superare nequeant. *Matth. XVI. 18.* In monte olim maledictio in legis transgressores pronuntiata, in monte omnis maledictio ablata, ut benedictio posset viva Evangelii voce inter gentes publicari.

§. XCV.

*Tempus ad-
ventus Je-
su Christi
in carne
suavi aures
& demissa
vocis simile.*

Quum Deus olim ex monte locutus ad populum Israeliticum hic verba Dei licet fœderati ob horrenda illa signa cum quibus lex data fuit, audire recusabat *Ex. XIX. 20.* Christus verò in plenitudine temporis à Patre missus *suavioribus labiis* usus est, *non clamavit, non extulit, non fecit audire foris vocem suam* *Jes. XLII. 2.* ea similis extitit auræ leni, non multum strepitum facienti, sed vento suaviter recreanti, omnia quæ operatus est arcanâ & invisibili Spiritus S. virtute perfecit, cujus regnum non erat de hoc mundo. Tempus quò, Christus verus Elijah adparuit optimè per suavem auram & demissam vocem præfiguratum fuit non solum respectu modi quo veniebat, illorum ad quos veniebat, sed & finis ob quem carnem adsumserat. Non veniebat in turbine impetuoso, in fragore omnia concutiente, aut in igne subito devastante, sed in voce placida, i. e. in Spiritu mansuetudinis, in contemptibili forma servi pauper & ab omni mundi splendore alienus, nihilo tamen fecius efficacissime operabatur, omnia ejus dicta & facta *θειότητα* spirabant, clucebat mira majestatis plena se efficaciter mentibus audi-

auditorum insinuans suavitas ex verbis, potentia ex miraculis, quæ vis in miraculis manifestata admirabilior quam si montes subvertisset &c. ad sanandos enim homines ab utero cæcos, claudos, surdos, ad ejicienda dæmonia, suscitandos mortuos majus requiritur robur quam montes de loco movendos & perrumpendas petras. Ad quos Christus veniebat pauperes erant & a mundo contempti *peccatores & publicani, κοπιῶντες καὶ πεφοβισμένοι* *Matth. XI. 28.* quorum animabus veram requiem attulit, ii enim erant, ad quos salvandos ceu oves domus Israelis deperditas è cælo descendebat: *Filius hominis non venit ut perderet animas hominum, sed ut servaret.* *Luc. IX. 56.* Hic ipse loquens *המדרב* *Jes. LII. 6.* postquam Deus olim *πολυμερῶς καὶ πολυτρόπως* Evangelium, quò nihil jucundius atque præstantius excogitari potest, nuntiavit: olim quidem etiam evangelizatum, sed ista adnuntiatio fuit *future gratie προεναγγέλισμος* *Gal. III. 8.* Hæc autem *gratie presentis* prædicatio erat Evangelium *ἔξόχως.* Non potuit jucundissimum esse omnibus veris Israëlitis Jesum in protevangelio promissum, tot typis adumbratum, tot votis expetitur, tot sæculis expectatum in carne videre præsentem *eaque audire & videre qua multi Prophetae & justi & reges desideraverant.* *Matth. XIII. 17. Luc. X. 24.*

§. XCVI.

Christus omnia in sinu Patris visa, quæ *πρὸς ζωὴν καὶ εὐσέβειαν* necessaria, veram rationem quomodo peccator per cultum rationalem in *spiritu & veritate* *Joh. III. 23.* ad gloriam Dei cum propria salute pervenire possit, exposuit, adeoque se demonstravit tanquam *viam veritatem & vitam* per quem solum ad Patrem accessus datur *Joh. XIV. 6.* Quæ olim obscura ænigmaticè sub tot typis, umbris, figuris, proposita sine ulla ambiguitate per Evangelium revelavit, velamen legis Israelitis oppansum removet, adè ut clariorem mysteriorum fidei cognitionem obtineant fideles, quibus
Christo ex-
posita.

Christo

Christus factus SAPIENTIA 1 Cor. I. 30. *Velut in speculo omnes reſecta facie gloriam Domini intuentes in eandem imaginem transformamur ex gloria in gloriam sicut à Domino Spiritus* 2 Cor. III. 18,

§. XCVII.

*Christus
veram ju-
stitiam ad-
duxit.*

In toto quidem N. S. omnes sapientiæ Dei in Christo multiformis thesauri recluduntur, resplendescunt in hoc opere impervestigabiles Divinæ patientiæ, bonitatis ac misericordiæ opes, maximum tamen omnium beneficiorum. *justitia perfecta*, quam Christus morte sua adduxit, ea instar limpidiſſimi fontis & scaturiginis aquarum vivarum est, ex quo sufficiens solamen in fideles defluit: *vi hujus justitiæ* absolvimur à reatu & jus ad vitam æternam consequimur: peccata non amplius imputantur illis qui in Christo sunt, illorum plena *ἀφεσις* facta est: siquidem Christus perfectissimè legem servavit factus sub legem Gal. IV. 4. non exprobrantur per effusionem sanguinis brutorum sæpius repetendam, illam enim potestatem lex per Christi mortem amisit, huic satisfactum, Deus nobis reconciliatus, Christus sanguine suo semel in sanctuarium cœleste illato plenissime satisfecit *αἰωνίαν λύτρωσιν ἐσόμεν* *Hebr. IX. 12.* Christum veram. justitiam passionibus & morte sua impetrasse ostensum fuit, quando Deus Filium justificavit & absolvit à reatu, resuscitando illum ex mortuis. Hinc omnes qui per fidem Christum recipiunt & sic actu in ipso existunt vividum justitiæ Christi per fidem sibi imputatæ sensum deprehendunt, experiuntur pacem conscientiæ consummata, quæ effectus justitiæ est, *opus justitiæ tranquillitas & securitas usque in seculum.* Es. XXXII 17. Pacem habent fideles cum Deo per *ἐπερωτήματα τῆς ἀγαθῆς συνειδήσεως* 1 Pet. III. 21. Quum Christus se obtulit conscientias fidelium purificavit ab operibus mortuis & mediator factus est N. T. ut nobis adquiret redemptionem à lapsibus prioris Testamenti Heb. IX. 14. 15. Ita *Christus factus nobis JUSTITIA,*

§. XCVIII.

§. XCVIII.

Præter egregios *visceribus purpuratis* &c. justitiæ Christi fructus veram nobis sanctitatem Christus sanguinis sui effusione impetravit, in hoc enim *fons apertus est pro peccato & immunditie* Zach. XIII. 1. In lotionibus, adpersionibus & baptizandi ritibus V. T. quotquot fuerunt unquam, frustra collocabatur vera puritas, aqua corporis non verò animæ sordes abstergit, ratio gentes docuit aquam animæ impuritatem auferre non posse quare OVID. *Fast. l. 2. distich. 23.* illorum qui nimia credulitate decepti quod aquæ scelera abluerent, crediderunt, vanitatem falsè risit

Ab nimium faciles, qui tristia crimina cadis

Fluminea tolli posse putatis aqua!

Christus solus est nos *sanctificans* Eph. V. 26. 27. uti enim per illius justitiam à reatu, sic à peccati dominio per SANCTIFICATIONEM liberamur.

§. XCIX.

Quemadmodum in Christo vera salus, actualis sc. liberatio ab omni incumbente maledictione ejusque horrendis signis exhibitâ, ita immunes jam sumus à legibus & præceptis in placitis, circa res natura sua indifferentes quarum vel usus vel abstinentia olim Israëlitis interdicta erant, libertas hodie obtinet, manumissi sumus à *servitute elementorum mundi* à legibus Israelitarum forensibus, Judæis qua talibus, quibus ab aliis gentibus distinguerentur, latis, hæ in adventu Christi sunt abolitæ LIGHTFOOTUS *Miscell. cap. 59.* eleganter quidem ait: *Lex ceremonialis*, quæ ad solos judæos pertinuit, data fuit Mosi privatim in tabernaculo Lev. I. 1. & simul cum tabernaculo concidit; quando aulæum fuit disruptum. *Lex moralis* spectat totum mundum; & in mundi totius conspectu fuit edita, in montis videlicet cacumine: & perdurare debuit quamdiu mons ullus loco suo staret. *Lex judicialis* quæ magis indifferens est, stareque aut cadere potest &c. Sed *hac licet egregiè dicta sint*, non tamen omnes leges

*Liberavit
fideles à
maledictione
& legibus in placitis.*

cere-

ceremoniales Mofi in tabernaculo datas evincunt, illa enim quæ *Ex. XIX.* usque ad finem hujus libri recensentur, huic sententiæ admodum repugnant. Id interea indubitata veritas est nos à lege condemnante ejusque potestate quæ instar vinculi erat quo V. T. fideles constringebantur, esse liberos, non amplius sumus ὑπὸ νόμον ἀλλ' ὑπὸ χάριν *Rom. VI. 15.*

§. C.

*Prærogati-
va Novi
Testamenti
præ veteri
ex modo
admini-
strandi Re-
gnum Dei
clarè satis
cognosci-
unt.*

*Gentes per-
tinent ad
populum
Dei quoni-
am lex Mo-
saica cen-
paries in-
tergerinus
per mortem
Christi ab-
rogata.*

Præminetia N. T. præ lege ex eo porro elucescit, quum suavior multo modus F. G. administrandi, postquam enim Christus resuscitatus ex mortuis & collocatus ad dex-
tram Patris in cœlis ὑπεράνω πάσης ἀρχῆς καὶ ἐξουσίας καὶ
δυνάμεως καὶ κυριότητος, καὶ παντὸς ὀνόματος ὀνομαζομένου
ἢ μόνον ἐν τῷ αἰῶνι τῆτιν ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ μέλλοντι *Eph. I. 21.*
Imperium humanum sic dictorum *Deorum, Scribarum ac
Phariseorum in cathedra Mosis sedentium*, circa cultum Divi-
num & actus religiosos qua tales non amplius valet. Novum
Testamentum καὶ ὑπερβολὴν θεοκρατία REGNUM DEI
est: Rex noster Christus qui per passiones consummatus
thronum suum in cœlo collocavit & ad Dextram Patris con-
sedit usque dum omnes hostes ponantur scabellum pedum
ipsius. Subditi hujus Regni sunt Judæi & gentes nullo am-
plius discrimine τῆς περιτομῆς καὶ ἀκροβυστίας habito, quod
Christus sæpius prædixerat tanquam *Princeps pacis Jes. IX. 6.*
cui *hereditas gentium* promissa *Pf. II. 8.* & morte suâ, quâ
medius inter cœlum & terram suspensus τὸ μεσότοιχον τῆς
Φεραγμῆ dissolvit siquidem velum templi scissum, ut Judæi
pariter ac gentes accedere possent, ἐν γὰρ χειρῶν ἰησοῦ ἔτε
ἄριτομη πῖσχυει, ἔτε ἀκροβυστία ἀλλὰ καινὴ κρίσις *Gal. VI. 15.*
deleta est, quæ in carne, inimicitia: hi subditi sunt ex Deo
nati, quorum nomina scripta in cœlis, qui signum Dei in
frontibus gerunt. Hujus regni bona sunt cœlestia absque
bonorum terrenorum arrha, hinc fideles non quæ ἐπὶ τῆς

γῆς

γῆς, ἀλλὰ τὰ αἴτω Col. III. 2. quærere jubentur. Leges, quibus reguntur fideles cœlestes sunt, ut Dei voluntatem faciamus in terra uti in cœlo fit, præcipientes. Denique quum totus Ecclesiam gubernandi modus, nempe per *verbum & Spiritum* merè cœlestis sit, hujus regni subditi συμπολίται τῶν ἀγίων καὶ ἐκείνοι τῶ θεῷ *sanctorum concives & domestici Dei* Eph. II. 19. ἀνακεφαλαιῶνται τὰ πάντα ἐν τῷ χριστῷ τότε ἐν τοῖς ἔρανοῖς καὶ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς. I. 10. conf. §. LXXVI. audiunt. Quæ natura hujus regni quum per Evangelium plenius manifestetur nomine *εὐαγγελίᾳ τῆς βασιλείας* EVANGELII REGNI insignitur. *Matth. IV. 23.*

§. CI.

Postquam Christus morte sua ceremoniarum choragio finem imposuisset, non amplius fideles χειροποιήτῳ ἀγίῳ adstringendi erant. Tristissimum olim fuit quum non omnes Israëlita eodem jure templum, Sanctum & Sanctissimum ingrediendi gauderent, & sæpius ob impuritatem legalem omni accessu destituerentur, gentes verò prorsus abalienatæ ἐλπίδα μὴ ἔχοντες καὶ ἄθεοι ἐν τῷ κόσμῳ Eph. II. 12. Christus ideò jus nobis adquisivit quo singuli in ipso haberemus παρρησίαν καὶ τὴν προσεγγωγὴν ἐν τεποιήσει διὰ τῆς πίστεως αὐτοῦ Eph. III. 12. *Quicumque Deum timeant ex quavis gente & justitie operam dant Deo accepti sunt* Act. X. 35. ubique locorum manus puras ad Deum levare possumus *χωρὶς ὀργῆς καὶ διαλογισμῶ* 1 Tim. II. 8. eique sine dierum selectu per cultum rationalem nos tradentes ἀξίως περιπαήσοι τῆς κλήσεως ἧς ἐκλήθημεν Eph. IV. 1. Templum N. T. gloriosius multo nunc est præ veteri scil. *vel ipse Christus*, in quo Deus veram habet σκηνάσων, siquidem in eo habitat plenitudo Dei σωμάτων Joh. I. 14. *vel ipsi fideles* 1 Cor. III. 16. 17. *Domus Dei spiritualis ex lapidibus vivis* 1 Pet. II. 5. *Sacerdotium regale,*

Cultus N.

T. ab omnibus sine discrimine ubique locorum & omni tempore exercetur. Ex quo N. T. cognoscitur.

Reges & Sacerdotes Apoc. I. 6. Sacrificia spiritualia dum sistant corpora sua θυσιάαι άγίαυ, ευάρεστον τῷ Θεῷ τήν λογικήν λατρείαυ. Rom. XII. 1. offerentes: ad hanc felicitatem respiciens Psaltes cecinit Ps. LXXIII. 28. Bonum, propinquum esse Deo.

§. CII.

Mors fidelium N. T. non amplius consideratur ceu pœna.

Fidelium N. T. libertas & prerogativa sese ad ipsam mortem extendunt, cessat ejus timor, manumissi sumus à morte maledicta tam corporis quam animæ. *Nam etiamsi corpus fidelium quorū umcunque moriatur propter peccatum Rom. VIII. 10. mors tamen illa aculeum suum amisit 1 Cor. XV. 55. & finis peccati ac miseria transitusque ad vitam æternam est Job. V. 24. Atque hætenus immunes sunt fideles ab ea morte quam Deus ut pœnam propriè dictam & horribilis excandescencia sua effectum, homini peccanti interminatus est. Job. VIII. 51. 52. Neque solum tò formale pœna à morte fidelium sublatum est: sed & quidquid ad mortis reliquias pertinet, abolebitur tandem per gloriosam resurrectionem. WITSIUS Oec. Fœd. D. l. 4. c. 15. § 17.*

§. CIII.

Misio Spiritus S. in die pentecostes ob circumstantias notabilis.

Quò verò omnia N. T. beneficia à Christo parata fidelibus adplicarentur, & hi in fructibus meriti Sponsoris consummati latarentur, mitti debuit Spiritus sanctus ceu N. S. effector, nos regenerans, illuminans, justitiæ Christi sensum per veram sanctitatem in nobis efficiens, uno verbo factam ἀπολύτρωσις ob signans, qui ideò παρέρλητ Joh. XIV. 16. אַנשׁ דַּבַּר alter index qui indicat occulta, electos omnia docet & omnia necessaria suggerit, quem se Deus redditurum loco nimirum Filii ad Patrem profecti daturum pollicetur, Zach. IX. 12. Job. XIV. 26. Job. XVI. 7. nominatur. Hoc Spiritu Apostoli prius baptizandi erant Matth. III. 11. quàm abirent ad Evangelium inter gentes prædicandum, hic Spiritus à Christo promissus mox post ascensionem in die pentecostes in sonitu ingenti ὡσπερ φερομένης κωνῆς βιαίας

can-

tanquam ruentis flatus violenti non ut legem denuò maledi-
ctionis pronunciaret, sed suavissimis nunc & uberrimis con-
solationibus animos fidelium demulceret, descendebat: ve-
hementi illo flatu operationum Spiritus S. efficacia designata
fuit. Omnia hic mysteriis plena in effusione Spiritus sancti
sive locum, sive diem, sive modum, sive personas, in quas ef-
fundebatur. spectes. Aderat, ERASMUS in Act. II. 1. „
conf. IV. 31. tamdiu exoptatus ille dies pentecostes quin-
quagesimus scilicet qui Judæis quoque latus & venerabi-
lis, vel ob annum Jubilæi qui quinquagesimo quoque anno
recurrerat, vel quod lex in monte Sinai prodita sit quin-
quagesimo die ab occiso agno: cujus cruore incolumes
exierant ex Ægypto. In monte prodita est vetus lex in-
scripta tabulis lapideis: in cœnaculo prodita est lex nova,
per Spiritum sanctum inscripta cordibus credentium. „
Utrobique loci sublimitas, utrobique ignis. Sed illic nihil
aliud quam mons est, quem populus etiam attingere pro-
hibetur, nimirum crassus ac terrenus nec capax rerum „
spiritualium. Hic in ipso monte domus est, ut agnoscas
Ecclesiæ concordiam. Illic mons Sinai, qui conveniebat
ferendæ legi, quæ multitudine præceptorum coërceret reb-
bellem populum. Nam à præcepto SINA dicitur. Hic
mons Sion, qui Hebræis sonat speculam, unde despiciun-
tur omnia terrena, unde per fidem velut è propinquo pro-
spectantur cœlestia. Illic ignis terribilis, fumus, incen-
dium, fulgura ac tonitrua: Hic Spiritus vehemens sed
alacritatem adferens non terrorem, & ignis qui non exu-
rat corpora, sed mentes illuminet, cœlestique facundiâ „
*locupletet linguas simplicium. vs. 2. Non erat ille *Boreas**
*è nubibus frigus adspirans: neque erat *Notus* è palustri „*
bus locis teporem pestiferum adferens corporibus. Hic „
Spiritus operabatur in illis qui coram mundo contempti quo-
rum pectora dissidiis, odiis & rixis cæterisque affectibus non
erant tumultuosa, sed potius plena charitate, humilitate ex

imbecillitatis sensu orta, his addidit robur & alacritatem: replebat totam domum, vel coenaculum in quod magno consensu convenerant, quandoquidem Spiritus S. charisma electis ἀπέρπας, quum olim guttatim destillassent, quam ob rem non fuisse dicitur, erant conferenda. Quum Spiritus descenderet, auditus est sonitus quasi venti magnò impetu sese ferentis, percepta concussio, visus est ignis, neque tamen hac signa quenuquam terruerunt sed omnium animos expeperescerunt ad expectationem promissionum Divinarum. Novum ibi accidebat, transmutabantur in cœlestes homines, novis linguis igne cœlesti accensis, loquebantur, &c. Et quum hæc omnia contigerint in templo ubi variarum linguarum gentes cœlesti igne inflammabantur, Doctrinam Evangelii magno sed tamen jucundo sonitu inter omnium linguarum gentes diffeminandam, ut impleretur vaticinium *Jesaja II. 2. prodit doctrina Sione & verbum Jehovæ Hierosolymis*, indicatum fuit.

§. CIV

Quomodocunque igitur sive de Christo salutem impetrante sive de Spiritu S. eam applicante, prædicta intelligamus, Oeconomia N. T. instar demisse ac placide vocis est. Quid enim quæso gratius & acceptius accidere potest, quam si sub miseria constituti vocem liberationis audiant? Mercenarius *adspirat ad umbram*, ut post labores in solis æstu exantillatos, dulci fruatur quiete, sub V. T. fideles operibus legis, quibus exercebantur, pressi & defatigati anhelabant quietem & refrigerium, anxiiis votis expetentes τὸς κρύπτος ἀναψύξε- ἀπὸ προσώπου τῆ κυρίου A. C. III. 19. καίτοι ἀναψύξεως vocantur tempora Evangelii i. e. recreationis & refrigerationis, tanquam ab æstu ærumnarum & miseria peccatis excitato, hæc tempora quum adpropinquarent, maximum præcis fidelibus attulerunt gaudium, dici nequit quanta læticia veri Israëlita in tanta N. T. felicitate gestientes, fuerint perfusi. Omne refrigerium, lenis auræ adflatus insolitum solis calorem temperans, cuncta animata & inanimata recre-

Christi in carne exhibitio ingentis gaudii materia.

recreans, imò quicquid mundus possidet deliciarum, umbræ tantum, si Evangelium ejusque ineffabilem dulcedinem, & admirandos effectus cum iis comparaveris: hoc Christum prædicat, quid suavius? Christum המדרב *ipsum loquentem*, ea quæ olim sub tot figurarum involucris & ænigmatum ambagibus per legis asperitatem intellectu difficilia & impedita edifferenter, subito mortalium omne genus innovantem, aboliis peccatis ad justitiæ regnum, tum quum plerosque suæ vitæ tæderet, (quod rumor & aura quædam lenis famæ secreto per ipsas gentes de venturo Messia sparsa effecerat, uti præcinit VIRGILIUS *Eclog. IV. initio*

Magnus ab integro seclorum nascitur ordo:

Jam redit & virgo, redeunt Saturnia regna:

Jam nova progenies caelo demittitur alto:)

vindicantem videre atque audire quid amabo dulcius unquam? Ubi demū hanc dissertationē finirem, si huic in se suavissimæ considerationi ulterius in hærerem, si jucundissimas Spiritus S. operationes, in quibus admiranda sese prodit efficacia, siquidem licet omnium agat remisissimè tamen vitam Spiritualem inter tot malorum dæmonum insidias & letalia peccatorum venena, tueretur, longius enarrare velim. Hic Spiritus novæ ac Divinæ vitæ auctor est, facit, ut *fideles cum Christo unum sint* 1 Cor. XII. 12. omnium ejus bonorum eos participes reddit 1 Cor. III. 22. 23. promissiones Evangelii intimat, inscribit & obsignat in cordibus fidelium *Eph. I. 13.* hinc dicitur arrhabo hæreditatis nostræ 2 Cor. I. 21. 22. consolatur nos & *συνμαρτυρεῖ τῷ πνεύματι ἡμῶν ὅτι ἐσμεν τέκνα Θεοῦ.* Rom. VIII. 16. manet nobiscum in æternum, *Job. XIV. 16.* Hæc sanè fidelium sub N. T. prærogativa est, quod Spiritu à Deo donati, in intimo eum animorum suorum penetralsi incolam habeant, qui Divinæ charitatis flammam excitat, ignis facer cœlitis delapsus *Lev. IX. 23. 24.* ad servandum in ara jugi sacerdotum cura erat, ne extingueretur *Lev. VI. 12.* is ignis

*Spiritus
Sancti operationes
suavissima
sunt.*

ignis Spiritus S. erat symbolum, qui toties ignis vocatur, qui victimas omnes Deo gratas facit Rom. XV. 16. nunquam extinguitur, habitat in electis in habitatione perpetua, propterea hi templum Dei magis propriè quam Hierosolymitanum illud propter Divinitatis in habitationem quam *קדש* Hebræi dicebant, quodque figura duntaxat fuit illius rei cuius veritas in Christo primùm, deinde fidelibus deprehenditur 2 Cor. VI. 16. In hoc Spiritu *καύχημα καὶ χαρὰν* gloriationem & lætitiã ob beneficia per Christum parata, quæ olim sub V. T. rigore legis multum obtuscabantur, sed gloriosioribus multo effectis hodie demonstrantur, quam ob causam *βασιλεία τῆς Θεοῦ ἐστὶν δικαιοσύνη, καὶ εἰρήνη καὶ χαρὰ ἐν πνεύματι ἁγίῳ* Rom. XIV. 17. nuncupatur, habemus. Quum verò Spiritus Sanctus non veniat cum externo strepitu, sed maximè internè arcana quadam vi atque penitiori insinuatione in conscientis hominum operationes suas perficiat, unusquisque vel me tacente intelligit, Spiritus Sancti operationes earumque effecta, quæ non possunt non perquam jucunda accidere fidelibus uti graphicè describuntur 1 Pet. I. 3. seqq. ab infinita Dei sapientia sub placida ac demissa vocis susurro præfigurata & Oeconomiam gratiæ sub N. T. delineatam sub ejusmodi emblemate fuisse, ex omnibus circumstantiis quæ egregiè conspirant, aliud iudicium ferre non possumus, accuratior veteris & N. T. instituta collatio, modi operationum Spiritus Sancti expositio id clarius evincerent, verùm quum hæc & similia in systematibus abunde sint explicata, obiter tantum quædam notasse & sequentia ex Clar. WITSII Exercit. 23. in Symb. Apost. §. 39. addidisse sufficiat: Sane sola vox Spiritus est, quæ animum ærumnarum suarum onere pressum erigere valeat. Etiam si & hominum aliquis & angelorum linguis loqueretur, non accedente interno Spiritus instinctu, miser consolator audiet. Unum autem Spiritus verbum plus valet, quam milleni omnium Prophetarum, Evangelistarum, Apostolorum, imò ipsius Domini Jesu externi sermones, *sejunt*

sejuncti ab interno Spiritus alloquio. Denique quum facta verbis multo potiora ac potentiora sint, iis quoque non sinit se ἀπαύσῃ Spiritus Dei, fideles quasi manu apprehensos in conclavia & ad osculum regis deducens, vel etiam in locum convivii ubi pro vexillo amor est, eaque eos caelestium mulcens dulcedine deliciarum, quas terrestres anima nec sapiunt, nec capiunt, & qua manna abscondita symbolo eleganter proponuntur, ob hanc præter cæteras rationem, quia nemini nota nisi cui gustata. Spiritus sanctus eo tamen ordine operatur, ut suas consolationes non nisi corde contritis & de peccatis seridè dolentibus concedat, præcedere ergo debet ventus magnus & commotio & ignis, antequam plenum τῆς χαρᾶς ἐν πνεύματι ἀγάπῃ sensum experiamur, quem certis demum gradibus adsequimur. Spiritus sanctus nunquam blanditiis suis animos nostros demulcet, quin simul eos ad Dei amorem, gratitudinis sollicitum studium, & quaesitissimæ pietatis praxin acuat. Verum de hisce jam supra egimus §. XLVIII. O ergò fortunatos nimium Regni Cælorum cives si sua bona norint! O terque quaterque beatos quibus omnem Dei gloriam ac pulchritudinem quâ amabilis est peccatori in Christo adeo clarè conspicere datur! O Divini maximè amoris in Spiritus Sancti efficacissimis & jucundissimis operationibus stupenda miracula! O majestatem, efficaciam, præstantiam ac claritatem Sancti Spiritus operationum, quibus nos miserimos homunciones omnium Dei thesaurorum & immensæ illius gratiæ fruitionem infallibiter consecuturos fore convincimur!

§ CV.

Quum Evangelii per Apostolos jussu Servatoris post effusionem Spiritus Sancti Act. I. 7. prædicati sonus exiret in omnem terram, dici nequit quanta cum hilaritate gentes Evangelium, postquam à Judæis abjectum sperumque esset, per eorum quippe offensam salus obigit gentibus, eorum offensa fuit opulentia mundi Rom. XI. 11. 12. exceperint Act. XIII. 46. 47. 48. prædixerat id cum singulari affectu Esaias c. LII. 7. Quam

Evangelii prædicatio gentibus grata, & egregios habuit effectus & facta celeriter.

*Quam speciosi sunt pedes evangelizantis, pronunciantis pacem, evangelizantis bonum, pronunciantis salutem; dicentis Sioni, regnat Deus tuus. Major ibi evenit mutatio quam olim in publicatione legis, ibi accidebant vehementissimi tonitruum fragores, fulgetrorum internitentium vibrationes, spissæ caliginis nebulae, atri vapores, concussio montis Sinai adventum Dei sentientis tremor, hic verò ad promulgandum E. G. inter gentes Deus mediis coram mundo contemptis, vilibus, ac rei gerendæ minus idoneis usus est instrumentis 1 Cor. I. 27, 28, 29, II. 4. Apostolis scilicet, eorumque *συνεργοις* nulla secularis sapientiæ claritate conspicuis, nulla Græcæ Romanæve eloquentiæ suadâ instructis, ad Regnum Christi inter gentes hæctenus à populo Dei & Testamentis Gratiæ abalienatas, frementibus licet inferorum portis, contradicentibus Philosophorum scholis, erigendum, quod admirabili contigit successu, plus effectum est per verbum Christi ab Apostolis mediante Spiritu illius prædicatum, quam horribilia signa in Sina monte; hæc subvertebant montes & concutiebant terram, illa inserviebant ad convertendos & ex tenebrarum abyssu in R. lucis protrahendos miseros homines. Et sanè quis non ipsâ rei mirabilitate obstupescat, quum eos, qui à condito ævo lapidibus, & lignis, & demonibus, belluisque humanâ carne victitantibus & reptilibus venenatis, animalibusque omnis generis & feris in formibus, **IGNIQUE & TERRÆ** & ipsius universi inanimatis elementis, Divinum honorem & cultum tribuebant, Altissimum Deum & cæli ac terræ opificem, ipsum utique Prophetarum Dominum, Deumque Abrahami & avorum ejusdem, post Servatoris nostri adventum, videat invocantes? EUSEBIUS *Demonst. Evang. l. I. c. 6.* Quæcunque per Evangelium inter gentes evenerunt, eò faciunt, ut certi simus, hunc nostrum Jesum verum & unicum Messiam esse, cujus verbo & spiritu tam stupenda opera, quibus simile vel suppar ab omni retro antiquitate neque vidit neque audivit quisquam, peracta sunt. **Mira cele.***

celeritate brevissimo temporis spatio Evangelium quasi per totum orbem instar fulgoris rutilabat, Deus *volitabat super alas venti Ps. XVIII. 11.* Verba salutis instar *lenis auro* celeriter non minus quam efficaciter penetrabant ad illos, qui hactenus in umbra mortis sub potestate tenebrarum principis constricti tenebantur. Et licet nondum in omnes mundi partes exiverit sonus Apostolorum, quum phrasium S. scripturæ universalitate *Rom. X. 18. Col. I. 6. Marc. XVI. 15.* duntaxat indicetur, nullo terrarum gentiumve discrimine extra anni solisque vias longe lateque propagatum esse Evangelium Christi, tamen expectamus beatum illud tempus, quo *pleniudo gentium introeat.*

§. CVI.

Revelato Messiae debuerunt adhærere populi *Gen. XLIX. 10.* qui prædictus tanquam *expectatio & desiderium gentium Hagg. II. 8.* Non amplius Ecclesia angustiis Cananæ limitibus coerceri, sed per totum orbem colligi & conservari debuit, maximè postquam templum Hierosolymitanum tanquam ceremoniarum Sacrarum sedes destructum est: Summa sane Dei sapientia ex eo elucet, quod non prius abdicaverit veterem populum, quam novum è gentibus collegisset, non percussum fuit templum anathemate ante quàm domus Dei spiritualis è lapidibus vivis esset ædificata *1 Pet. II. 5.* Si enim ante Republicæ Judaicæ eversionem Regnum Christi inter gentes non illustre factum, Christus Rex sine Regno potuisset videri.

Christi Ecclesia per totum orbem collecta antequam veteri populo abdicatus.

§. CVII.

Modo Ecclesiam N. T. gubernandi aliquatenus etiam admodum sunt poenæ quibus *vici aerei Deias* puniuntur, quemadmodum enim Spiritus Sancti operationes verè spirituales, ita etiam plerumque poenæ immittuntur spirituales illis, qui Spiritum Dei non tantum contristant, verum etiam eidem semper resistunt, hi demum morti spirituali & aeternæ traduntur. Varia quidem sunt etiam poenarum temporalium gene-

Poenæ quibus sub N. T. contumaces coercentur, statui illi sunt adcommo-

genera quibus in justitiæ Divinæ exemplum contumaces corripuntur, verum hoc demum contingit, quando peccatores neque minis neque promissis faciles aures præbent, flexi & pœnitere nescii, atque ita in impœnitentia ad finem usque perseverant. Sub V. T. quando quis in minimis impingeret, statim secundum legem dare pœnas cogebatur, post Christum exhibitum etiam supplicia mitigantur & non adeo severe puniuntur delicta quò ità ἀναπολόγητοι reddantur impii. Grave interim Dei ejusque fœderis contemptores manet judicium Hebr. X. 28. *Qui aspernatus fuerit legem Moysi absque misericordia moritur ex duorum aut trium testimonio. Quanto acerbiorè supplicio dignus censebitur, qui Filium Dei conculcarit & sanguinem fœderis per quem fuerat sanctificatus, profanum duxerit & Spiritum gratiæ contumeliâ affecerit.* De variis infirmitatibus, electis, quamdiu in hoc mortalitatis ergastulo versantur, adhærentibus, μεθοδείαις τῆ διαβόλου, insidiis diaboli, quas tamen gloriosè vincunt & portum salutis salvi ingrediuntur, dicere temporis angustia non sinit.

§ CVIII.

Post concussione
hujus universi
πάντα
ἀφθάρτα
ἔσται.

Licet nulla talis mutatio, quam hætenus vidimus, respectu F. G. futura sit, restat tamen *concussio & mutatio* totius universi, de qua Petrus 2 Ep III. 10. *Cæli cum strepitu & fragore transibunt, elementa verò æstuantia solventur; & terra, quæque in ea sunt opera, comburentur,* hæc verò signa antecedent illa de quibus §. LXXXVIII. *Σαλεύει δὲ τὴν κτίσιν ὅτι καὶ ἐναλλάσσει, ἵνα μείνη τὰ μὴ σαλεύόμενα, τουτέστι, τὰ μηκέτι μένοντα σαλεύεσθαι καὶ ἀμείβεσθαι, ὡς εἰ ἔλεγε: διὰ τὸτο σείει καὶ ἐναλλάσσει τὴν κτίσιν, ἵνα λοιπὸν μείνη κατὰ χάριν μηκέτι μένοντα σαλεύεσθαι ἢ ἐναλλάσσεσθαι, μὴ ἐναλλασσόμενα δὲ ἐικότως ἐκ ἑἰ μείνει σαλεύεσθαι, ἀπαξ γὰρ τὴν πρῶτην ἐναλλαγὴν δεξάμενα, ἀφθάρτα ἔσται.* Tunc autem concutiet & immutabit creaturam, ut maneat ea, que non concutitur, hoc est, que jam non amplius concutienda sunt, aut immutanda, Tan-

Tanquam diceret: Propterea concutit & immutat creaturam, ut deinceps suo persistant loco qua non amplius concutienda aut immutanda sunt. Quae vero non immutantur, merito non amplius sunt agitanda: nam ubi semel primam immutationem susceperint, incompatibilia erunt. OECUMENIUS ad Hebr. XII. 27.

§. CIX.

Dum ferè in portu navigamus, memores sumus illius vulgati: *promissa cadere in debitum*, adeoque quum in fine § LIII. spem fecerimus, tria illa prodigia, *ventum, concussio- nem & ignem*, singularem ad formam quoque administrandi F.G. sub N.T. habere respecturos, nos demonstraturos, verbo saltem monendum, hanc sententiam lucem fœnerari ex *Act. II. & IV. 31.* ibi enim eadem signa recensentur, *SONITUS è Cælo tanquam ruentis flatus violenti, SUCCUSSIO loci in quo precabantur, IGNIS in dispersitis linguis, quibus portentis corda hominum sunt commota, ventus derepente extitit*, siquidem non longè post Apostoli veluti *rote* in quibus *spiritus vitalis* propellebantur ad prædicandum Evangelium inter gentes, illorum sonitus audiebatur, tanquam *sonus aquarum multarum, sonus omnipotentis, sonus confictus quasi sonus exercitus* *Ezech. I. 24.* Ipsi ventis Deus usus est ad Evangelium inter gentes adnuntiandum §. XX. ed respexit Servator *Luc. V. 4.* Navigatione enim patet via ad prædicandum. verbum Dei; das Evangelium bahnete sich einen Weg über den *ωκεανὸν ἀπέεαντον* Oceanum worüber nicht zu fahren ist, vid. **CAVEI** *Einleitung* anlangend den Fortgang der Christlichen Religion, und die zehn Verfolgungen wider dieselbe *Antiquitatibus Patrum præfixa* *cap 17. & seqq.* VENTUM insequēbatur CONCUSSIO, vehementes exoriebantur motus ob Evangelii prædicationem, excitatus demum fuit IGNIS sub decem magnis persecutionibus, nullum ibi supplicii, quod hominum malicia & vefanus furor unquam excogitare potuit, genus adeo crudele, quo non affecti fuerint Evangelicæ veritatis confessores, gladii, cruces, ignes, mille mortis genera

*Sub initi-
um N. T.
eadem si-
gna venti,
concussio-
nis & ignis
fuere visa,*

Christianis parata, Explorabuntur fideles per ignem, quando *tunica induti molestâ* uti vocatur à JUVENALI *Satyra 8. v. 235. vestis fuit*, prout exponit *Vetus Scholiastes* apud *Juvenalem ex charta facta, pice inlita, in qua ignibus pœna additi ardere solent*, quæ pœna omnium, quas ob testimonium Christi fideles per-
pessi sunt, gravissima existimatur.

§. CX.

*Tristissima
nostrorum
temporum
facies pœ-
nitentiam
& pietatem
suadet.*

Hæc etiam quæ vivimus tempora, sane sunt luctuosis-
sima, tum ob jactatam undique procellarum fluctibus Christi
navim, tum ob omnis generis flagitia impunè grassantia, bo-
næ enim leges dormiunt, verbum Dei contemnitur & con-
culcatur, *tenues* pariter atque *magnates* *viam Jehovæ ignoranti*,
Jer. V. 4. 5. peccatorum nostrorum cumulus indes augetur,
vanitas latius major quam unquam antea sese diffundit, crimi-
nibus nostris vindicta Divina provocatur & quum crescant
scelera, augetur pœna, testantur id sublatis undiquaque de
injuria temporum, victus & illorum quæ ad hanc vitam requi-
runtur penuria, adeoque benedictionis Divinæ defectu, cla-
mores, planctus & lementabiles voces, O miseros mortales
tantorum malorum causam nescientes! Divini scilicet verbi
contemptum, resipiscentiæ, fidei, ejusque fructuum, charita-
tis, sanctitatis &c. defectum, tantorum malorum lernam.
Mœstissimis questibus Ecclesiam præprimis Christi ob undi-
quaque ingruentes persecutiones, tormenta & clades, quibus
accedunt gravissimæ minæ, quas veritatis hostes contra Pro-
phetas, Domini, instar furentis *Jesabelis* evomunt & os quasi
aperiant uti *draco magnus Apoc. XII. 3. ad devorandum cœtum*
fidelium, impleri quis ignorat? Verendum meritò est, ne hæc
tantum sint malorum primordia, futurorum motuum, & pro-
cellarum infausta præfagia ac mala tempestatum omina.
Justam Dei ultionem jamdudum peccatis nostris promerui-
mus, ab omni quippe idololatria, quæ subtiliori longe quam
olim modo committitur, non sumus liberi, plus temporis
hactenus mundo ejusque elementis dedimus quam cultui
di-

divino, quæ maxima idololatria est omnibus suppliciis digna: Spirituales corpor, quò toti quanti obruimur, neglectus officiorum in verbo divino præscriptorum, famem *audiendi verba Jehovæ Amos. VIII. 11.* meretur. Caveam⁹ ergo ne pristinis peccatorum viis ulterius insistamus. Ecce medium ab ira Dei & infecuturis judiciis effugiendi nobis offertur, seria nimirum pœnitentia. Sedulò curandum ne *divitias benignitatis* Divinæ, *quæ nos ad respiciendam ducit*, contemnamus *Rom. 11. 4.* Quando gravissima nobis imminent mala, periculorum magnitudo à peccatis nos absterere debet. Unumquemque faciem suam coram Deo omniscio obvelare oportet, & serium de peccatis concipere dolorem, ad Christum unicam salutis causam se recipere, ei verâ fide, ne in æternum dimoveatur, inniti. Jugiter in timore Dei tanquam cujus oculis omnia intime sunt patentia, versari debemus, nobiscum reputantes, quanta sit nostra indignitas, *ἐδνεια & ἀδυναμία*, quanta è contra Dei Majestas & infinita clementia, qua abuti summum sanè scelus & damnabilis ingratitude. Ita tamen de misericordia Divina sentiamus, ne ejus justitiæ, cujus severissima exempla antiquioribus temporibus *εἰς τὴν ἡμετέραν διδασκαλίαν Rom. XV. 4.* prodita esse historia sacra memorat, oblivio nos securos faciat. Serio nosmet exploremus, numne officiis nostris ità fuerimus defuncti, quemadmodum lex Evangelica requirit, insignia enim quæ nunc sub N. T. exhibentur gratiæ beneficia, enixius veræ pietatis & sanctitatis studium postulant, si quæ defuerunt ea in posterum secundum ductum Spiritus Sancti, abnegata hujus mundi vanitate & scædis affectibus qui coram Deo alienus ignis, *pie, integre & juste viventes* supplicemus & probè simus memores nos aliquando quemque de donis sibi concreditus coram tribunali Divino responsum. In id incumbamus ne Spiritum Sanctum contristemus, internis illius compellationibus, convictionibus & suasionibus resistendo atque ità ejus motus suffocemus, sed potius ignem hunc sacrum sollicitè custodiamus ne extingatur, eum *ἀναζωπορώμεν 2 Tim. 1. 7.* ut in nobis ceu templis habitare pos-

possit. 1 Cor. III 16. 17. VI. 19. 20. Opera danda est ut quotquot Spiritus Sancti facti sumus participes, illum in nobis habitare sciamus, hac enim re ignoratâ, unionis nostræ cum Deo & Christo, in qua totius nostræ salutis cardo vertitur, certi esse non possumus. Non desinamus immensæ gratiæ & nunquam satis deprædicandæ misericordiæ Divinæ, quâ nos hucusque tam clementer, ne cum iudiciis celeriter immisissis in voraginem æterni exitiî abriperemur, tulit, immortales persolvere grates, supplices orantes, ut Benignissimum ac potentissimum Numen impietati, quæ velut pestilentissima lues ubique prohdolor! grassatur & mirum in modum cristas erigit, obicem ponat, ne in posterum pietati prædominetur.

§. CXI.

*Quadam
Evangelii
præconum,
qui Eliam
imitari de-
bent, officia.*

Illorum verò maximè quos Christus Ecclesiæ suæ Doctores constituit, officium est Eliæ exemplum imitari 1. demandato munere strenuè fungi, sine ullo personarum respectu, προσωποληνία enim novi cœderis ministros admodû deformes reddit, peccatores seriò reprehendere. 2. Non cum carne & sanguine deliberationem inire, vel animo frangi ob imminentiâ pericula & quum experiuntur omnes reprehensiones, doctrinas & saluberrimas admonitiones in mentibus auditorum nihil efficere, sufficit Divina promissio: *nam etsi simplicibus Dei iussis absque hesitatione & mora obtemperandum est*, prudenter & graviter inquit CALVINUS in Ex. III. 10. *tarditati tamen nostræ consulere Deus volens, promittit non vanos fore, nec inutiles nostros conatus*: cadant igitur non omnia ex voto, tumultuentur reprobi, irascatur mundus, fremant hostes, ringat diabolus & cruentas cicat persecutiones, mediis ex flammis Deus suos liberare novit, in cuj⁹ ergo manu omnia sunt remedia & eventus, ei tutò successus committitur, hinc 3. in munere suo fideliter versari, nihilque, quò cultus Dei & vera pietas stabiliri possit, prætermittere, licet legationem odii plenam, quæ plerumque hominum animos in furorem accendit, perferant. 4. Verorum Dei ministrorum est collatis dotibus rectè uti, ut in
illi.

illius lucrum erogent bona fide, quod ab eo acceperunt, olim rationem de commissis sibi *minis* reddituri *Luc. XIX. 12. &c.* Licet merces (quæ tamen ex sola gratia confertur) non adeo ampla videatur in mundi oculis, hujus enim gratia rara est, præter convitia, contumelias & persecutiones, justitiæ præcones *vel nihil vel exiguum* valde reportant, neque aliud quid Jesu Christi discipulis & servis, quorum conditio eâ quæ fuit Domini, melior esse nequit, expectandum, firmiter interea sint persuasi se sub illius auspiciis omnium fore victores & largam olim recepturos gratiam & gloriam, ubi qui *erudierunt & justificarunt multos splendore expansi ut stelle in sempiterna secula splendebant Dan XII. 3.* 5. Quum Deus in mediis judiciis misericordiæ suæ memor indoleat, Evangelii ministri enixis suspiriis, gemitibus atque ardentibus precibus *ad adæmptiōis* infidelium pœnitentiam Deo commendent, *impiorum enim hominum magis desiderandam esse respicientiam quam perditionem & sustinendum potius peccatorem ad tempus quam subito perendum* pie monet CLARIUS supra citatus. Absit ergo à Prophetis N. T. qui quod sunt, Dei gratia sunt, *1 Cor. XV. 10.* ut irrogenitis suam felicitatem, quam omnibus viribus promoveri potius debent, invideant, *Fons* Ninivitarum interitum cupientis factum Deo quam maximè displicuisse cap. 3. ejus Prophetiæ exponitur, 6. Etiam si Ecclesiæ conditio aliquando moestissima, ut non conspiciatur, nunquam tamen esse definit; verum quidem est, quod, uti omnes & singuli fideles interdum in sanctitate sunt labiles & à vera via deflectunt, ita Ecclesiam suas interdum pati vicissitudines, *mox* crescit in cognitione & amore, *mox* vero primum amorem amisisse dicitur, & inde est, quod externus status multas subeat vicissitudines, *mox* adparet splendida, *mox* ut fumus ascendens, *vel* fieri potest, ut externa ejus pars in curvas vias deflectat, non solum respectu professionis sed etiam cultus, quando sese uti tempore Eliæ idololatriæ conspurcat, cererum interim est quod veram & internam Ecclesiam attingit eam perpetuò conservari, quod ex efficacia meriti Christi, quo fideles redempti & ex promissionibus S. Scripturæ evidentissimum sit, omnis itaque ansa desperationis etiam tum quum desperata omnia videntur, Evangelii Doctoribus præcinditur. 7. Id sibi Evangelii præcones denique negotii datum esse credant, pro Salute Ecclesiæ pia fundere vota, ut in posterum *Rex Regum & Dominus dominantium eam* sub umbra alarum suarum protegat, illius hostes preternat, præprimis ut magistratibus sui timorem, quò puriorem ubique religionem *defensores fidei* custodiant & pro vera militent pietate, ne deuo cum

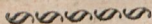
Eliæ

Elia de Sanctorum defectu & religionis barbarie conqueri necesse habeamus, inspiret. Hæc sunt H. L. quæ de præsentati materia in lucem emittimus, non alium in finem quam ut *ὑπερβαλλον μεγεθος τῆς δυναμειος κη σοφίας τῆ θεῶ* pro virili & tantum balbutiendo agnosceremus & celebraremus, illa enim quæ imperferutabiles Dei vias illustrare valent, non parvi pendenda esse debitis in Deum & veritates revelatas affectus suadet. Spes nobis hinc certa enascitur neminem ex æquis rerum æstimatoribus de hisce pagellis iniquè judicaturum, quod quæ innocenter & piè meditari licet, ob evidentem verisimilitudinem ostendere finus conati. Si verò cui secus videatur litigare contra nostrum non est. Cum iis qui nihil adprobant, nisi quod ex illorum arbitrio agitur, quive insanabili rixandi, calumniandi, maledicendique cacothæ impelluntur, nihil nobis negotii. Lectores candidi, quorum in pectore Christiana charitas adhuc æstuat, non idem cum his sentiant. Quæ hucusque dicta sunt, si per tempus licuisset in alium ordinem vel redigi, vel fufius, (quum multa sicco pede prætereire debuerimus e. c. num ea quæ in visione hac enarrantur revera contigeriint, vel sola specie oculis mentis repræsentata, & quæ similia) deduci nullo negotio potuissent. Interea Benevole lector hanc dissertationem æqui bonique consule & si quid inveneris quod non satis ardeat ne in sinistrum sensum rapias, iterum atque iterum rogamus,

f. CXII.

Conclusio.

Cœterum immortalis Numini mille obstricti vivimus nominibus, pro in nos collatis beneficiis præprimis in elaboranda hæc materia clementissimè nobis concessa gratia, debendi rei gratias, quas seculorum caducitas non capit, in æternitatem differimus, omnibus nostris votis id unice expetentes & humillimis precibus à D. T. O. M. efflagitantes, ut verbum suum nobis purum taceatur, adfictam Ecclesiam consoletur ac contra clandestinas hostium machinationes medios inter motus defendat, fideles Ecclesiæ largiatur Servos præclaris dotibus instructos & zelo pro gloria Dei accensos, qui Elia ad Exemplum *ὡς ἐξ ὑσιων ἔχοντες* vestigiis Summi Doctoris Jesu Christi insistentes in seculi nostri moribus acriter invehantur, neque minas neque brachium humanum metuant, quò demum emenso hujus vitæ stadio verè *Helioi*: cum Elia & omnibus piis ad beatos cœlestis superatis ærumnarum scopulis & miseriarum montibus, transferantur in immobile illud æternæ felicitatis regnum non amplius Dei *לפני הויה* sed eum de facie ad faciem visuri & inconcussa tranquillitate *לפני הויה* fruiuri. Det benignissimum Numen, ea vivamus tempora quo *spurius sol mutetur in tenebras, luna convertatur in sanguinem* atque *stellæ antichristianismi de cœlo decident, ut plenitudo gentium introeat & totus Israel salvetur.* Concludim⁹ illo Paulino *Hebr. XII, 28. 29. Quapropter regnum capeffentes, quod concuti nequit, teneamus gratiam, per quam serviamus Deo, ita ut ei grati simus cum virecundia & reverentia.* Etenim Deus noster ignis est consumens,

ADDITAMENTA.

I.

*D*ies Christi quem Abrahamus vidit fuit tum dies exim-
nitionis tum exaltationis.

II.

*Ecclesia sub Promissione non solum inclusa fuit in Fa-
milia Patriarcharum.*

III.

*Ex loco Pauli ad Hebræos XII. 21. male colliguntur
traditiones.*

IV.

*Frustra quidam hodie adparitiones Angelorum cre-
dunt.*

V.]

*Fides implicita Pontificiorum circa objectum errare
videtur.*

VI.

*Judeorum conversionem ante ultimum judicii diem
futuram adeoque nondum factam contra H. Grotium adseri-
mus.*

VII.

*Qui ἀποκατάστασι τῶν πάντων ita defendunt, ut damna-
torum spirituum ad salutem restorationem credant, perver-
sum redemptionis per Christum factæ conceptum fovent, at-
que Divinam justitiam lædunt.*

R

VIII.

VIII.

Nulla justitia coram Deo valet nisi Jesu Christi, que per fidem unicuique credenti imputatur.

IX.

Fuga Pastorum tempore persecutionis non adprobanda est.

X.

In Epistola Judæ vs. 9. Μιχαὴλ ὁ ἀρχαγγελὸς solus Christus est,

XI.

Cui & non Diabolo illa verba ἐκ ἐτόλμησε κρίσιν ἐπενεγκῆν βλασφημίας, ἀλλ' εἶπεν. Ἐπιτιμῆσαι σοι Κύριε. Non ausus est impingere iudicium blasphemix, sed dixit increpet te Dominus, attribuenda sunt.

XII.

Quando Elias 2. Reg. 11. 2. 4. 5. Elia dixit Jehova mittit me Beth-El usque, mittit me Jerichuntem, mittit me ad Jordanem, nihil, quod veritati contrarietur, commississe censendus est.

Velata facie veritus quam ΘΕΙΟΦΑΝΕΙΑΝ
 ELIAS Vates voce Dei trepidus,
 Hanc Tu submoto Velo clarissime WALTER
 Dum lustras PEPLVM Te meruisse probas.
 Quas nutrit *Lanus, Rhenus, Nicer* atque *Visurgis*
 Artes palladias, Te didicisse iuvat.
 Notus eras dudum Doctis ex BIBΛΙΟΦΑΓΩ,
 Virtutes omnis Musa Tuas celebrat.
 RINHELIVM nunc Te symmystam deveneratur,
 Doctoremque colit Te studiosa cohors:
 Quapropter meritos latus Tibi grator honores,
 Spiritus ELIÆ Te regat atque tegat;
 Non turbo rapidus turbet, non motio Terre
 Terreat, aut ignis fervida flamma furat.
 In leni Deus est aura, qua pectore mites
 Tranquillat, fulcit, sustinet atque fovet.
 Ita Tibi semper spiret foecunda, secunda,
 Hoc voveo, LENIS sit DEVS AVRA Tibi.

Viro admodum Reverendo & Clarissimo,
 suo quondam Heidelbergæ Auditori
 gratissimo, nunc Candidato dignissimo,
 Affini dilectissimo sinceræ amicitie
ΤΕΧΝΗΓΙΟΥ

L. M. Q. P.

JOH. CHRISTIANVS KIRCHMEJERVS,
 S. Theol. D. ejusdemque Prof. Pr. & Con-
 sil. Ecclesiast.

VIRO

VIRO
Admodum Reverendo, Nobilissimo & Doctissimo
COGNATO SVO

Honoratissimo Dilectissimoque
 pro GRADV LICENTIÆ

disputaturo,
χαίρειν και ευπραττειν.

ERgo, bonas artes teneris qui *doctus* ab annis,
Doctoris quaeris jure brabea Tibi!
 Hoc pretium studii vigilatorumque laborum.
 Haec Pallas meritis praemia digna refert.
 Gratulor ex animo summos, quos ambis, honores,
 Utque diu vivas, dulcis Amice, precor.
 Sic Christum *doveas* & puro pectore serves:
 Nam Christum discens omnia *doctus* eris.

Sic optat & gratulatur
ολοκαρδως

FRANCISCVS VLICVS RIES.

P. P. O.

Fd 29 79

ULB Halle
002 711 796

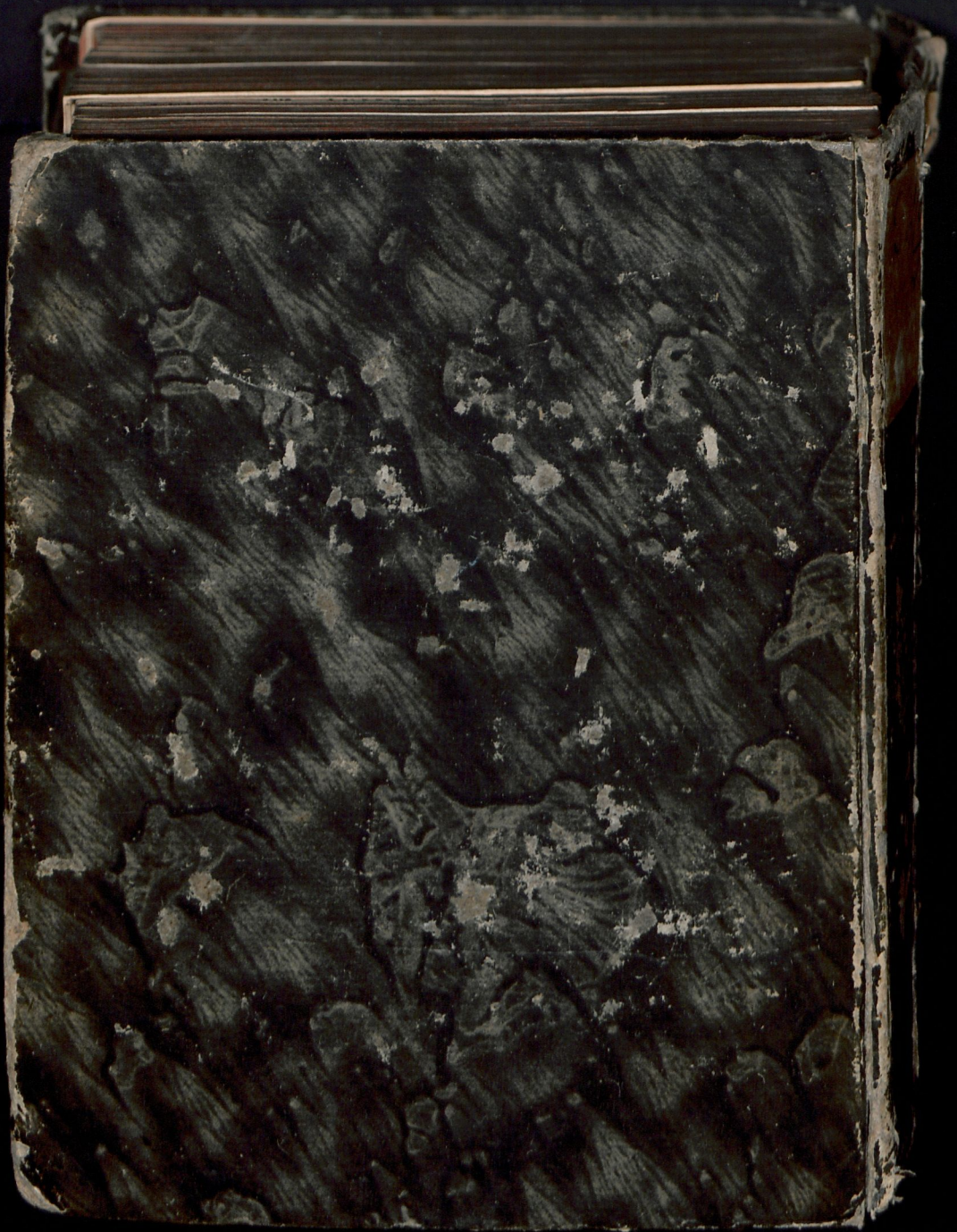
3

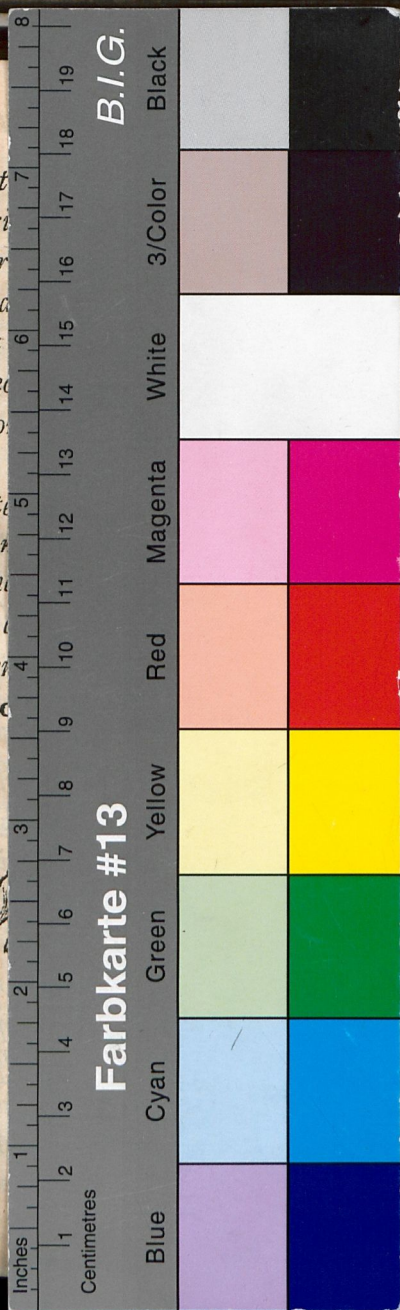

TA 70L

NO.

DISSERTATIO THEOLOGICA INAUGURALIS, V³

DE
ADPARITIONE DEI
SYMBOLICA *2 33*
AD
ORACVLVM

I. REG. XIX. 11. 12. 13.

QVAM

D. T. O. M. CLEMENTER ADIVVANTE
EX DECRETO ET AVCTORITATE
VENERANDI ORDINIS THEOLOGICI
IN PERINCLVTA ACADEMIA MARBVRGENSI
MODERATORE
VIRO MAXIME REVERENDO ET EXCELLEN-
TISSIMO

IOH. CHRISTIANO
KIRCHMEJERO,

S. S. THEOL. DOCT. ET PROF. PRIMARIO, NEC NON CONSILIARIO
ECCLES. MERITISSIMO,
STVDIORVM SVORVM PROMOTORE NVNQVAM
NON DEVENERANDO

AD SVMMOS IN THEOLOGIA HONORES RITE CAPESSENDOS
A. D. V. NOVEMBRIS MDCCXXVI.
EXCELL. DNN. PROCERVM ACADEMIÆ DISQVISIONI
SVBMITTIT

FRANC. VLRICVS WALTER,

PROF. LING. GRÆC. IN ACAD. RINTHELENSI P. O. ET ECCL. REFORM.
PASTOR. *ah.*

MARBVRGI CATTORVM,
TYPIS PHILIPPI CASIMIRI MÜLLERI, ACAD. TYPOGR.